

74.261.4
V-16



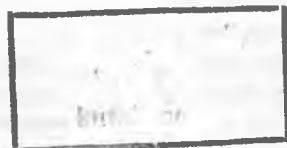
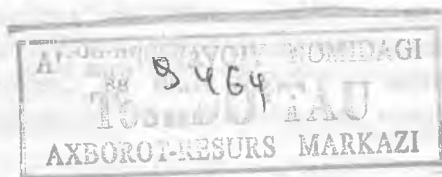
Til va adabiyot *ta'limining* *zamonaviy* texnologiyalari



FF0000015028

Toshkent-2011

ЎЗБЕК ТИЛИ ВА АДАБИЁТИНИ ЎҚИТИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ



Тузувчилар:

Бокижон Тўхлиев – Низомий номидаги ТДПУ “Ўзбек тили ва адабиёти ўқитиш методикаси” кафедраси профессори, филология фанлари доктори.

Роза Ниёзметова – Низомий номидаги ТДПУ “Ўзбек тили ва адабиёти ўқитиш методикаси” кафедраси мудир, педагогика фанлари доктори, профессор.

Шоҳида Юсупова – АндДУ “Тиллар ўқитиш методикаси” кафедраси профессори, педагогика фанлари доктори.

Турсуной Зиёдова – ГулДУ доценти, педагогика фанлари номзоди.

Туйгун Ниёзметова – “Ўзбек тили ва адабиёти ўқитиш методикаси” кафедраси катта ўқитувчиси, педагогика фанлари номзоди

Дилором Каримова – “Ўзбек тили ва адабиёти ўқитиш методикаси” кафедраси, филология фанлари номзоди, доцент.

Ойтожи Охунжонова – “Ўзбек тили ва адабиёти ўқитиш методикаси” кафедраси катта ўқитувчиси, педагогика фанлари номзоди

Давлатёр Жумашев – “Ўзбек тили ва адабиёти ўқитиш методикаси” кафедраси катта ўқитувчиси.



81757-11

МАЪРУЗА МАШҒУЛОТЛАРИ

Ташвишу.	Ўзбек тили ўқитишнинг замонавий муаммолари, унда янги педагогик технологияларнинг ўрни ва аҳамияти
-----------------	---

Таълим бериш технологияси

Машғулот вақти 90 дақиқа	Талабалар сони 50-55 гача
------------------------------------	----------------------------------

Машғулот шакли	Кириш - ахборотли маъруза
-----------------------	----------------------------------

Маъруза режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ўзбек тили ўқитишнинг замонавий муаммолари - фан сифатида. 2. Таълим босқичларида янги педагогик технологияларнинг ўрни ва аҳамияти. 3. Ўзбек тили ўқитиш методикасининг ўқув фани сифатида ўрганиш хусусиятлари. 4. Хулоса.
-----------------------	--

Ўқув машғулотининг мақсади: Ўзбек тили ўқитишнинг замонавий муаммолари, унда янги педагогик технологияларнинг ўрни ва аҳамияти ҳақида маълумот бериш.

<p>Педагогик вазифалар:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ўқув дастурида кўзда тутилган мақсадни очиб бериш; • Ўтиладиган мавзу мақсади ва вазифалари. Мавзу доирасида тушунча бериш; • Таълим босқичларида янги педагогик технологиялар билан таништириш. 	<p>Ўқув фаолияти натижалари:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ўтилган мавзуларни шарҳлаб бериш; • ўқитишда замонавий педагогик технология методлари ҳақида маълумот бериш; • ўқитилаётган фаннинг моҳияти, мақсадини англаб етиш.
---	---

Таълим бериш усуллари	Кўргазмали маъруза, суҳбат
------------------------------	-----------------------------------

Таълим бериш шакллари	Оммавий, жамоавий
------------------------------	--------------------------

Таълим бериш воситалари	Ўқув қўлланма, проектор, таркатмалар.
--------------------------------	--

Таълим бериш шароити	ЎТВ билан ишлашга мослаштирилган аудитория
-----------------------------	---

Мониторинг ва баҳолаш	Оғзаки назорат: савол-жавоб
------------------------------	------------------------------------

1.2. маъруза машғулотининг технологик харитаси

Иш босқичлари ва вақти	Фаолият мазмуни	
	Таълим берувчи	Таълим оловчилар
Тайёргарлик	1. Мавзу бўйича маъруза матнини	Тинглайдилар.

<p>босқичи</p>	<p>тайёрлаш. 2. Кириш маърузаси учун тақдимот слайдларини тайёрлаш. 3. Талабалар ўқув фаолиятини баҳолаш мезонларини ишлаб чиқиш. 4. Ўқув фанини ўрганишда фойдаланиладиган адабиётлар рўйхатини тузиш.</p>	<p>Кўриб ўзиб борадилар</p> <p>Танишадилар.</p> <p>Кўчириб оладилар.</p>
<p>1. Мавзуга кириш (15 дақиқа)</p>	<p>1.1 Мавзу доскага ёзилади. Слайдлар ва адабиётлар рўйхатини бериб, уларга қисқача таъриф берилади. 1.2. Биринчи машғулот мавзуси, унинг мақсади ва ўқув фаолияти натижалари билан таништиради. 1.3. Талабалар ўқув фаолиятини баҳолаш мезони билан таништирилади. 1.4. Талабалар билимларини фаоллаштириш мақсадида саволлар беради.</p>	<p>Тинглайдилар</p> <p>Тинглайдилар</p> <p>Тинглайдилар</p> <p>Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>
<p>2. Асосий босқич (55 дақиқа)</p>	<p>2.1. Power Point дастури ёрдамида слайдларни намойиш қилиш ва изоҳлаш билан мавзу бўйича асосий назарий жиҳатларини тушунтириб беради. 2.2. Ўзбек тили ўқитишнинг замонавий технологияси фанининг ўрганиш объекти. 2.3. Мавзунинг таълим босқичларидаги аҳамияти. 2.5. Талабалар билимларини фаоллаштириш ва мустаҳкамлаш мақсадида қуйидаги саволлар берилади: - Ўзбек тили ўқитишнинг ЗПТ деганда нимани тушунасиз? - Бу фаннинг қандай аҳамияти бор? - Ўзбек тили ўқитишнинг ЗПТ</p>	<p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p> <p>Ўзиб оладилар.</p> <p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p> <p>Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>

	фани олдидаги асосий вазифалар моҳиятини изоҳлаб беринг?	
3. Якуний босқич (10 дақиқа)	3.1. Мавзу бўйича талабаларда юзага келган саволларга жавоб беради, якунловчи хулоса чиқарилади. 3.2. Мустақил ишлаш учун топширик берилади.	Саволлар берадилар Вазифани ёзиб оладилар.

Таянч сўзлар: технология, яратиш, қўллаш, тизим, метод, таъриф, педагогик технология, замонавий технология, педагогик жараён, махсус компьютер, техник восита, электрон дарслик.

Адабиётлар рўйхати:

1. “Таълим тўғрисида”ги Қонун // Баркамол авлод - Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. Т., 1997.27-бет.
2. Мадаев О. Адабиёт дарслари ва миллий мафкура. Тил ва адабиёт таълими. 1998, 2-сон, 13-16-бетлар.
3. Бегимкулов У. Педагогик таълимда замонавий технологиялар. “Педагогик таълим” журнали. 2005, 6-сон, 15-17-бетлар.
4. Очилов М. “Янги педагогик технологиялар”. Қарши. “Насаф”. 2000.
5. Усмонова З. Адабиёт ўқитишда ахборот технологияларидан фойдаланиш имкониятлари. “Тил ва адабиёт таълими” журнали. 2005, 3-сон, 20-22- бетлар.

Гуруҳларнинг билим ва кўникмаларини баҳолаш мезонлари
1-илова

<i>Топшириқлар, баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари</i>	<i>1- гуруҳ</i>	<i>2- гуруҳ</i>	<i>3- гуруҳ</i>
Максимал балл - 2			
– савол тўлиқ ёритиб берилди (0,5 балл)			
– жавоблар етарли даражада асослаб берилди (0,5 балл)			
– гуруҳ иштирокчиларининг фаоллиги (0,5 балл)			
– берилган саволларга жавоб берди (0,3 балл)			
– регламентга риоя қилди (0,2)			
Жами: (2 балл)			

- 1,5 – 2 балл – «аъло»
 1,0 – 1,4 балл – «яхши»
 0,5 – 0,9 балл – «коникарли»
 0 – 0,4 балл – «коникарсиз»

2-илова

Гуруҳларда ишлаш қондаси

Шеригингизни диққат билан тингланг.

Гуруҳ ишларида ўзаро фаол иштирок этинг, берилган топшириқларга масъулият билан ёндашинг.

Агар сизга ёрдам керак бўлса, тортинмасдан мурожаат қилинг.

Агар сиздан ёрдам сўрашса, ёрдамингизни аяманг.

Гуруҳлар фаолиятининг натижаларини баҳолашда ҳамманинг иштирок этиши шарт.

Аниқ тушунмоғимиз лозим:

- Бошқаларга ўргатамиз, айти пайтда ўзимиз ҳам улардан ўрганамиз;
- Биз ҳаммамиз биргаликда манзилга етамиз ёки барчамиз ярим йўлда қоламиз.

Эксперт гуруҳлар иш натижаларини баҳолаш мезонлари

3-илова

Мезонлар	Макс. балл	Гуруҳ натижаларини баҳолаш					
		1	2	3	4	5	6
Ахборотнинг тўлиқлиги	1,0						
Ахборотнинг график шаклда ифода этилиш имконияти	0,6						
Гуруҳнинг умумий фаоллиги	0,4						
Балларнинг максимал суммаси, жами	2						

Хар бир мазмуни ва амалий машғулот учун 0,5 дан 2 баллгача қўйилди. Рейтинг бўйича натижалар баҳоси:

2,0 балл – «яқин»

1,5 балл – «яқини»

1,0 балл – «қониқарли»

0,5 балл – «қониқарсиз»

Фаоллаштириш учун саволлар:

- Ўзбек тили ўқитишнинг ЗПТ деганда нимани тушунасиз?
- Ўзбек тили ўқитишнинг ЗПТ фани олдидаги асосий вазифалар нималардан иборат деб ҳисоблайсиз?
- Ўқув жараёнларига ЗПТни татбиқ қилишнинг аҳамияти нимадан иборат?

**Тарқатма материалнинг тахминий нусхаси
ФСМУ технологияси**

(Ф) – Фикрингизни баён этинг.

(С) – Фикрингиз баёнига бирон сабаб кўрсатинг.

(М) – Кўрсатилган сабабни тушунтирувчи мисол келтиринг.

(У) – Фикрингизни умумлаштиринг.

бу технология тингловчиларни ўз фикрини ҳимоя қилишга, эркин фикрлаш ва ўз фикрини бошқаларга ўтказишга, очик ҳолда баҳсланишга, эгалланган билимларни таҳлил қилишга, қай даражада эгаллаганликларини баҳолашга ҳамда тингловчиларни баҳсланиш маданиятига ўргатади.

ТЕСТ

1. Кластер сўзининг маъноси тўғри кўрсатилган каторни топинг?

- А. Тармоқлашув.*
- Б. Кетма – кет.
- В. Боғланиш.
- Г. Боғлам.

2. Педагогик технологияга берилган таърифлар ичида энг мақбули.

- А. ЮНЕСКО таърифи.*
- Б. АҚШ олимлари таърифи.
- В. Германия олимлари таърифи.
- Г. Ўзбек олимлари таърифи.

3. Қайси нашрлар педагогларнинг энг яқин кўмакчиси?

- А. Ҳалк сўзи, Даракчи, Санам
- Б. Саодат, Ўзбек тили ва адабиёти, Маърифат.
- В. Тил ва адабиёт таълими, Ўзбекистон адабиёти ва санъати, Маърифат.*
- Г. Даракчи, Санам, Маърифат.

4. Тарбия метотлари:

- А. Узлуксизлик ва изчиллик.
- Б. Ниमुна, суҳбат.*
- В. Эстетик тарбия.
- Г. Қаттиқ қўлиқ, назорат.

5. Таълимнинг поангаанавий шакллари:

- А. Янги билимларни баён қилиш
- Б. БКМ малакалари дарси
- В. Такрорий дарслар
- Г. Факултатив экскурсия.*

6. Педагогик технология турлари:

- А. Кластер
- Б. Фаол ўқитиш
- В. Ақлий ҳужум
- Г. Барчаси тўғри

2-мавзу.	Ўзбек тили дарсларида методология, методика ва технология тушунчаларининг талқини.
----------	--

Таълим бериш технологияси

Мингулот вақти 80 дақиқа	Талабалар сони 50-55 гача
Мингулот шакли	Кириш - ахборотли маъруза
Маъруза режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Педагогик технология тушунчаси ва унинг моҳияти. 2. Таълим босқичларида педагогик технологиянинг ўрни ва аҳамияти. 3. Педагогик технологиянинг маъмуни ва унинг амалиётга татбиқ этиш. 4. Методология, методика ва технология тушунчалари ҳақида.
Ўқув машғулотининг мақсади: Ўзбек тили ўқитишнинг замонавий педагогик технологиялари фани ҳақида умумий тушунча бериш. Унинг моҳияти, методология, методика ва технология тушунчаларининг ўзаро боғлиқлиги ҳақида тушунча бериш.	
Педагогик вазифалар: <ul style="list-style-type: none"> • Ўқув дастурида кўзда тутилган мақсадни очиб бериш. • Фан ҳақида, педагогик жараёнда, таълим ва тарбияда Ўзбек тили дарсларида методология, методика ва технология тушунчаларининг ўрнини белгилаб бериш. • Ўтиладиган мавзу мақсади ва вазифалари хусусида тушунча бериш; • Таълим босқичларида янги педагогик технологиялар билан таништириш. 	Ўқув фаолияти натижалари: <ul style="list-style-type: none"> • ўтилган мавзуларни шарҳлаб бериш; • ўқитишда замонавий педагогик технология методлари ҳақида тушунчага эга бўлиш; • ўқитилаётган фаннинг моҳияти, мақсадини англаб етиш. • Ўзбек тили ўқитишда ЗПТлари аҳамиятини кўрсатиб бера олади.
Таълим бериш усуллари	Кўргазмалы маъруза, суҳбат, БББ усулида.
Таълим бериш шакллари	Оммавий, жамоавий
Таълим бериш воситалари	Ўқув қўлланма, проектор, тарқатмалар.
Таълим бериш шароити	ЎТВ билан ишлашга мослаштирилган аудитория
Мониторинг ва баҳолаш	Оғзаки назорат: савол-жавоб

1.2. маъруза машғулотининг технологик харитаси

Иш босқичлари ва вақти	Фаолият мазмуни	
	Таълим берувчи	Таълим олувчилар
Тайёргарлик босқичи	<p>1. Мавзу бўйича маруза матнини тайёрлаш.</p> <p>2. Кириш маърузаси учун тақдимот слайдларини тайёрлаш.</p> <p>3. Талабалар ўқув фаолиятини баҳолаш мезонларини ишлаб чиқиш.</p> <p>4. Ўқув фанини ўрганишда фойдаланиладиган адабиётлар рўйхатини тузиш.</p>	<p>Тинглайдилар.</p> <p>Кўриб ёзиб борадилар</p> <p>Танишадилар.</p> <p>Кўчириб оладилар.</p>
1. Мавзуга кириш (15 дақиқа)	<p>1.1 Мавзу доскага ёзилади. Слайдлар ва адабиётлар рўйхатини бериб, уларга қисқача таъриф берилади. (1 илова).</p> <p>1.2. Машғулот мавзуси, унинг мақсади ва ўқув фаолияти натижалари билан таништириш.</p> <p>1.3. Талабалар ўқув фаолиятини баҳолаш мезони билан таништирилади (2 илова).</p> <p>1.4. Талабалар билимларини фаоллаштириш мақсадида саволлар беради (3 илова)</p>	<p>Тинглайдилар</p> <p>Тинглайдилар</p> <p>Тинглайдилар</p> <p>Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>
2. Асосий босқич (55 дақиқа)	<p>2.1. Power Point дастури ёрдамида слайдларни намойиш қилиш ва изохлаш билан мавзу бўйича асосий назарий жиҳатларини тушунтириб беради.</p> <p>2.2. Ўзбек тили ўқитишнинг замонавий технологияси фанининг ўрганиш объекти.</p> <p>2.3. Талабалар билимларини фаоллаштириш ва мустаҳкамлаш мақсадида куйидаги саволлар берилади:</p> <p>– Ўзбек тили ўқитишнинг ЗПТ деганда нимани тушунасиз?</p> <p>– Ўзбек тили ўқитишнинг ЗПТ фани олдидаги асосий вазифалар нималардан иборат деб</p>	<p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p> <p>Ёзиб оладилар.</p> <p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p> <p>Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>

	хисоблайсиз? –Ўқув жараёнларига ЗПТни таълик қилишнинг аҳамияти нимадан иборат?	
3. Яқуний босқич (10 дақиқа)	3.1. Мавзу бўйича талабаларда юзага келган саволларга жавоб беради, яқунловчи хулоса чиқарилади. 3.2 Мустақил ишлаш учун топширик берилди.	Саволлар берадилар Вазифани ёзиб оладилар.

Таълим сўзлар: технология, яратиш, қўллаш, тизим, метод, тариф, бадий тафаккур, педагогик технология, замонавий технология, педагогик жараён, махсус компьютер, техник восита, электрон дарслик.

Адабиётлар рўйхати:

1. “Таълим тўғрисида” ги қонун // Барқамол авлод Ўзбекистон тараққийнинг пойдевори Т., 1997.27-бет.
2. М.Абдураимова. Она тили таълимида янги педагогик технология. – Т., 2001.
3. Э. Абдувалидов. Янги педагогик технология нима? – Т.: ТДПУ, 2001. – Б. 3-4.
4. Бегимкулов У. Педагогик таълимда замонавий технологиялар. “Педагогик таълим” журнали. 2005, 6-сон,15-17-бетлар.
5. Бобомуродова.А.Я. Она тили таълими жараёнида ўйин-топшириклардан фойдаланиш: педагогика фанлари номзоди...диссертацияси. – Бухоро, 1996. – 145 б.;
“Тил ва адабиёт таълими” журнали. 2005, 3-сон, 20-22- бетлар.
6. Мадаев О. Адабиёт дарслари ва миллий мафкура. Тил ва адабиёт таълими. 1998, 2-сон, 13-16-бетлар.
7. О.Охунжонова. Давлат тили дарсларида замонавий педагогик технологиялардан фойдаланиш //Тил ва адабиёт таълими. – 2002, 4-сон.
8. Умарова Ф. Таълим тараққийтида замонавий ахборот технологиялари. – Т.: ТДЮИ тўплами, 2003.
9. Усмонова З. Адабиёт ўқитишда ахборот технологияларидан фойдаланиш имкониятлари.
10. Эгамбердиева Ф. Чўлпон ижодини янги педагогик технология асосида ўрганиш. “Тил ва адабиёт таълими” журнали. 2005, 3-сон, 14-17- бетлар.

Гуруҳларнинг билим ва кўникмаларини баҳолаш мезонлари

Топшириқлар, баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари	1- гуруҳ	2- гуруҳ	3- гуруҳ
Максимал балл - 2			
– савол тўлиқ ёритиб берилди (0,5 балл)			
– жавоблар етарли даражада асослаб берилди (0,5 балл)			
– гуруҳ иштирокчиларининг фаоллиги (0,5 балл)			
– берилган саволларга жавоб берди (0,3 балл)			
– регламентга риоя қилди (0,2)			
<i>Жами: (2 балл)</i>			

Ҳар бир маъруза ва амалий машғулот учун 0,5 дан 2 баллгача қўйилади.

Рейтинг бўйича натижалар баҳоси:

- 2,0 балл – «аъло»
- 1,5 балл – «яхши»
- 1,0 балл – «қониқарли»
- 0,5 балл – «қониқарсиз»

Гуруҳларда ишлаш қoidаси

Шериклигини диққат билан тингланг.

Гуруҳ ишларида ўзаро фаол иштирок этинг, берилган топшириқларга масъулият билан ёндашинг.

Агар сизга ёрдам керак бўлса, тортинмасдан мурожаат қилинг.

Агар сиздан ёрдам сўрашса, ёрдамингизни аяманг.

Гуруҳлар фаолиятининг натижаларини баҳолашда ҳаммининг иштирок этиши шарт.

Аниқ тушунмоғимиз лозим:

- Бошқаларга ўргатамиз, айни пайтда ўзимиз ҳам улардан ўрганамиз;
- Биз ҳаммамиз биргаликда манзилга етамиз ёки барчамиз ярим йўлда қоламиз.

Эксперт гуруҳлар иш натижаларини баҳолаш мезонлари

Мезонлар	Макс. балл	Гуруҳ натижаларини баҳолаш					
		1	2	3	4	5	6
Ахборотнинг тўлиқлиги	1,0						
Ахборотнинг график шаклда ифода этилиши	0,6						
Гуруҳнинг фаоллиги	0,4						
Балларнинг максимал суммаси, жами	2						

Жонлантириш учун саволлар:

- “Технология” сўзининг маъносини изоҳланг?
- Ўзбек тили ўқитишнинг ЗПТ фани олдидаги асосий вазифалар нималардан иборат деб ҳисоблайсиз?

-Методология, методика сўзларини фарқли томонларини изоҳланг?

ДАРС ЮЗАСИДАН ТЕСТ САВОЛЛАР

1. Таълимда интерфаол метод бу:

- A) Мустакил билим олишга ундаш
- B) Мустакил фикрлашга ундаш
- C) Фаолликни ошириш
- D) Ўқувчи билан ўқитувчи ўртасида таълимни ўзлаштириш.*

2. Таълимнинг ноанъанавий шакллари:

- A) Янги билимларни баён қилиш
- B) БKM малакалари дarsi
- C) Такрорий дарслар
- D) Факултатив, экскурсия.*

3. Президент И.Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 9-сессиясида сўзлаган нутқида кўра ўқитувчининг бош вазифаси нимадан иборат бўлиши керак?

- A) Ўқувчиларда мустакил фикр юритиш кўникмаларини хосил қилишда.*
- B) Ўқув режа ва дастурлар назарда тутган билимларни бажаришда.
- C) Ўқув режа ва дастурлар назарда тутган билимларни ўқувчилар томонидан ўзлаштиришларига эришишдан.
- D) Ўқувчиларни одоб-ахлоқли қилиб тарбиялашдан.

4. Педагогик технологиянинг принциплари

- A) Таълим тарбиянинг бирлиги
- B) Уликеитлик, изчиллик
- C) Кўрагзмалилик
- D) Таълим жараёнининг тузилиши ва мазмунини ўзаро боғлиқлиги.*

5. «Кўникма» бу:

- A) Ўзлаштирилган билимлар асосидаги онгли фаолият.*
- B) Тушунча хосил қилиш.
- C) Мақсадга мувофиқ харакатлар қилишга тайёргарлик.
- D) Юкламалар.

3-мавзу.	Педагогик ҳамкорлик технологиялари
-----------------	---

Таълим бериш технологияси	
Минибулот вақти 80 дақиқа	Талабалар сони 50-55 гача
Минибулот шакли	Кириш - ахборотли маъруза
Маъруза режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Педагогик ҳамкорлик – таълим олишнинг асосий шакли сифатида. 2. Анъанавий дарснинг асосий боскичлари 3. Таълим олишнинг ҳамкорликда ўрганиш шакли 4. Моделлаштирилган шакл 5. Таълим олишнинг тадқиқот – изланиш шакли 6. Муоммоли ва семинар дарс
Ўқув машғулотининг мақсади: Педагогик ҳамкорлик – таълим олишнинг асосий шакли сифатида эканлиги ҳақида маълумот бериш	
Педагогик вазифалар: <ul style="list-style-type: none"> • Ўқув дастурида кўзда тутилган мақсадни очиб беришда ўйин технологиясини аҳамияти • Фан ҳақида, педагогик жараёнда, таълим ва тарбияда бу фаннинг ўрнини белгилаб бериш • Ўтиладиган мавзу педагогик ҳамкорлик ва улардан фойдаланиш технологияси ҳамда мақсад вазифалари • Педагогик ҳамкорлик асосида она тили дарсларини ташкил этиш 	Ўқув фаолияти натижалари: <ul style="list-style-type: none"> • ўтилган мавзуларни шарҳлаб бериш; • ўқитишда замонавий педагогик технология методлари ҳамда педагогик ҳамкорлик ҳақида тушунчага эга бўлиш; • ўқитилаётган фаннинг моҳияти, мақсадини англаб етиш. • Ўзбек тили ўқитишда ЗИТлари аҳамиятини кўрсатиб бера олади.
Таълим бериш усуллари	Кўргазмали маъруза, суҳбат, “Х” туман ҳоқими усулида. Кластер, кроссворт.
Таълим бериш шакллари	Оммавий, жамоавий
Таълим бериш воситалари	Ўқув қўлланма, проектор, таркатмалар.
Таълим бериш шароити	ЎТВ билан ишлашга мослаштирилган аудитория
Мониторинг ва баҳолаш	Оғзаки назорат: савол-жавоб

1.2. маъруза машғулотининг технологик харитаси

Иш босқичлари ва вақти	Фаолният мазмуни	
	Таълим берувчи	Таълим олувчилар
Тайёргарлик босқичи	<p>1. Мавзу бўйича маруза матнини тайёрлаш.</p> <p>2. Кириш маърузаси учун такдимот слайдларини тайёрлаш.</p> <p>3. Талабалар ўқув фаолиятини баҳолаш мезонларини ишлаб чиқиш.</p> <p>4. Ўқув фанини ўрганишда фойдаланиладиган адабиётлар рўйхатини тузиш.</p>	<p>Тинглайдилар.</p> <p>Кўриб ўзиб борадилар</p> <p>Танишадилар.</p> <p>Кўчириб оладилар.</p>
1. Мавзуга кириш (15 дақиқа)	<p>1.1 Мавзу доскага ёзилади. Слайдлар ва адабиётлар рўйхатини бериб, уларга қисқача таъриф берилди. (1 илова).</p> <p>1.2. машғулот мавзуси, унинг мақсади ва ўқув фаолияти натижалари билан таништиради.</p> <p>1.3. Талабалар ўқув фаолиятини баҳолаш мезони билан таништирилади (2 илова).</p> <p>1.4. Талабалар билимларини фаоллаштириш мақсадида саволлар беради.</p> <p>– Педагогик ҳамкорлик деганда нимани тушунаси?</p> <p>– Ахборот технологияларини ўзбек тили дарсларига қандай татбиқ этиш мумкин?</p> <p>– Таълим жараёнида янги технологияларни жорий этиш бўйича қандай қўлланма ва мақолаларни биласиз?</p> <p>– ЗПТ ларнинг таълим соҳасида қандай аҳамияти бор деб ўйлайсиз?</p> <p>– Технологияни амалиётда қўллаш юзасидан қандай таклифлар бера оласиз?</p>	<p>Тинглайдилар</p> <p>Тинглайдилар</p> <p>Тинглайдилар</p> <p>Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>
2. Асосий босқич (55 дақиқа)	<p>2.1. Power Point дастури ёрдамида слайдларни намойиш қилиш ва изоҳлаш билан мавзу бўйича асосий</p>	<p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p>

	<p>назарий жиҳатларини тушунтириб бериш.</p> <p>2.2. Ўзбек тили ўқитишнинг замонавий технологияси фанининг ўрганиш объекти.</p> <p>2.3. Дастур асосида ўрганиладиган мавзуларни эълон қилиш ва унинг вазифалари ҳақида.</p> <p>2.4. Педагогик ҳамкорликнинг таълим босқичларидаги аҳамияти.</p> <p>2.5. Талабалар билимларини фаоллаштириш ва мустаҳкамлаш мақсадида куйидаги саволлар берилади:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ўзбек тили ўқитишнинг ЗПТ деганда нимани тушунасиз? – Бу фanning қандай аҳамияти бор? – Ўзбек тили ўқитишнинг ЗПТ фани олдидаги асосий вазифалар нималардан иборат деб ҳисоблайсиз? 	<p>Ёзиб оладилар.</p> <p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p> <p>Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>
<p>3. Якуний босқич (10 дақиқа)</p>	<p>3.1. Мавзу бўйича талабаларда юзага келган саволларга жавоб беради, яқунловчи хулоса чиқарилади.</p> <p>3.2 Мустақил ишлаш учун топширик берилади.</p>	<p>Саволлар берадилар</p> <p>Вазифани ёзиб оладилар.</p>

Таянч сўзлар: ноанъанавий дарс шакллари, модел, гипотеза, моделлаштирилган дарс, ҳамкорликда ўрганиш.

Адабиётлар рўйхати

1. Каримов И.А. «Юксак маънавият – енгилмас куч». — Т.: 2008.
2. Каримов И.А. «Баркамол авлод Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори». «Ўзбекистон». Т., 1998. 5-26-бетлар.
3. Толипов Ў., Усмонбоева М. Педагогик технологияларнинг татбиқий асослари (ўқув қўлланма) Т., «Фан». 2006. 6-7,9-28-бет.
4. Очиллов М. «Янги педагогик технологиялар» Қарши. «Насаф». 2000.3-42-бет.
5. Толипова Ж.О., Ғафуров А.Т., «Биология таълими технологиялари». Т., «Ўқитувчи». 2002. 5-12,12-45-бет.



Гуруҳларнинг билим ва кўникмаларини баҳолаш мезонлари

Топшириқлар, баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари	1- гуруҳ	2- гуруҳ	3- гуруҳ
Максимал балл - 2			
– савол тўлиқ ёритиб берилди (0,5 балл)			
– жавоблар етарли даражада асослаб берилди (0,5 балл)			
– гуруҳ иштирокчиларининг фаоллиги (0,5 балл)			
– берилган саволларга жавоб берди (0,3 балл)			
– регламентга риоя қилди (0,2)			
Жами: (2 балл)			

Ҳар бир маъруза ва амалий машғулот учун 0,5 дан 2 баллгача қўйилади.

Рейтинг бўйича натижалар баҳоси:

2,0 балл – «аъло»

1,5 балл – «яхши»

1,0 балл – «қониқарли»

0,5 балл – «қониқарсиз»

Гуруҳларда ишлаш қoidаси

Шеригингизни диққат билан тингланг.

Гуруҳ ишларида ўзаро фаол иштирок этинг, берилган топшириқларга масъулият билан ёндашинг.

Агар сизга ёрдам керак бўлса, тортинмасдан муурожаат қилинг.

Агар сиздан ёрдам сўрашса, ёрдамингизни аяманг.

Гуруҳлар фаолиятининг натижаларини баҳолашда ҳаммининг иштирок этиши шарт.

Аниқ тушунмоғимиз лозим:

- Бошқаларга ўргатамиз, айни пайтда ўзимиз ҳам улардан ўрганамиз;
- Биз ҳаммамиз биргаликда манзилга етамиз ёки барчамиз ярим йўлда қоламиз.

Эксперт гуруҳлар иш натижаларини баҳолаш мезонлари

Мезонлар	Макс. балл	Гуруҳ натижаларини баҳолаш					
		1	2	3	4	5	6
Ахборотнинг гулиқлиги	1,0						
Ахборотнинг график шаклда ифода этилиши	0,6						
Гуруҳнинг фаоллиги	0,4						
Балларнинг максимал суммаси, жами	2						

Жонлантириш учун саволлар:

- “Ҳамкорлик” сўзининг маъносини изоҳланг?
- Ўзбек тили ўқитишнинг ЗПТ фани олдидаги асосий вазифалар нималардан иборат деб ҳисоблайсиз?
- Ўзбек тили ўқитишнинг ЗПТ деганда нимани тушунасиз?
- Ҳамкорликда ўқитишнинг қандай аҳамияти бор?

4-мавзу.	Ўзбек тили дарсларида ўйин технологиясидан фойдаланиш
----------	---

Таълим бериш технологияси

Машғулот вақти 80 дақиқа	Талабалар сони 50-55 гача
Машғулот шакли	Кириш - ахборотли маъруза
Маъруза режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Таълимда замонавий технология. 2. Она тили дарсларида замонавий технологияни қўллаш. 3. Адабий таълимда ўйин технологияларининг ўрни ва аҳамияти. 4. Ўйин турлари ва улардан фойдаланиш технологияси. 5. Ўйин технологиялари асосида она тили дарсларини ташкил этиш.
<p>Ўқув машғулотининг мақсади: Ўзбек тили дарсларида ўйин технологиялари ва ундан фойдаланишнинг усулларини тушунтириш ва технология тушунчаларининг ўзаро боғлиқлиги ҳақида тушунча бериш.</p>	
<p>Педагогик вазифалар:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ўқув дастурида кўзда тутилган мақсадни очиб беришда ўйин технологиясини аҳамияти • Фан ҳақида, педагогик жараёнда, таълим ва тарбияда бу фаннинг ўрнини белгилаб бериш • Ўтиладиган мавзу ўйин турлари ва улардан фойдаланиш технологияси ҳамда мақсад вазифалари • Ўйин технологиялари асосида она тили дарсларини ташкил этиш 	<p>Ўқув фаолияти натижалари:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ўтилган мавзуларни шарҳлаб бериш; • ўқитишда замонавий педагогик технология методлари ҳамда ўйин технологияси ҳақида тушунчага эга бўлиш; • ўқитилаётган фаннинг моҳияти, мақсадини англаб этиш. • Ўзбек тили ўқитишда ЗИТлари аҳамиятини кўрсатиб бера олади.
Таълим бериш усуллари	Кўргазмали маъруза, суҳбат, “Х” туман ҳокими усулида. Кластер, кроссворт.
Таълим бериш шакллари	Оммавий, жамоавий
Таълим бериш воситалари	Ўқув қўлланма, проектор, тарқатмалар.
Таълим бериш шароити	ЎТВ билан ишлашга мослаштирилган аудитория
Мониторинг ва баҳолаш	Оғзаки назорат: савол-жавоб

1.2. маъруза машғулотининг технологик харитаси

Иш босқичлари ва вақти	Фаолият мазмуни	
	Таълим берувчи	Таълим олувчилар
Тайёргарлик босқичи	<p>1. Мавзу бўйича маъруза матнини тайёрлаш.</p> <p>2. Кириш маърузаси учун тақдимот слайдларини тайёрлаш.</p> <p>3. Талабалар ўқув фаолиятини баҳолаш мезонларини ишлаб чиқиш.</p> <p>4. Ўқув фанини ўрганишда фойдаланиладиган адабиётлар рўйхатини тузиш.</p>	<p>Тинглайдилар.</p> <p>Кўриб ўзиб борадилар</p> <p>Танишадилар.</p> <p>Кўчириб оладилар.</p>
1. Мавзуга кириш (15 дақиқа)	<p>1.1 Мавзу доскага ёзилади. Слайдлар ва адабиётлар рўйхатини бериб, уларга қисқача таъриф берилади. (1 илова).</p> <p>1.2. машғулот мавзуси, унинг мақсади ва ўқув фаолияти натижалари билан таништиради.</p> <p>1.3. Талабалар ўқув фаолиятини баҳолаш мезони билан таништирилади (2 илова).</p> <p>1.4. Талабалар билимларини фаоллаштириш мақсадида саволлар беради.</p> <p>– Янги педагогик технология деганда нимани тушунасиз?</p> <p>– Ахборот технологияларини ўзбек тили дарсларига қандай татбиқ этиш мумкин?</p> <p>– Таълим жараёнида янги технологияларни жорий этиш бўйича қандай қўлланма ва мақолаларни биласиз?</p> <p>– ЗПТ ларнинг таълим соҳасида қандай аҳамияти бор деб ўйлайсиз?</p> <p>– Технологияни амалиётда қўллаш юзасидан қандай тақлифлар бера оласиз?</p>	<p>Тинглайдилар</p> <p>Тинглайдилар</p> <p>Тинглайдилар</p> <p>Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>
2. Асосий босқич (55 дақиқа)	<p>2.1. Power Point дастури ёрдамида слайдларни намойиш қилиш ва изоҳлаш билан мавзу бўйича асосий назарий жиҳатларини тушунтириб бериш.</p> <p>2.2. Ўзбек тили ўқитишнинг замонавий</p>	<p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p>

	<p>технологияси фанининг ўрганиш объекти.</p> <p>2.3. Дастур асосида ўрганиладиган мавзуларни эълон қилиш ва унинг вазифалари ҳақида.</p> <p>2.4. Ўйин–машқларнинг таълим босқичларидаги аҳамияти.</p> <p>2.5. Талабалар билимларини фаоллаштириш ва мустаҳкамлаш мақсадида қуйидаги саволлар берилади:</p> <p>– Ўзбек тили ўқитишнинг ЗПТ деганда нимани тушунасиз?</p> <p>– Бу фаннинг қандай аҳамияти бор?</p> <p>– Ўзбек тили ўқитишнинг ЗПТ фани олдидаги асосий вазифалар нималардан иборат деб ҳисоблайсиз?</p> <p>– Ўқув жараёнларига ЗПТ ўйн-машқларни тадбиқ қилишнинг аҳамияти нимадан иборат?</p>	<p>Ўзиб оладилар.</p> <p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p> <p>Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>
<p>3. Якуний босқич (10 дақиқа)</p>	<p>3.1. Мавзу бўйича талабаларда юзага келган саволларга жавоб беради, якунловчи хулоса чиқарилади.</p> <p>3.2 Мустақил ишлаш учун топшириқ берилади.</p>	<p>Саволлар берадилар</p> <p>Вазифани ёзиб оладилар.</p>

Таянч сўзлар:

Технология, инновация, назария, ифодали, ўйин, фаол, кенгаймоқ, қизиқиш, самарадорлик, ўстирмоқ.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. М.Абдураимова. Она тили таълимида янги педагогик технология. – Т., 2001.
2. Э. Абдувалидов. Янги педагогик технология нима? – Т.: ТДПУ, 2001. – Б. 3–4.
3. А.Я. Бобомуродова. Она тили таълими жараёнида ўйин-топшириқлардан фойдаланиш: педагогика фанлари номзоди...диссертацияси. – Бухоро, 1996. - 145 б.;
4. О.Охунжоновна. Давлат тили дарсларида замонавий педагогик технологиялардан фойдаланиш //Тил ва адабиёт таълими. – 2002, 4-сон.
5. Ф.Умарова. Таълим тараққиётида замонавий ахборот технологиялари. – Т.: ТДЮИ тўплами, 2003.

Гуруҳларнинг билим ва кўникмаларини баҳолаш мезонлари

<i>Топшириқлар, баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари</i>	<i>1- гуруҳ</i>	<i>2- гуруҳ</i>	<i>3- гуруҳ</i>
Максимал балл – 2			
– савол тўлиқ ёритиб берилди (0,5 балл)			
– жавоблар етарли даражада асослаб берилди (0,5 балл)			
– гуруҳ иштирокчиларининг фаоллиги (0,5 балл)			
– берилган саволларга жавоб берди (0,3 балл)			
– регламентга риоя қилди (0,2)			
Жами: (2 балл)			

Ҳар бир маъруза ва амалий машғулот учун 0,5 дан 2 баллгача қўйилади.

Рейтинг бўйича натижалар баҳоси:

2,0 балл – «аъло»

1,5 балл – «яхши»

1,0 балл – «кониқарли»

0,5 балл – «кониқарсиз»

Гуруҳларда ишлаш қондаси

Шеригингизни диққат билан тингланг.

Гуруҳ ишларида ўзаро фаол иштирок этинг, берилган топшириқларга масъулият билан ёндашинг.

Агар сизга ёрдам керак бўлса, тортинмасдан мурожаат қилинг.

Агар сиздан ёрдам сўрашса, ёрдамингизни аяманг.

Гуруҳлар фаолиятининг натижаларини баҳолашда ҳаммининг иштирок этиши шарт.

Аниқ тушунмоғимиз лозим:

- Бошқаларга ўргатамиз, аини пайтда ўзимиз ҳам улардан ўрганамиз;
- Биз ҳаммамиз биргаликда манзилга етамиз ёки барчамиз ярим йўлда қоламиз.

Эксперт гуруҳлар иш натижаларини баҳолаш мезонлари

Мезонлар	Макс. балл	Гуруҳ натижаларини баҳолаш					
		1	2	3	4	5	6
Ахборотнинг тўлиқлиги	1,0						
Ахборотнинг график шаклда ифода этилиши	0,6						
Гуруҳнинг фаоллиги	0,4						
Балларнинг максимал суммаси, жами	2						

Жонлантириш учун саволлар:

- Она тили ўқитишда қандай ўйин технологияларини татбиқ қилиш мумкинлигини изоҳланг.ЗПТ деганда нимани тушунасиз?

- Ўзбек тили ўқитишнинг ЗПТ фани олдидаги асосий вазифалар нималардан иборат деб ҳисоблайсиз?

-Ўқув жараёнларига ЗПТни татбиқ қилишнинг аҳамияти нимадан иборат?

Назорат учун савол ва топшириқлар:

1. Ўқув жараёнларига ЗПТ ўйин-машқларни татбиқ қилишнинг аҳамияти нимадан иборат?

2. Умумий ўрта таълим мактабларининг 5-синфларида қандай ўйин технологияларидан фойдаланиш мумкин. 9-синфида-чи? Фикрингизни мисоллар билан тушунтиринг.

3. Содда гаплар мавзусини ўтишда қандай ўйин технологиялардан фойдаланиш мумкинлигини амалий жиҳатдан ёзма тарзда ифодалаб беринг.

ДАРС ЮЗАСИДАН ТЕСТ САВОЛЛАРИ

1. Таълимда интерфаол метод бу:

- A) Мустакил билим олишга ундаш
- B) Мустакил фикрлашга ундаш
- C) Фаолликни ошириш
- D) *Ўқувчи билан ўқитувчи ўртасида таълимни ўзлаштириш

2. Таълимнинг ноанъанавий шакллари:

- A) янги билимларни баён қилиш
- B) БКМ малакалари дarsi
- C) такрорий дарслар
- D) * факултатив, экскурсия

3. Президент И.Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 9-сессиясида сузлаган нутқиға кура ўқитувчининг бош вазифаси нимадан иборат булиши керак?

A) *Ўқувчиларда мустакил фикр юритиш қуникмаларини ҳосил қилишда

B) Ўқув режа ва дастурлар назарда тутган билимларни бқришда

C) Ўқув режа ва дастурлар назарда тутган билимларни ўқувчилар томонидан ўзлаштиришларига эришишдан

D) Ўқувчиларни одоб-ахлоқли қилиб тарбиялашдан

4. Педагогик технологиянинг принциплари

A) Таълим тарбиянинг бирлиги

B) Узликсизлик, изчиллик

C) Қурғазмалилик

D) 4.* Таълим жараёнининг тузилиши ва мазмунини узаро боғлиқлиги

5. «Қўникма» бу:

A) *Ўзлаштирилган билимлар асосидаги онгли фаолият.

B) Тушунча ҳосил қилиш.

C) Мақсадға мувофиқ ҳаракатлар қилишға тайёргарлик.

D) Юқламалар.

Талабаларга тавсиялар

Ўқитувчи дарсда ўқувчига ўйин-машқ жараёнида қуйидаги вазифаларни бажаришига алоҳида эътибор қаратиши лозим:

1. Ўйин-машқлар ҳар доим шахснинг маълум бир фаолиятга бўлган қизиқишини орттиради.

2. Машқ давомида ўқувчининг мулоқотга киришиши коммуникатив-мулоқот маданиятини эгаллашга ёрдам беради.

3. Ўқувчининг ўз иқтидори, қизиқиши, билимини ва ўзлигини намоён этишга имкон яратади.

4. Ҳаётда ва машқ жараёнида юз берадиган турли қийинчиликларни енгиш, мўлжални тўғри олиш кўникмалари таркиб топади.

5. Ўйин-машқ жараёнида ижтимоий нормаларга мос ҳуққ – атворни эгаллаш, камчиликларга барҳам бериш имконияти яратилади.

6. Ўқувчиларда янги ижобий ҳислат ва фазилатларни шакллантиришга замин тайёрлайди.

7. Инсоният учун аҳамиятли бўлган кадрятлар тизими, айниқса, ижтимоий, маънавий-маданий кадрятларни ўрганишга эътибор қаратилади.

8. Ўқувчиларда замонавий мулоқот маданиятини ривожлантириш ва дўстона муҳит яратиш кўзда тутилади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. И.А.Каримов. Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: ҳавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари// Ўзбекистон буюк келажак сари. – Т.: Ўзбекистон, 1998. – Б. 626.

2. И.А. Каримов. Жамиятимиз мафқураси халқни – халқ, миллатни – миллат қилишга хизмат этсин.// Баркамол авлод орзуси. – Т.: Шарқ, 1999. – Б. 42.

3. М.Абдураимова. Она тили таълимида янги педагогик технология. – Т., 2001.

4. Э. Абдувалидов. Янги педагогик технология нима? – Т.: ТДПУ, 2001. – Б. 3-4

5. А.Я. Бобомуродова. Она тили таълими жараёнида ўйин-топшириқлардан фойдаланиш: педагогика фанлари номзоди... диссертацияси.– Бухоро, 1996. - 145 б.;

6. Қ.Б. Йўлдошев. Янгиланган педагогик тафаккур ва умумтаълим мактабларида адабиёт ўқитишнинг илмий-методик неослари: педагогика фанлари доктори... диссертацияси автореферати. – Т., 1997. - 50 б.; А.

7. Фуломов, Б.Қобилова. Нутқ ўстириш машғулотлари.– Т.: ўқитувчи, 1995.158б

8. Б.Л.Фаберман. Илғор педагогик технологиялар. – Т.: Фан, 2000. – 130 б.;

9. О.Охунжонова. Давлат тили дарсларида замонавий педагогик технологиялардан фойдаланиш //Тил ва адабиёт таълими. – 2002, 4-сон.

10. М.Тожиев, Р.Салахутдинов, М.Баракаев, С.Абдалова. Таълим жараёнида замонавий ахборот технологиялари (Методологик аспект: янги педагогик технологиялар, ечимлар ва баҳолаш методлари). – Т.: ЎзПФИТИ, 2001. – Б. 48.

11. Ф.Умарова. Таълим тараққиётида замонавий ахборот технологиялари. – Т.: ТДЮИ тўплами, 2003.

12. Б.Р.Қодиров. Ақлий истеъдод XXI асрнинг энг қимматли мулкидир. – Т.: Ўзбекистон, 1999. – Б. 13 - 14.

13. С.С. Фуломов ва б. Ахборот тизимлари ва технологиялари (С.С.Фуломовнинг умумий таҳрири остида). – Т.: Шарқ, 2000. – Б. 133.

5-мавзу.	Шахснинг индивидуал имкониятлари ва замонавий педагогик технологиялар	
	Таълим бериш технологияси	
Машғулот вақти 80 дақиқа	Талабалар сони 50-55 гача	
Машғулот шакли	Кириш - ахборотли маъруза	
Маъруза режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Замонавий педагогик технологияни қўллашда шахснинг имконияти. 2. Педагогик технологияни қўллашнинг йўл-йўриқлари. 3. Таълим ислохотларининг асосий вазифалари. 4. Она тили таълимига тегишли янгиланган таълимнинг ўзгаришлар таҳлили. 	
Уқув машғулотининг мақсади: Шахснинг индивидуал имкониятлари ва замонавий педагогик технологиялари ҳақида тўлиқ маълумот бериш		
Педагогик вазифалар:	Уқув фаолияти натижалари:	
<ul style="list-style-type: none"> • Ўтиладиган мавзу мақсади ва вазифалари. • Педагогик технологияни қўллашда шахс имкониятини изоҳлаш. • Таълим ислохотларининг асосий вазифалари ҳақида маълумот бериш. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ўтилган мавзуларни шарҳлаб бериш; • шахснинг имкониятлари ҳақида маълумотга эга бўлиш; • ЗПТни таълимга тадбиқ этишдаги турларини санаб ўтиш. 	
Таълим бериш усуллари	Кўргазмали маъруза, суҳбат	
Таълим бериш шакллари	Оммавий, жамоавий	
Таълим бериш воситалари	Уқув қўлланма, проектор, таркатмалар.	
Таълим бериш шароити	УТВ билан ишлашга мослаштирилган аудитория	
Мониторинг ва баҳолаш	Оғзаки назорат: савол-жавоб	

1.2. маъруза машғулотининг технологик ҳаритаси

Иш босқичлари ва вақти	Фаолият мазмуни	
	Таълим берувчи	Таълим олувчилар
Тайёргарлик босқичи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Мавзу бўйича ўқув мазмунини тайёрлаш. 2. Кириш маърузаси учун тақдимот слайдларини тайёрлаш. 3. Талабалар ўқув фаолиятини баҳолаш мезонларини ишлаб чиқиш. 4. Ўқув фанини ўрганишда фойдаланиладиган адабиётлар рўйхатини тузиш. 	Тинглайдилар, ёзиб борадилар
1. Мавзуга кириш	1.1 Мавзу доскага ёзилади. Адабиётлар рўйхатини бериб, уларга	Тинглайдилар

<p>(15 дақиқа)</p>	<p>қискача таъриф берилади. 1.2. Талабалар ўқув фаолиятини баҳолаш мезони билан таништирилади (2 илова). 1.4. Талабалар билимларини фаоллаштириш мақсадида саволлар беради.</p>	<p>Тинглайдилар Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>
<p>2. Асосий босқич (55 дақиқа)</p>	<p>2.1. Мавзу бўйича асосий назарий жиҳатларини тушунтириб беради. 2.2. Замоनावий педагогик технологияни қўллашда шахс учун яратилган имкониятлар ҳақида маълумот бериш. 2.3. Таълим ислохотларининг асосий вазифалари ҳақида. 2.4. Она тили таълимига тегишли янгиланган таълимнинг ўзгаришлар таҳлили. 2.5. Талабалар билимларини фаоллаштириш ва мустаҳкамлаш мақсадида қуйидаги саволлар берилади: – “Ўзбек тили ва адабиёт ўқитишнинг замонавий технологиялари” фанининг мақсад ва вазифалари ҳақида нималар дея оласиз? – Фаннинг шахс имкониятлари ўрганишда қандай аҳамияти бор? – Ўзбек тили ва адабиёт ўқитишнинг замонавий технологиялари фани олдидаги асосий вазифалар моҳиятини изохлаб беринг? – Она тили таълимига тегишли янгиланган таълимнинг ўзгаришлари ҳақида тўхталинг?</p>	<p>Тинглайдилар, ёзадилар. Тинглайдилар, ёзадилар. Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>
<p>3. Якуний босқич (10 дақиқа)</p>	<p>3.1. Мавзу бўйича талабаларда юзага келган саволларга жавоб беради, якунловчи хулоса чиқарилади. 3.2. Мустақил ишлаш учун шахснинг индивидуал имкониятлари ва замонавий педагогик технологиялардан фойдаланиб ўйин-машқ яратиш топшириғи берилади.</p>	<p>Саволлар берадилар Вазифани ёзиб оладилар ва бажарадилар.</p>

Гуруҳларнинг билим ва кўникмаларини баҳолаш мезонлари

Топириқлар, баҳолаш кўрсаткичлари ва мезонлари	1- гуруҳ	2- гуруҳ	3- гуруҳ
Максимал балл – 2			
– савол тўлик ёритиб берилди (0,5 балл)			
– жавоблар етарли даражада асослаб берилди (0,5 балл)			
– гуруҳ иштирокчиларининг фаоллиги (0,5 балл)			
– берилган саволларга жавоб берди (0,3 балл)			
– регламентга риоя қилди (0,2)			
Жами: (2 балл)			

бир маъруза ва амалий машғулот учун 0,5 дан 2 баллгача қўйилади.

Рейтинг бўйича натижалар баҳоси:

- 2,0 балл – «аъло»
- 1,5 балл – «яхши»
- 1,0 балл – «қониқарли»
- 0,5 балл – «қониқарсиз»

Гуруҳларда ишлаш қондаси

Шеригингизни диққат билан тингланг.

Гуруҳ ишларида ўзаро фаол иштирок этинг, берилган топириқларга масъулият билан ёндашинг.

Агар ёрдам керак бўлса, албатта мурожаат қилинг.

Агар сиздан ёрдам сўрашса, албатта ёрдам беринг.

Гуруҳлар фаолиятининг натижаларини баҳолашда ҳамма иштирок этиши шарт.

Аниқ тушунмоғимиз лозим:

- Бошқаларга ўргатиш оркали ўзимиз ўрганамиз;
- Биз битта кемадамиз: ёки биргаликда сузиб чиқамиз, ёки биргаликда чўкиб кетамиз.

Эксперт гуруҳлар иш натижаларини баҳолаш мезонлари

Мезонлар	Макс. балл	Гуруҳ натижаларини баҳолаш					
		1	2	3	4	5	6
Ахборотнинг гулиқлиги	1,0						
Ахборотнинг график шаклда ифода этилиши	0,6						
Гуруҳнинг фаоллиги	0,4						
Балларнинг максимал суммаси, жами	2						

Билимларни фаоллаштириш учун саволлар

- “Ўзбек тили ўқитиш методикаси” фанининг мақсад ва вазифалари ҳақида нималар дея оласиз?
- Фанининг шахс имкониятлари ўрганишда қандай аҳамияти бор?
- Ўзбек ўқитиш методикаси фани олдидаги асосий вазифалар моҳиятини изохлаб беринг?
- Она тили таълимига тегишли янгиланган таълимнинг ўзгаришлари ҳақида тўхталинг.

“АДАБИЁТ ЎҚИТИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ”

1-мавзу.	Методология, методика ва технология тушунчаларининг ўзаро муносабати	
Таълим бериш технологияси		
Машғулот вақти 80 дақиқа	Талабалар сони 50-55 гача	
Машғулот шакли	Кириш - ахборотли маъруза	
Маъруза режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Педагогик технология тушунчаси ва унинг моҳияти. 2. Педагогик технологиянинг мазмуни ва унинг амалиётга татбиқ этиш. 3. Замонавий педагогик технологиянинг аҳамияти. 4. Методология, методика ва технология тушунчалари ҳақида. 	
<p>Ўқув машғулотининг мақсади: Адабиёт ўқитишнинг замонавий педагогик технологиялари фани ҳақида умумий тушунча бериш. Унинг моҳияти, методология, методика ва технология тушунчаларининг ўзаро боғлиқлиги ҳақида маълумот бериш.</p>		
<p>Педагогик вазифалар:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ўқув дастурида кўзда тутилган мақсадни очиб бериш. • Фан ҳақида, педагогик жараёнда, таълим ва тарбияда бу фаннинг ўрнини белгилаб бериш. • Адабиёт ўқитишнинг замонавий педагогик технологиялари фанининг бошқа фанлар билан алоқадорлигини очиб бериш. • Таълим босқичларида замонавий педагогик технологиялар билан таништириш. 		<p>Ўқув фаолияти натижалари:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ўтилган мавзуларни шарҳлаб бериш; • Ўқитишда замонавий педагогик технология методлари ҳақида тушунчага эга бўлиш; • Ўқитилаётган фаннинг моҳияти, мақсадини англаб етиш. • Ўзбек тили ўқитишда ЗПТлари аҳамиятини кўрсатиб бера олади.
Таълим бериш усуллари		Кўргазмали маъруза, сухбат, БББ усули.
Таълим бериш шакллари		Оммавий, жамоавий
Таълим бериш воситалари		Ўқув қўлланма, проектор, таркатмалар.
Таълим бериш шароити		ЎТВ билан ишлашга мослаштирилган аудитория
Мониторинг ва баҳолаш		Оғзаки назорат: савол-жавоб

1.2. маъруза машғулотининг технологик харитаси

Иш босқичлари ва вақти	Фаолият мазмуни	
	Таълим берувчи	Таълим олувчилар
Тийёргарлик босқичи	<p>1. Мавзу бўйича маруза матнини тайёрлаш.</p> <p>2. Кириш маърузаси учун тақдимот слайдларини тайёрлаш.</p> <p>3. Талабалар ўқув фаолиятини баҳолаш мезонларини ишлаб чиқиш.</p> <p>4. Ўқув фанини ўрганишда фойдаланиладиган адабиётлар рўйхатини тузиш.</p>	<p>Тинглайдилар.</p> <p>Кўриб ўзиб борадилар</p> <p>Танишадилар.</p> <p>Кўчириб оладилар.</p>
1. Мавзуга кириш (15 дақиқа)	<p>1.1 Мавзу доскага ёзилади. Слайдлар ва адабиётлар рўйхатини бериб, уларга қисқача таъриф берилади. (1 илова).</p> <p>1.2. Биринчи машғулот мавзуси, унинг мақсади ва ўқув фаолияти натижалари билан таништиради.</p> <p>1.3. Талабалар ўқув фаолиятини баҳолаш мезони билан таништирилади (2 илова).</p> <p>1.4. Талабалар билимларини фаоллаштириш мақсадида саволлар беради.</p>	<p>Тинглайдилар</p> <p>Тинглайдилар</p> <p>Тинглайдилар</p> <p>Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>
2. Асосий босқич (55 дақиқа)	<p>2.1. Power Point дастури ёрдамида слайдларни намойиш қилиш ва изоҳлаш билан мавзу бўйича асосий назарий жиҳатларини тушунтириб беради.</p> <p>2.2. Адабиёт ўқитишнинг замонавий технологияси фанининг ўрганиш объекти.</p> <p>2.3. Дастур асосида ўрганиладиган мавзуларни эълон қилади.</p> <p>2.4. 1-мавзуга доир саволлар бериб, мавзунини мустаҳкамлайди.</p> <p>2.5. Талабалар билимларини фаоллаштириш ва мустаҳкамлаш мақсадида қуйидаги саволлар берилади: – Адабиёт ўқитишнинг ЗПТ деганда нимани тушунасиз?</p>	<p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p> <p>Ўзиб оладилар.</p> <p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p>

	– Бу фаннинг қандай аҳамияти бор? – Адабиёт ўқитишнинг ЗПТ деганда нимани тушунасиз? –Бу фанни ўрганишдан мақсад нима? –Ўқув жараёнларига ЗПТни тадбиқ қилишнинг аҳамияти нимадан иборат?	Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.
3. Яқуний босқич (10 дақиқа)	3.1. Талабалар томонидан берилган саволларга жавоб беради. 3.2. Ўтилган мавзунини хулосалайди. 3.3 Мустақил ишлаш учун топшириқ берилади.	Саволлар берадилар Вазифани ёзиб оладилар.

Адабиётлар рўйхати:

1. “Таълим тўғрисида” ги қонун // Баркамол авлод Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори Т., 1997.27-бет.
2. Мадаев О. Адабиёт дарслари ва миллий мафкура. Тил ва адабиёт таълими. 1998, 2-сон, 13-16-бетлар.
3. Бегимкулов У. Педагогик таълимда замонавий технологиялар. “Педагогик таълим” журнали. 2005, 6-сон, 15-17-бетлар.
4. Усмонова З. Адабиёт ўқитишда ахборот технологияларидан фойдаланиш имкониятлари. “Тил ва адабиёт таълими” журнали. 2005, 3-сон, 20-22- бетлар.
5. Эгамбердиева Ф. Чўлпон ижодини янги педагогик технология асосида ўрганиш. “Тил ва адабиёт таълими” журнали. 2005, 3-сон, 14-17-бетлар.

Таянч сўзлар: технология, яратиш, қўллаш, тизим, метод, таъриф, бадиий тафаккур, педагогик технология, замонавий технология, педагогик жараён, махсус компьютер, техник восита, электрон дарслик.

Савол ва топшириқлар:

1. Янги педагогик технология деганда нимани тушунасиз?
2. Ахборот технологияларини адабиёт дарсларига қандай таъбиқ этиш мумкин?
3. Таълим жараёнида янги технологияларни жорий этиш бўйича қандай қўлланма ва мақолаларни биласиз?
4. ЗПТ ларнинг таълим соҳасида қандай аҳамияти бор деб ўйлайсиз?
- 5.Технологияни амалиётда қўллаш юзасидан таклифлар.

2-мавзу. Янги педагогик технология ва унинг тамойиллари

Таълим бериш технологияси

Машғулот вақти 80 дақиқа	Талабалар сони 50-55 гача	
Машғулот шакли	Кириш - ахборотли маъруза	
Маъруза режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Таълим мазмунини танлаш тамойиллари. 2. Ўқув жараёнида дидактик тамойиллардан фойдаланиш. 3. Дидактик тамойиллардан таълимнинг турли босқичларида фойдаланишдаги фарқли хусусиятлар. 	
Ўқув машғулотининг мақсади: Замонавий педагогик технологияларни адабиёт дарсларида қўллашнинг аҳамияти ҳақида тушунча бериш.		
Педагогик вазифалар:		Ўқув фаолияти натижалари:
<ul style="list-style-type: none"> • Замонавий педагогик технологияларни адабиёт дарсларида қўллашнинг йўллари ҳақида; • аҳамияти ҳақида тушунча бериш; • Тамойиллари тўғрисида маълумотларни етказиш. 		<ul style="list-style-type: none"> • ўтилган мавзуларни шарҳлаб бериш; • Янги педагогик технологияларни адабиёт дарсларида қўллаш малакаси шаклланади. • Тамойилларни билиб олади. • Амалда қўллаш имкониятига эга бўлади.
Таълим бериш усуллари		Кўргазмали маъруза, суҳбат
Таълим бериш шакллари		Оммавий, жамоавий
Таълим бериш воситалари		Ўқув қўлланма, проектор, тарқатмалар.
Таълим бериш шароити		ЎТВ билан ишлашга мослаштирилган аудитория
Мониторинг ва баҳолаш		Оғзаки назорат: савол-жавоб

1.2. маъруза машғулотининг технологик харитаси

Иш босқичлари ва вақти	Фаолият мазмуни	
	Таълим берувчи	Таълим олувчилар
Тайёргарлик босқичи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Мавзу бўйича маъруза матнини тайёрлаш. 2. Кириш маърузаси учун тақдимот слайдларини тайёрлаш. 3. Талабаларнинг ўзлаштириш даражасини баҳолаш мезонини ишлаб 	<p>Тинглайдилар.</p> <p>Кўриб ёзиб борадилар</p> <p>Танишадилар.</p> <p>Ёзиб оладилар.</p>

	<p>чикиш.</p> <p>4. Ўқув фанини ўрганишда фойдаланиладиган адабиётлар рўйхатини тузиш.</p>	
<p>1. Мавзуга кириш (15 дақиқа)</p>	<p>1.1 Мавзу юзасидан маълумот беради.</p> <p>1.2. Мавзуга доир адабиётлар рўйхатига қисқача йўлланма беради.</p> <p>1.3. Талабалар билимларини фаоллаштириш мақсадида саволлар беради.</p>	<p>Тинглайдилар</p> <p>Тинглайдилар</p> <p>Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>
<p>2. Асосий босқич (55 дақиқа)</p>	<p>2.1. Power Point дастури ёрдамида слайдларни намойиш қилиш ва изохлаш.</p> <p>2.2. Мавзунинг асосий назарий жиҳатларини очиб беради.</p> <p>2.3. Адабиёт ўқитишнинг замонавий технологияси фанининг ўрганиш объекти.</p> <p>2.4. Талабалар билимларини фаоллаштириш ва мустаҳкамлаш мақсадида қуйидаги саволлар берилади:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Адабиёт ўқитишнинг ЗПТ деганда нимани тушунасиз? – Бу фаннинг қандай аҳамияти бор? – Адабиёт ўқитишнинг ЗПТ фани олдидаги асосий вазифалар нимадан иборат? 	<p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p> <p>Ёзиб оладилар.</p> <p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p> <p>Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>
<p>3. Яқуний босқич (10 дақиқа)</p>	<p>3.1. Мавзу бўйича талабаларда юзага келган саволларга жавоб беради, яқунловчи хулоса чиқарилади.</p> <p>3.2 Мустақил ишлаш учун топшириқ берилади.</p>	<p>Саволлар берадилар</p> <p>Вазифани ёзиб оладилар.</p>

Тавиш сўзлар: технология, яратиш, қўллаш, тизим, метод, таъриф, бадиий тафаккур, педагогик технология, замонавий технология, педагогик жараён, махсус компьютер, техник восита, электрон дарслик.

Адабиётлар рўйхати:

1. “Таълим тўғрисида” ги қонун // Баркамол авлод Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори – Т.: 1997. 27-бет.
2. Мадаев О. Адабиёт дарслари ва миллий мафкура. Тил ва адабиёт таълими. 1998, 2-сон, 13-16-бетлар.
3. Бегимкулов У. Педагогик таълимда замонавий технологиялар. “Педагогик таълим” журнали. 2005, 6-сон, 15-17-бетлар.
4. Усмонова З. Адабиёт ўқитишда ахборот технологияларидан фойдаланиш имкониятлари. “Тил ва адабиёт таълими” журнали. 2005, 3-сон, 20-22-бетлар.
5. Эгамбердиева Ф. Чўлпон ижодини янги педагогик технология воситада ўрганиш. “Тил ва адабиёт таълими” журнали. 2005, 3-сон, 14-17-бетлар.

3-мавзу.	Адабий таълимда ўқитувчи ва ўқувчи муносабатларининг ўзига хос хусусиятлари	
Таълим бериш технологияси		
Машғулот вақти 80 дақиқа	Талабалар сони 50-55 гача	
Машғулот шакли	Кириш - ахборотли маъруза	
Маъруза режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. "Таълим тўғрисида қонунда"ги Қонун ва "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури"да ўқитувчига қўйиладиган талаблар. 2. Адабиёт ўқитувчисининг ижтимоий педагогик қиёфаси. 3. Ўқитувчи ва янги педагогик технологиялар. 4. Адабиёт ўқитувчиси фаолиятига талаблар. 5. Таълим-тарбия жараёнини табақалаштиришда ўқитувчининг роли. 6. Ҳар бир ўқувчи-талабанинг индивидуал имкониятига қараб билим бериш усуллари. 	
<p>Ўқув машғулотининг мақсади: Адабий таълимда ўқитувчи ва ўқувчи муносабатларининг ўзига хос хусусиятлари. Янги педагогик технологиялар асосида тушунтириш, маълумот бериш.</p>		
<p>Педагогик вазифалар:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ўқитувчи ва ўқувчи муносабатлари юзасидан тушунча бериш; • Ўқитувчи ва ўқувчи муносабатлари ҳақида методика тарихи ва янги карашларни таққослаш. • Келажакда бу муносабатларни такомиллаштириш, ўз фаолиятида қўллашга йўналтириш. 	<p>Ўқув фаолияти натижалари:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ўтилган мавзуларни шарҳлай олиш. • Аввалги ва янги муносабатларни солиштириш, хулосалай олиш. • Ўқитиш сифатида келажакда бу муносабатларда энг тўғри йўналишни танлай олиш. 	
Таълим бериш усуллари	Кўргазмали маъруза, суҳбат	
Таълим бериш шакллари	Оммавий, жамоавий	
Таълим бериш воситалари	Ўқув қўлланма, проектор, тарқатмалар.	
Таълим бериш шароити	ЎТВ билан ишлашга мослаштирилган аудитория	
Мониторинг ва баҳолаш	Оғзаки назорат: савол-жавоб	

1.2. маъруза машгулотининг технологик харитаси

Иш босқичлари ва вақти	Фаолият мазмуни	
	Таълим берувчи	Таълим олувчилар
Тайёргарлик босқичи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Мавзу бўйича маъруза матнини тайёрлаш. 2. Кириш суҳбати. 3. Кириш маърузаси учун тақдимот слайдларини тайёрлаш. 4. Талабаларнинг ўзлаштириш даражасини баҳолаш мезонини ишлаб чиқиш. 5. Ўқув фанини ўрганишда фойдаланиладиган адабиётлар рўйхатини тузиш 	<p>Тинглайдилар.</p> <p>Кўриб ўзиб борадилар</p> <p>Танишадилар.</p> <p>Ўзиб оладилар.</p>
1. Мавзуга кириш (15 дақиқа)	<ol style="list-style-type: none"> 1.1 Мавзу юзасидан маълумот беради. 1.2. Мавзуга доир адабиётлар рўйхатига қисқача йўлланма беради. 1.3. Талабаларнинг ўзлаштириш даражасини баҳолаш мезони билан таништириб чиқиш. 1.4. Талабалар билимларини фаоллаштириш мақсадида саволлар беради. 	<p>Тинглайдилар</p> <p>Тинглайдилар</p> <p>Танишадилар.</p> <p>Саволларга жавоб берадилар.</p>
2. Асосий босқич (55 дақиқа)	<ol style="list-style-type: none"> 2.1. Power Point дастури ёрдамида слайдларни намойиш қилиш ва изохлаш. 2.2. Ўқитувчи ва ўқувчи муносабатларини ўтмишда ва ҳозирги жараён ҳақида маълумот беради. 2.3. Адабиёт ўқитишнинг вазифалари. 2.4. Ўқувчининг вазифаси ҳақида. 2.5. Ўқитувчи ва ўқувчи муносабатлари ҳақида мутафаккирлар фикрларига муносабат. 2.4. Мустаҳкамлаш учун саволлар берилади: <ol style="list-style-type: none"> 1. Таълим соҳасида қандай 	<p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p> <p>Ўзиб оладилар.</p> <p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p> <p>Тинглайдилар, мушоҳада юритадилар.</p> <p>Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>

	<p>вазифалар амалга оширилиши лозим?</p> <p>2. Педагогик технологияларни амалга оширишда қандай тамойилларга амал қилиш лозим?</p> <p>3. Табақалаштириш нима? Мисоллар асосида изоҳлаб беринг.</p> <p>4. Ўқувчи-талабанинг индивидуал имкониятини ҳисобга олиш, деганда нимани тушунасиз?</p> <p>5. Инновация нима?</p> <p>6. Ўқувчи таълимнинг субъекти ва объекти бўлишини мисоллар келтириб асосланг.</p> <p>7. Адабиёт ўқитувчисига қандай талаблар қўйилади?</p> <p>8. Адабиёт ўқитувчисининг педагогик қиёфасини қандай тушунасиз?</p> <p>9. Адабиёт ўқитувчисининг ижтимоий қиёфаси қандай бўлиши керак?</p> <p>10. Педагогик технологиялар-дан ўқитувчи қандай фойдаланиши зарур деб ўйлайсиз?</p>	
<p>3. Якуний босқич (10 дақиқа)</p>	<p>3.1. Мавзу бўйича талабаларда юзага келган саволларга жавоб беради, якунловчи хулоса чиқарилади.</p> <p>3.2. Мустақил ишлаш учун топшириқ берилади.</p>	<p>Саволлар берадилар</p> <p>Вазифани ёзиб оладилар.</p>

Таянч сўзлар: маънавий камолот, етуклик, маънавий қиёфа, касбий маҳорат, педагогик жараён, педагогик қиёфа, моддий база, ислохот, педагогик муносабат, компьютер техникаси, индивидуаллаштириш, гуруҳлаштириш, табақалаштириш, интеллектуал ривожланиш.

Адабиётлар рўйхати:

1. Каримов И.А. Баркамол авлод – Ўзбекистон тарақиётининг пойдевори: Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси IX сессиясида сўзлаган нутқи, 1997 йил 29 август // Баркамол авлод – Ўзбекистон тарақиётининг пойдевори, – Т., 1997.
2. Зуннунов А., Ҳотамов И., Эсонов Ж., Иброҳимов И. Адабиёт ўқитиш методикаси. Тошкент, "Ўқитувчи", 1992 йил.
3. Юсуф Хос Ҳожиб " Қутадғу билиг ". Тошкент, " Юлдузча", 1992.
4. Келдиёров Р. Адабиёт ўқитувчисининг муҳим қирраси. "Тил ва адабиёт таълими" журналі, 1998, № 1.
5. М.Г.Давлетшин. Замонавий мактаб ўқитувчиси психологияси. Тошкент, "Ўзбекистон", 1999.
6. Гўхлиев Б. Адабиёт ўқитиш методикаси. Тошкент. «Янги аср авлоди» 2006.
7. Ў.Қ.Толипов., М.Усмонбоева. Педагогик технологияларнинг татбиқий асослари. Тошкент, Фан, 2006.
8. Р.Ниёзметова. Узлуксиз таълим тизимида ўзбек адабиётини ўрганиш методикаси. Тошкент, Фан, 2007.
9. Н. Н. Азизхўшаева. Педагогик техноогиялар ва педагогик маҳорат. Т: 2006, 159-бет.
10. Ж.Ғ.Йўлдошев, С.А.Усмонова. Педагогик технология асослари. Тошкент, Ўқитувчи, 2004, 101-бет.
11. Р.Абдулахатова. Янги педагогик технология ва унинг тамойиллари. Филологик таълим масалалари. Илмий мақолалар тўплами. – Тошкент, 2007, 39-41-бетлар.
12. Тўхлиев Б. Янги педагогик технологиялар ва адабий таълим. "Филологик таълимда инновацион технологиялар" номли илмий мақолалар тўплами. – Тошкент, 2004.

4-мавзу.	Анъанавий ва ноанъанавий дарс шакллари, янги педагогик технологиялари
-----------------	--

Таълим бериш технологияси

Машғулот вақти 80 дақиқа	Талабалар сони 50-55 гача	
Машғулот шакли	Кириш - ахборотли маъруза	
Маъруза режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Таълим тизими самарадорлигини оширишда ноанъанавий дарслар ва уларни ташкил этиш йўллари. 2. Конференция ва сценарийли дарслар ҳақида. 3. Ғофур Ғулومнинг “Менинг ўғригина болам” асари асосида ноанъанавий дарс. 4. Насрий асарларни ЗПТ асосида ўтиш тажрибасидан. 	
Ўқув машғулотивнинг мақсади: Анъанавий ва ноанъанавий дарс ҳақида тушунчани бойитиш, янги педагогик технологиядаги янгилıklarдан хабардор қилиш.		
Педагогик вазифалар:	Ўқув фаолияти натижалари:	
<ul style="list-style-type: none"> • Ўқитувчи ва ўқувчи муносабатларининг энг зарур коидалари. • Ўтилган мавзуни талабалар учун зарур жиҳатлари англатиш, мақсадни тушунтириш. • Ўқитувчи ва ўқувчи бурч вазифа юзасидан тушунча бериш. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ўтилган мавзуларни шарҳлай олиш. • Бу муносабатларни энг нозик ва зарурий жиҳатларини англаб етиши. • Ўқитишнинг бурч ва вазифалари, ўқувчи ва ўқитувчи муносабатидаги ўзига хос тушунчага етиш. 	
Таълим бериш усуллари	Кўргазмали маъруза, суҳбат	
Таълим бериш шакллари	Оммавий, жамоавий	
Таълим бериш воситалари	Ўқув қўлланма, проектор, таркатмалар.	
Таълим бериш шароити	ЎТВ билан ишлашга мослаштирилган аудитория	
Мониторинг ва баҳолаш	Огзаки назорат: савол-жавоб	

1.2. маъруза машғулотивнинг технологик харитаси

Иш босқичлари ва вақти	Фаолият мазмуни	
	Таълим берувчи	Таълим олувчилар
Тайёргарлик босқичи	1. Мавзу бўйича маъруза матнини тайёрлаш. 2. Кириш маърузаси учун тақдимот слайдларини	Тинглайдилар. Кўриб ёзиб борадилар

	<p>тайёрлаш.</p> <p>3. Талабаларнинг ўзлаштириш даражасини баҳолаш мезонини ишлаб чиқиш.</p> <p>4. Ўқув фанини ўрганишда фойдаланиладиган адабиётлар рўйхатини тузиш.</p>	<p>Танишадилар.</p> <p>Ёзиб оладилар.</p>
<p>1. Мавзуга кириш (15 дақиқа)</p>	<p>1.1 Мавзу юзасидан маълумот беради.</p> <p>1.2. Мавзуга доир адабиётлар рўйхатига қисқача йўлланма беради.</p> <p>1.3. Талабаларнинг ўзлаштириш даражасини баҳолаш мезони билан таништириб чиқиш.</p> <p>1.4. Талабалар билимларини фаоллаштириш мақсадида саволлар беради.</p>	<p>Тинглайдилар</p> <p>Тинглайдилар</p> <p>Танишадилар.</p> <p>Саволларга жавоб берадилар.</p>
<p>2. Асосий босқич (55 дақиқа)</p>	<p>2.1. Power Point дастури ёрдамида слайдларни намойиш қилиш ва изоҳлаш.</p> <p>2.2. Анъанавий ва ноанъанавий дарс ҳақида маълумот беради.</p> <p>2.3. Анъанавий дарснинг ўзига хос жиҳатлари ҳақида маълумотлар бериш.</p> <p>2.4. Ноанъанавий дарснинг ўзига хос жиҳатлари ҳақида маълумотлар бериш.</p> <p>2.5. Қиёсий таҳлил ҳақида.</p> <p>2.6. Мустақамлаш учун саволлар берилади:</p> <p>1. Анъанавий дарс нима?</p> <p>2. Ноанъанавий дарсларга қандай дарслар киради?</p> <p>3. Ноанъанавий дарсларнинг афзал томонлари нимада?</p> <p>4. Конференция дарс қандай ташкил қилинади?</p> <p>5. Сценарий дарсларга мисоллар келтиринг.</p> <p>6. Мустақил иш: Ноанъанавий дарс ишланмасини тайёрлаш.</p>	<p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p> <p>Ёзиб оладилар.</p> <p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p> <p>Тинглайдилар, мушоҳада юритадилар.</p> <p>Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>

3. Яқуний босқич (10 дақиқа)	3.1. Мавзу бўйича талабаларда юзага келган саволларга жавоб беради, яқунловчи хулоса чиқарилади. 3.2 Мустақил ишлаш учун топшириқ берилади.	Саволлар берадилар Вазифани ёзиб оладилар.
---	--	---

Таянч сўзлар: анъанавий, ноанъанавий, азалий, баркамол маърифатли, конференция, сценарий, экскурсия, адабий экскурсия, таасурот.

Адабиётлар:

1. Н. Н. Азизхшжаева. Педагогик техногогиялар ва педагогик махорат. Т: 2006, 159-бет.

2. Ж.Ф.Йўлдошев, С.А.Усмонова. Педагогик технология асослари. Тошкент, Ўқитувчи, 2004, 101-бет.

3. Р.Абдулахатова. Янги педагогик технология ва унинг тамойиллари. Филологик таълим масалалари. Илмий мақолалар тўплами. Тошкент, 2007, 39-41-бетлар.

4. Ў.Қ.Ғолипов., М.Усмонбоева. Педагогик технологияларнинг татбиқий асослари. Тошкент, Фан, 2006.

5. Тўхлиев Б. Адабиёт ўқитиш методикаси. Тошкент. «Янги аср авлоди» 2006 й.

6. Тўхлиев Б. Янги педагогик технологиялар ва адабий таълим. “Филологик таълимда инновацион технологиялар” номли илмий мақолалар тўплами. Тошкент, 2004.

1. Собиров А.Ш. Адабиёт машғулотларида маҳаллий адабий ва маданий материаллардан фойдаланиш: Пед.ф.н. ... дисс.ав-ти. – Т., 1995. – 23 б.

2. Хамроалиев К.У Адабиёт ўқитиш жараёнида адабий ўлкашунослик материалларидан фойдаланиш. Ном. дис... автореферати. – Т., 1993. – 22 б.

3. Усмонов Ж. Адабиёт музейи ва дарс. – Т.: Ўқитувчи, 1987. – 88 б.

4. Халилов Ф. Ёзувчининг ҳаёти ва ижодий фаолиятини ўрганишда тасвирий санъат асарларидан фойдаланиш. Тил ва адабиёт таълими, 1998, 2-сон. 28-34-бетлар.

5-мавзу.	Бадий асар таҳлили ва замонавий педагогик технологиялар
-----------------	--

Таълим бериш теҳнологияси

Минигулот вақти 80 дақиқа	Талабалар сони 50-55 гача	
Минигулот шакли	Кириш - ахборотли маъруза	
Маъруза режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бадий асар таҳлилида ўқитиш ва ўқиш фаол муштараклиги. 2. Эпик асарларни таҳлил қилиш. ЗПТ қўллаш. 3. Лирик асарларни таҳлил қилиш. ЗПТ қўллаш. 4. Мумтоз адабиёт асарларини таҳлил қилиш луғатлардан фойдаланиш. 5. Ўқитувчи ва талабанинг ўзаро фикр алмашиш. 	
Ўқув машғулотиининг мақсади: Талабада ҳар қандай бадий асарни таҳлил қила олиш малакасини шакллантиришга		
Педагогик вазифалар:	Ўқув фаолияти натижалари:	
<ul style="list-style-type: none"> • Ўқитувчи ва ўқувчи муносабатларининг энг зарур қоидалари. • Бадий асар таҳлилига ўргатиш. • Мавзу юзасидан олинган билимларни амалда қўллашга йўналтириш. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ўтилган мавзуларни тушуниб олиш. • Ўз фикрини баён эта олиш. • Бадий асар таҳлил малакаларини эгаллаш. • Ўқув фаолиятида қўллай олиш. 	
Таълим бериш усуллари	Кўргазмали маъруза, суҳбат	
Таълим бериш шакллари	Оммавий, жамоавий	
Таълим бериш воситалари	Ўқув қўлланма, проектор, тарқатмалар.	
Таълим бериш шароити	ЎТВ билан ишлашга мослаштирилган аудитория	
Мониторинг ва баҳолаш	Оралик назорат: савол-жавоб	

1.2. маъруза машғулотиининг теҳнологик харитаси

Иш босқичлари ва вақти	Фаолият мазмуни	
	Таълим берувчи	Таълим олувчилар
Тайёргарлик босқичи	1.Мавзу бўйича маъруза матнини тайёрлаш. 2. Кириш маърузаси учун тақдимот слайдларини тайёрлаш.	Тинглайдилар. Кўриб ёзиб борадилар

	<p>3. Талабаларнинг ўзлаштириш даражасини баҳолаш мезонини ишлаб чиқиш.</p> <p>4. Ўқув фанини ўрганишда фойдаланиладиган адабиётлар рўйхатини тузиш.</p>	<p>Танишадилар.</p> <p>Ёзиб оладилар.</p>
<p>1. Мавзуга кириш (15 дақиқа)</p>	<p>1.1 Мавзу юзасидан маълумот беради.</p> <p>1.2. Маруза мавзуси унинг мақсади ва ўқув фаолияти натижалари билан таништиради.</p> <p>1.3. Талабаларнинг ўзлаштириш даражасини баҳолаш мезони билан таништириб чиқиш.</p> <p>1.4. Талабалар билимларини фаоллаштириш мақсадида саволлар беради.</p>	<p>Тинглайдилар</p> <p>Тинглайдилар</p> <p>Танишадилар.</p> <p>Саволларга жавоб берадилар.</p>
<p>2. Асосий босқич (55 дақиқа)</p>	<p>2.1. Power Point дастури ёрдамида слайдларни намойиш қилиш ва изоҳлаш.</p> <p>2.2. Эпик асар таҳлили. Энг асосий қоидаларҳақида тушунча беради..</p> <p>2.3. Лирик асоарларни таҳлил кмлмшда ЗПТдан фойдаланиш усуллари ҳақида тушунча бериш.</p> <p>2.4. Мумтоз асарларни ўрганишда луғатлардан фойдаланиш.</p> <p>2.5. Мустаҳкамлаш учун саволлар берилади:</p> <p>1. Бадий асар нега таҳлил қилинади?</p> <p>2. Эпик асарларни таҳлил қилишдаги асосий қоидалар.</p> <p>3. Лирик асарлани таҳлил қилишдаги ўзига хос жиҳатлари?</p> <p>4. Луғатчиликнинг таҳлилда тугган ўрни?</p>	<p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p> <p>Ёзиб оладилар.</p> <p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p> <p>Тинглайдилар, мушоҳада юритадилар.</p> <p>Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>
<p>3. Яқуний босқич (10 дақиқа)</p>	<p>3.1. Мавзу бўйича талабаларда юзага келган саволларга жавоб беради, яқунловчи хулоса чиқарилади.</p> <p>3.2 Мустақил ишлаш учун топшириқ берилади.</p>	<p>Саволлар берадилар</p> <p>Вазифани ёзиб оладилар.</p>

Таянч сўзлар: Экскурсия, мусаввир, музей, табиат, қадамжолар, тарихий, обида, уюштирмак.

Адабиётлар:

1. Собиров А.Ш. Адабиёт машғулотида маҳаллий адабий ва маданий материаллардан фойдаланиш: Пед.ф.н. ... дисс.ав-ти. – Т., 1995. – 23 б.

2. Хамроалиев К.У. Адабиёт ўқитиш жараёнида адабий ушқашунослик материалларидан фойдаланиш. Номзодлик дис... автореферати. – Т., 1993. – 22 б.

3. Усмонов Ж. Адабиёт музейи ва дарс. – Т.: Ўқитувчи, 1987. – 88 б.

4. Халилов Ф. Ёзувчининг ҳаёти ва ижодий фаолиятини ўрганишда тасвирий санъат асарларидан фойдаланиш. Тил ва адабиёт таълими, 1998, 2-сон. 28-34-бетлар.

“ЎЗБЕК ТИЛИ ЎҚИТИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ”

фанидан амалий машғулотлар технологик хариталари

1-мавзу.	Янги педагогик технологияга асосланган анъанавий дарснинг жорий дарсдан фарқи. Мусобақа дарси-ўқувчиларни фаоллаштирадиган, мустақил фикрлашни оширадиган дарс
-----------------	---

Таълим бериш технологияси

Машғулот вақти 80 дақиқа	Талабалар сони 25 – 50 гача
Машғулот шакли	Кириш - ахборотли маъруза
Маъруза режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Янги педагогик технология тушунчаси ҳақида. 2. Педагогик технологияга асосланган анъанавий дарс мазмуни ва унинг амалиётга татбиқ этишда жорий дарсдан фарқи. 3. Замонавий педагогик технологиянинг аҳамияти.

Ўқув машғулотининг мақсади: Педагогик технологияга асосланган анъанавий дарс мазмуни ва унинг амалиётга татбиқ этишда жорий дарсдан фарқи ҳақида тушунчага эга бўлиш, амалда қўллаш ва кўрсатиш.

<p>Педагогик вазифалар:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ўқув дастурида кўзда тутилган мақсадни очиб бериш. • Фан ҳақида, педагогик жараёнда, таълим ва тарбияда ўқувчининг билим олишига қаратилган мақсадни амалга ошириш. • Ўқитишнинг замонавий педагогик технологиялари фанининг бошқа фанлар билан алоқадорлигини очиб бериш. • Таълим босқичларида замонавий педагогик технологиялар асосида дарсларни ташкил қилиш ўргатиш. 	<p>Ўқув фаолияти натижалари:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ўтилган мавзуларни шарҳлаб бериш; • Ўқитишда замонавий педагогик технология методларидан фойдаланиб дарс ўтиш. • Ўқитилаётган фаннинг моҳияти, мақсадини англаб етиш. • Ўзбек тили ўқитишда ЗИТлари аҳамиятини кўрсатиб бера олади.
--	--

Таълим бериш усуллари	Очик дарс, суҳбат, БББ усулида.
Таълим бериш шакллари	Оммавий, жамоавий
Таълим бериш воситалари	Ўқув қўлланма, проектор, тарқатмалар.
Таълим бериш шароити	ЎТВ билан ишлашга мослаштирилган аудитория
Мониторинг ва баҳолаш	Оғзаки назорат; савол-жавоб

1.2. маъруза машғулотининг технологик харитаси

Иш босқичлари ва вақти	Фаолият мазмуни	
	Таълим берувчи	Таълим олувчилар
Тайёргарлик босқичи	<p>1. Мавзу бўйича бириктирилган талабаларга маруза матнини тайёрлаш технологиясини ўргатиш.</p> <p>2. Кириш маърузаси учун тақдирот слайдларини тайёрлаш.</p> <p>3. Талабалар ўқув фаолиятини баҳолаш мезонларини ишлаб чиқиш.</p> <p>4. Ўқув фанини ўрганишда фойдаланиладиган адабиётлар рўйхатини тузиш.</p>	<p>Тинглайдилар.</p> <p>Кўриб ёзиб борадилар</p> <p>Танишадилар.</p> <p>Кўчириб оладилар.</p>
1. Мавзуга кириш (15 дақиқа)	<p>1.1 Мавзу доскага ёзилади. Слайдлар ва адабиётлар рўйхатини бериб, уларга қисқача таъриф берилди. (1 илова).</p> <p>1.2. Биринчи машғулот мавзуси, унинг мақсади ва ўқув фаолияти натижалари билан таништиради.</p> <p>1.3. Талабалар ўқув фаолиятини баҳолаш мезони билан таништирилади (2 илова).</p> <p>1.4. Талабалар билимларини фаоллаштириш мақсадида саволлар беради.</p>	<p>Тинглайдилар</p> <p>Тинглайдилар</p> <p>Тинглайдилар</p> <p>Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>
2. Асосий босқич (55 дақиқа)	<p>2.1. Power Point дастури ёрдамида слайдларни намойиш қилиш ва изоҳлаш билан мавзу бўйича асосий назарий жиҳатларини тушунтириб беради.</p> <p>2.2. Дастур асосида ўрганиладиган мавзуларни эълон қилади.</p> <p>2.3. 1-мавзуга доир саволлар бериб, мавзунини</p>	<p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p> <p>Ёзиб оладилар.</p> <p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p>

	<p>мустаҳкамлайди.</p> <p>2.4. Талабалар билимларини фаоллаштириш ва мустаҳкамлаш мақсадида куйидаги саволлар берилади:</p> <p>– Ўқитишнинг ЗПТ деганда нимани тушунасиз?</p> <p>– Бу фаннинг қандай аҳамияти бор?</p> <p>– Бу фанни ўрганишдан мақсад нима?</p> <p>– Ўқув жараёнларига ЗПТни татбиқ қилишнинг аҳамияти нимадан иборат?</p>	<p>Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>
<p>3. Якуний босқич (10 дақиқа)</p>	<p>3.1. Талабалар берилган саволларга жавоб беради.</p> <p>3.2. Ўтилган мавзуни хулосалайди.</p> <p>3.3 Мустақил ишлаш учун топшириқ берилади.</p>	<p>Саволлар берадилар</p> <p>Вазифани ёзиб оладилар.</p>

1- амалий машғулоти

Мавзу: Янги педагогик технологияга асосланган анъанавий дарснинг жорий дарсдан фарқи. Мусобақа дарси-ўқувчиларни фаоллаштирадиган, мустақил фикрлашни оширадиган дарс.

Таянч сўзлар: мусобақа, савол – жавоб, топшириқ, гуруҳлар, ғолиб, натижа, мустаҳкамлаш, хотира, синаш, баҳолаш.

Ўқув мақсади: Талабаларда анъанавий ва замонавий дарс орасидаги фарқларга оид тасаввурларни ҳосил қилиш, улардаги Янги педогогик технологияларни қўллашга оид кўникма ва малакаларни ривожлантириш.

Машғулот шакли-амалий, индивидуал, кичик гуруҳларда ишлаш.

Машғулот методи – суҳбат, БББ усули.

Дидактик жиҳозлар: Ўқув қўлланма, проектор, таркатмалар.

Юртимизда ижтимоий тузумнинг ўзгариши, кишилар тафаккурида туб янгиланишларнинг рўй берганлиги педогогик усулларда ҳам муайян ўзгаришлар бўлишини тақозо қилади. Мана шу ўзгаришлар аввало адабиёт дарсларида ҳам ўз аксини топади. Дарсларни олдиндан мавжуд бўлган бир хиллик – муайян қолипга солинган ҳолда эмас, балки янгича усул ва шакилларда ташкил этиш лозим. Жумладан, **мусобақа дарсларини** ташкил

тинчи бир тамондан ўқувчиларда активликни оширса, иккинчи томондан улар ўз билимларини кўпчилик олдида намойиш этишга, саволга аниқ ва тўла жавоб беришга ўргатиб борилади. учинчи томони эса мусобақа дарслари ўқувчиларни фикрлашга, хотираларини ишга солишга, нутқининг равланлашувига ёрдам беради.

Дарс мавзуси ўқувчиларга олдиндан эълон қилинади. Топпириқлар юзасидан тегишли йўл-йўриқлар, маслаҳатлар берилади. Ўқитувчи тайёр синфни икки, уч гуруҳга ажратади. **Топпириқли карточкаларни тарқатади.** Ҳар бир гуруҳ берилган саволларга жавоб топгунларига қадар ҳар бир гуруҳдан биттадан ўқувчи чиқарилиб ўзак ва қўшимчалар ва уларнинг фарқи ҳақида топшириқлар берилади ҳамда мисоллар айтилиши сўрадади. Ўқитувчи ўқувчиларнинг қандай жавоб бераётганлигини кузатади. Ўқувчиларнинг жавобларига ва шитирокига қараб ўқувчиларга балл қўйилади.

Гуруҳлар номланади. Масалан, Хуррият, Тинчлик, Озодлик. Ҳар бир гуруҳга тегишли баҳолар эълон қилиб қўйиб борилади.

Абдулла Қаҳҳорнинг ватанга муҳаббат, садоқат, қаҳрамонлик мавзусидаги ҳикояларидан бири ўқиб берилиб ундаги сўз ясовчи қўшимчаларни аниқлашлари сўралади.

Вазифа: Белгиланган вақт ичида шу ҳикоя юзасидан қайта ҳикоя тузиш. Ҳикоя режа асосида бўлишига эришиш. Кўпроқ ўқувчининг шахсий мулоҳазаси ва ҳулосаси ҳисобга олинади. Ҳар бир гуруҳнинг ўқувчилар тавсиясига кўра икки-уч вакили ўз ҳикоясини ўқиб беради. Ҳикояларда ўзак ва сўз ясовчи қўшимчаларнинг ишлатилиши изоҳланади ва баҳоланади.

Навбатдаги қисмда гуруҳлар бир-бирларига саволлар беришади. Бу саволлар ўтилган дарслар асосида тузилиши шарт. Потўғри ёки чала жавоблар гуруҳ аъзолари тамонидан тўлдирилиши мумкин. Яъни баллар тўлдирилади.

Мусобақа сўнгида суратлар намойиш қилинади. Бу суратларда Ўзбекистон манзаралари, ўзбек аёлларининг жасоратли меҳнати ва турмуши, кекса она, қабристон, дуога қўл очган кексалар ва шунга ўхшаш манзаралар тасвирланган бўлади.

Вазифа: Ўқувчилар ёзувчи асарларини кўп ўқиб ёд олган бўлсалар, ушбу мавзуга мос жиҳатларини топиб, изоҳлаб бера оладилар.

Мусобақа яқунланади, ғолиб гуруҳ рағбатлантирилади. Талабанинг мусобақа дарсини кузатган талабалар таҳлил қиладилар.

Масалан, она тили дарсидан бир соатлик мусобақа дарсининг ишланмаси намуна сифатида берилади.

Туб ва ясама сўзлар (амалий машғулот)

(Технологик харита)

6-синф. Она тил

Дарсининг мавзуси: “Туб ва ясама сўзлар”.

Дарсининг мақсади:

а) Таълимий мақсад: ўқувчиларга туб ва ясама сўзлар ҳақида тушунча бериш, ўқувчиларда туб ва ясама сўзларни ажратиш кўникмасини ҳосил қилиш;

б) Тарбиявий мақсад: миллий истиқлол ғояларини сингдириш;

с) Ривожлантирувчи мақсад: кичик гуруҳлар билан ишлаш орқали ўқувчиларнинг ижодий фикрлаш қобилиятини ўстириш.

Натижа: Туб ва ясама сўзлар ҳақида тушунчага эга бўладилар ва таҳлил қила оладилар.

Дарсининг жиҳозланиши: кўрғазмали қуроллар, жадваллар, компьютерлар, магнитофон, телевизор, видеомагнитофон.

№	Дарс босқич-лари	Таълим берувчининг фаолияти	Таълим олувчининг фаолияти	Вақт	Технология		
					метод	Таълим воситалари	Дарсни ташкил қилиш шакл-лари
I	Ташкилий Қисм	Ўқувчилар билан танишади	Ўқитувчи билан танишади.	1	Музёрап		Фронтал
II	Гуруҳларга бўлиш	Рақамли карточкалар тарқатишади ва гуруҳларга ажратиб олинади	Рақамларни танлаб олиш асосида ўз гуруҳларини ташкил этади.	2	Рақам	Карточкалар	Гуруҳ
III	Янги мавзунини тушунтириш	Ўқитувчи қисқа утилган мавзу ҳақида маълумот беради, расмлар кўрғазмалар намойиш қилади ва янги мавзу учун йўналиш беради. Ўқувчилар олдида аниқ вазифа қўяди.	Тинглайдилар ва ўз фикрларини билдирадилар. Фикрларни умумлаштирадилар ва хулоса чиқарадилар. Ўқувчилар вазифа ҳақида фикрлайди ва хулоса чиқаради.	10	Маъруза Намойиш Фикрлашга мажбурлаш	Кўрғазма	Гуруҳ

IV	Мустаҳкамлаш	Гуруҳлар I тадан вакил чикаришларини эълон қилади (5 сония ичида ўзингиз энг зукко, энг билимдон ўқувчини танланг) топшириқ беради. Дарсликдаги 22-машқ. Кимнинг хати чиройли ва хатосиз эканини аниқлайди.	Гуруҳ аъзолари маслаҳатлашади ва I вакилни чикаради. Китобдан фойдаланган ҳолда машқни бажарадилар. “Кимнинг хати чиройли” мусобақасида нигтирок этадилар. (“Кимнинг хати чиройли” кўшигини тинглайдилар)	7	Мусобақа	Китоб магнитофон	Гуруҳ
V	Тарқатма материаллар билан ишлаш	Ҳар бир гуруҳ учун 2 та топшириқдан иборат тарқатма беради ва топшириқни бажаришга йўналтиради. 1. Доиралар ичига ўзақдош сўзларни жойлаштиринг. 2. Берилган гапдаги ажратилган сўзни сўз таркиби бўйича таҳлил қилинг.	Тарқатмада берилган топшириқларни биргаликда бажариб, натижаларни хулосалайдилар.	6	Кўргазмалар материаллар билан ишлаш	Тарқатмалар	Гуруҳ
VI	Компютер билан ишлаш	Ҳар бир гуруҳга компютер орқали тест саволлари берилади.	Компютерда берилган тест саволларини ишлаб чиқадилар	2	Фикрлашга мажбурлаш	Компютерлар	Гуруҳ
VI I	ТВ тест	Ойнаи жаҳон орқали тест саволларини намоён этилади ва натижаларни текшириб баҳолайди.	Ойнаи жаҳон орқали берилган тест саволларини биргаликда ишлаб чиқадилар.	2	Мияга ҳужум	Телевизор магнитофон	Гуруҳ
VI II	Машқ бажариш	Дарсликдаги (юқорида келтирилган) 23-машқни жадваллар асосида бажариш учун йўналиш беради ва натижани хулосалаб баҳолайди.	Жадваллар асосида 23-машқни бажарадилар.	4	Оғзаки ва ёзма машқлар бажариш	Жадваллар	Гуруҳ

IX	Дарсга меҳмон ташрифи	Дарсга буюрган юлдузи” газетасининг мухбири тайёрлаш шароит беради.	ташриф “Тонг интервью учун яратиб	“Тонг юлдузи” мухбири нинг саволларига жавоб бериб, ўз билимларини намойиш этадилар.	4	Ташриф интервью	Микрофон	Гуруҳ
X	Дарсни якунлаш	Дарсни ғолиб аникланади. Уйга вазифа топширилади (Адабиёт дарслигида берилган Ч.Айтматовнинг “Оқ кема” асаридан олинган парчадан сода ясама сузларни ажратиб ёзиш)	якунлаб, гуруҳ Уйга топширилади (Адабиёт дарслигида берилган “Оқ кема” асаридан олинган парчадан сода ясама сузларни ажратиб ёзиш)	Уйга берилган топширикни кундалик дафтарларига қайд этиб борадилар.	2	Такдирлаш	Совғалар	Гуруҳ

Назорат учун савол ва топшириқлар:

1. “Сон ва унинг турлари” мавзусини ўқишда қўлланиладиган анъанавий ҳамда янги дарс режасини тузинг улар ўртасидаги айрималарни изоҳланг.
2. Шу мавзуга оид слайд намуналарида бўлиши лозим бўлган материаллар мазмунини белгиланг.
3. Мавзуга оид адабиётлар рўйхатини тузинг.
4. Ўқувчиларнинг мавзуга доир берган жавобларини баҳолаш учун мезонлар жадвалини тузинг.

Мустақил иш топшириқлари.

1. “Сўз туркумлари” мавзуси учун слайд намуналарини яратинг. Нима учун шу вариантни танлаганингизни изоҳланг.
2. Шу мавзуни ўрганишда қўлланилиши мумкин бўлган технологияларини аниқланг, уларнинг тавсифини тузинг.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. I.A.Каримов “Ўзбекистон XXI аср бўсағасида” асари.
2. “Ўзбекистон мактабларида таълим-тарбия жараёнининг педагогик-психологик муаммолари”.– Тошкент, 1995 йил.
3. Н.Маҳмудов ва бошқалар. 6-синф Она тили дарслиги. 2009 йил.

Қўшимча адабиётлар:

1. Каримов И “Тарихий хотирасиз келажак йўқ” Тошкент: Ўз –н нашрети. 1999 йил.
2. Сайдахмедов Н. Янги педагогик технологиялар. Тошкент: “Молия”2003 йил.

Мавзу.	Дарсни ташкил этиш усуллари
---------------	------------------------------------

Таълим бериш технологияси

Мишгулот вақти 80 дақиқа	Талабалар сони 50 – 55гача	
Мишгулот шакли	Кириш - ахборотли маъруза	
Маъруза режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Экскурсия дарсини ташкил этиш усуллари. 2. Конференция дарси учун мавзу танлаш. 3. Ушбу дарсдан қузатилган мақсад-вазифалар. 	
Ўқув машгулотининг мақсади: Дарсни ташкил этиш усуллари билан талабаларни яқиндан таништириш ва амалда ижро этилишини наторат қилиш.		
Педагогик вазифалар:		Ўқув фаолияти натижалари:
<ul style="list-style-type: none"> - Ўқув дастурида кўзда тутилган мақсадни очиб бериш. - Фан ҳақида, педагогик жараёнда, таълим ва тарбияда ўқувчининг билим олишига қаратилган мақсадни амалга ошириш. - Ўқитишнинг замонавий педагогик технологиялари дан фойдаланиб очик дарсларни ташкил қилиш. 		<ul style="list-style-type: none"> • Ўтилган мавзуларни шарҳлаб бериш; • Ўқитишда замонавий педагогик технология методларидан фойдаланиб дарс ўтиш. • Ўқитилаётган фаннинг моҳияти, мақсадини англаб етиш. • Ўзбек тили ўқитишда ЗПТлари аҳамиятини кўрсатиб бера олади.
Таълим бериш усуллари		Очик дарс, суҳбат, интерфаол усуллар.
Таълим бериш шакллари		Оммавий, жамоавий
Таълим бериш воситалари		Ўқув қўлланма, проектор, тарқатмалар.
Таълим бериш шароити		УТВ билан ишлашга мослаштирилган аудитория
Мониторинг ва баҳолаш		Оғзаки назорат: савол-жавоб

1.2. маъруза машгулотининг технологик харитаси

Иш босқичлари ва вақти	Фаолият мазмуни	
	Таълим берувчи	Таълим олувчилар
Тайёргарлик босқичи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Мавзу бўйича бириктирилган талабаларга очик дарс ишланмасини тайёрлаш технологиясини ўргатиш. 2. Очик дарс учун тақдимот слайдларини тайёрлаш. 3. Талабалар ўқув фаолиятини баҳолаш мезонларини ишлаб чиқиш. 4. Ўқув фанини ўрганишда фойдаланиладиган адабиётлар рўйхатини тузиш. 	<p>Тинглайдилар.</p> <p>Кўриб ёзиб борадилар</p> <p>Танишадилар.</p> <p>Кўчириб оладилар.</p>
1. Мавзуга	1.1 Мавзу доскага ёзилади.	Тинглайдилар

<p>кириш (15 дақиқа)</p>	<p>Слайдлар ва адабиётлар рўйхатини бериб, уларга қисқача таъриф берилади. (1 илова). 1.2. Амалий машғулот мавзуси, унинг мақсади ва ўқув фаолияти натижалари билан таништиради. 1.3. Талабалар ўқув фаолиятини баҳолаш мезони билан таништирилади (2 илова). 1.4. Талабалар билимларини фаоллаштириш мақсадида саволлар беради.</p>	<p>Тинглайдилар Тинглайдилар Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>
<p>2. Асосий босқич (55 дақиқа)</p>	<p>2.1. Power Point дастури ёрдамида слайдларни намойиш қилиш, изоҳлаш билан мавзу бўйича асосий назарий жиҳатларини тушунтириб беради. 2.2. Дастур асосида ўрганиладиган мавзуларни эълон қилади. 2.3. Аввалги мавзуга доир саволлар бериб, мавзунини мустаҳкамлайди. 2.4. Талабалар билимларини фаоллаштириш ва мустаҳкамлаш мақсадида саволлар берилади: – Ўқитишнинг интерфаол усуллари деганда нимани тушунасиз? – Бу фаннинг қандай аҳамияти бор? – Бу фанни ўрганишдан мақсад нима? – Ўқув жараёнларига ЗПТни татбиқ қилишнинг аҳамияти нимадан иборат?</p>	<p>Тинглайдилар, ёзадилар. Ёзиб оладилар. Тинглайдилар, ёзадилар. Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>
<p>3. Яқуний босқич (10 дақиқа)</p>	<p>3.1. Талабалар берилган саволларга жавоб беради. 3.2. Ўтилган мавзунини хулосалайди. 3.3. Мустақил ишлаш учун топшириқ берилади.</p>	<p>Саволлар берадилар Вазифани ёзиб оладилар.</p>

Таянч сўзлар: Экскурсия, дарсни ташкил этиш, конференция дарси, мавзу танлаш.

2-Мавзу. Дарсни ташкил этиш усуллари

Маърифий матн:

1-топшириқ. Қуйидаги матнларни ўқинг:

1. “Азал – азалдан баркамол авлодни тарбиялаш бутун башариятнинг энг юксак орзуларидан бири бўлиб келган. Бундай орзудаги одамлар азалий маърифатга тааллуқли юртларнинг донишмандлари ҳисобланганлар. Уларнинг орасда бизнинг серқуёш заминимизда яшаган аждодларимизнинг ўз ўрни бор. Бу жаҳон ҳамжамияти томонидан тан олингани ҳақиқатдир.

Хўш, баркамол авлод қандай тарбияланади, қачон у баркамол дейилади?

Бу ўринда Президент И.А.Каримовнинг қуйидаги сўзларини эълолаймиз:

“Биз комил инсон тарбиясини давлат сиёсатининг устувор соҳаси деб эълон қилганмиз. Комил инсон деганда биз, аввало онги, хулқ-атвори ўзгалар ибрат оладиган билимли, маърифатли кишиларни тушунамиз” .

Баркамол салоҳиятли авлодни тарбиялаш мақсадида қабул қилинган “Таълим тўғрисида” ги Қонун ва “Қадрлар тайёрлаш Миллий дастури” ни ҳаётга татбиқ этиш ишлари давлат сиёсатининг устувор йўналиши деб ҳисобланади.

Таълим-тарбия тизими кадрларнинг янги авлод тафаккурини, онгини шакллантиришга хизмат қиладиган зарур бир соҳадир.

Таълим стандартлари қабул қилиниши таълимнинг зарур ва етарли даражаси ҳамда ўқув юкламалари ҳажмига қўйиладиган асосий давлат талабларини ҳам белгилаб беради. Ёшларга таълим беришдан асосий мақсад баркамол авлод онгига фан асосларини пухта сингдириш орқали уларни диёнатли, этиқодли қилиб ўстириш, ижтимоий ҳаётдаги ҳар бир ҳодисага онгли ёндашиш руҳида тарбиялаш, эгаллаган билим ва кўникмаларини ҳаётга татбиқ этиш қоблятини таркиб топдириб, ривожлантиришдан иборат.

Бу жиҳатдан айниқса, она тили дарслари ёш авлодни жамиятимиз олға сураётган юксак гоълар руҳида тарбиялашнинг муҳим воситаси ҳисобланади.

Ўзбек тили ўқув фани сифатида мураккаб, кўп қирралидир”.

2. “Бугунги кунда таълим технологияларини шартли равишда икки турга ажратиш мумкин:

Анъанавий

Ноанъанавий

Анъанавий таълим технологияси муайян муддатга мўлжалланган бўлиб, таълим жараёни кўпроқ ўқитувчи шахсига қаратилади ҳамда ўқитишнинг анъанавий шакли, методи ва таълим воситаларининг мажмуидан фойдаланган ҳолда таълим-тарбия мақсадига эришиш назарда тутилади.

Ноанъанавий таълим технологияси марказида эса ўқувчи шахси бўлиб, ўқитишнинг замонавий шакли, фаол ўқитиш методлари ва замонавий дидактик воситаларнинг мажмуини таълим-тарбия ишидан кўзланган мақсад ва кафолатланган натижага эришишга йўналтирилиши билан характерланади.

Ноанъанавий таълим технологияси анъанавий таълим технологиясидан фарқ қилиб, ўқувчиларнинг билиш имкониятлари ривожланишига шароит яратади, мустақил ишлашларига алоҳида эътибор қаратилади, билиш фаолияти изланувчан ва ижодий характерга эга бўлади. Мазкур технология қўлланилганда дарс тузилмаси ўзгарувчан бўлади.

Ноанъанавий таълим технологиясида норасмий баҳс-мунозаралар ўтказиш, ўқув материални эркин баён этиш ва ифодалаш имконияти, маърузалар сони камлиги, ўқувчилар ташаббус кўрсатишларига имкониятлар яратилиши, кичик гуруҳ, катта гуруҳ, синф жамоаси бўлиб ишлаш учун топшириқлар бериш, ёзма ишлар бажариш ва бошқа меҳодлардан иборат бўлиб, улар таълим-тарбиявий ишлар самарадорлигини оширишда ўзига хос аҳамиятга эга. Кўриниб турибдики, бу жараёнда ўқувчилар ҳамда ўқитувчи ўртасидаги фаолликни ошириш орқали ўқувчиларнинг билимларни ўзлаштиришини фаоллаштириш, шахсий сифатларни ривожлантиришга хизмат қилади.

Кейинги йилларда ташаббускор, изланувчан ўқитувчилар томонидан қўлланилаётган баҳс-мунозара, синов, матн яратиш,

ома ишлар, назм, конференция, саёҳат, сценарияли дарс каби ноанъанавийлик жуда фойдали бўлиб, дарс жараёнида ўқувчи талабалар ҳам фаол иштирок этишга муваффақ бўлмоқдалар.

Конференция дарслар якуний машғулотнинг бир шакли бўлиб, бундай дарслар махсус тайёргарликни талаб қилади.

Конференция дарсларида ўқувчиларнинг мавзу юзасидан маърузалари тингланади, шоир ва ёзувчиларнинг асарларидан ёд олинади, драматик асарлардан парчалар сахналаштирилади, грампластинка ва магнит ленталаридан куй тингланади, адабий ўнлардан ва техник воситалардан фойдаланилади.

Конференция тарзда ўтказиладиган дарсда ўқувчилар ўрганилган асарнинг тарбиявий аҳамиятини дастурдаги ноанъанавий дарслардан кўра чуқур англаб етадилар. Маърузаларни тайёрлаш жараёнида уларда кўшимча талабалардан фойдаланиш малака ва кўникмаси шаклланади.

Сценарий дарс ҳам ноанъанавий дарс турларидан бири бўлиб, бундай дарслар мавзу баёнидан бошлаб, мустаҳкамлаш босқичига, асосан, ўқувчи талабаларнинг фаол иштирокида ўтади.

Сценарийли дарсни маълум бир адиб ижодини яқунлаш ва уша адиб қаламига мансуб асарни чуқурроқ ўрганиш, таҳлил қилиш учун ўтказиш мақсадга мувофиқ. Бу эса олган билимларини мустаҳкамлаш, фикрлаш салоҳиятини оширишда ёрдам беради.

Сценарийли дарс давомида ўқувчи-талабалар иштирокида ўтилган она тили грамматикасига оид қоидалар, мустаҳкамловчи символ-жавоблар ўтказилади, кўргазмаларни қуроллардан, техника воситаларидан ҳам фойдаланиш мақсадга мувофиқ.

Ўзбек тили дарсининг ноанъанавий шаклларида яна бири "қоидалар тилга кирганда" номи дарсидир. Ўқувчиларнинг мустақил ижодий тафаккур қобилиятини ривожлантириш мақсадида ушбу усул қўлланади."

3. "Дарс турлари: Кириш дарси, Билимлар билан бирламчи танишиш дарси, янги билимларни эгаллаш дарси, эгалланган билимларни амалиётда қўллаш дарси, кўникмаларни ҳосил қилиш дарси, умумлаштириш, қайтариш ва мустаҳкамлаш, текширув дарси, аралаш дарс.

Янги билим бериш, Билимларни мустаҳкамлаш, Такрорлаш.

Дарс типлари: Янги билимларни эгаллаш учун тайёрланиш; Янги билимларни эгаллаш; янги билимларни мустаҳкамлаш тизимга келтириш; эгалланган билимларни амалда қўллаш.

Дарслар ўтиш асосига қараб қуйидаги турларга ажратилади:

1) а) Дарс лекция; б) Дарс суҳбат; в) кино дарси; г) назарий ёки мустақил ишлар дарси; д) аралаш дарс;

2) а) Мустақил ишлар дарси; б) дарс лаборатория; в) амалий ишлар дарси; г) дарс-экскурсия;

3) а) оғзаки сўраш; б) ёзма синов; в) синов; г) синов амалий назорат; д) назорат иши; е) аралаш дарс.

Назорат учун савол ва топшириқлари.

1. Дарснинг қандай турларини биласиз. Санаб беринг?

2. Дарс турларининг ўхшаш ва фарқли жиҳатларини изоҳлаб беринг?

3. Янги билимларни ўзлаштиришда ўқитувчи ҳамда ўқувчининг вазифалари нималардан иборат бўлади? Мулоҳазаларингизни бирор мавзу асосида билдириңг.

4. Дастлабки матнни ганларнинг тузилишига кўра таҳлил қилиңг. Матнга қараб унинг маърифий, тарбиявий ҳамда ривожлантирувчи мақсадларини белгиланг.

5. Ўзбек халқ мақолларидан қўшма гап турларига оид мисол намуналарини танланг.

6. “Олмош” мавзусини ўрганишда дарснинг аралаш типини учун технологик харита тузинг. Харитадаги иловалар мазмунига эътибор беринг.

Тест саволлари

1. Ўқувчиларни фикрлашга мажбур этувчи интарфаол метод:

А) тушунтириш

В) хикоя

С) *аклий хужум

Д) маъруза

2. Таълимда муҳокама, ривожлантирувчи, ўқувчиларнинг махсулдор фаолиятини таъминловчи методлари:

А) оғзаки методлар

В) кўрғазали методлар

С) амалий методлар

Д) *давра суҳбатлари методи

3. Ўқитувчи дарсда ўқувчиларни кичик гуруҳларга бўлди, уларни фаол ишлашларини таъминлади, тарқатма

материаллардан фойдаланди, янги мавзу ҳақида ихчам маъруза қилди, ўқувчиларнинг уй вазифаларини текширди. Бу қандай дарс типига бўлади?

- A) Суҳбат.
- B) Конференция.
- C) Аралаш тип*.
- D) Анъанавий.

4. Таълим компонентлари

- A) *Шакл, метод, усул, техник воситалар
- B) ақлий ҳужум, суҳбат, баҳс – мунозара, ўйинлар
- C) янги билим берувчи дарс, мустақкамловчи, умумлаштиручи дарслар
- D) ноанъанавий дарслар, синф дарс, экскурсия, конференция

5. Таълимда интерфаол метод бу:

- A) Мустақил билим олишга ундаш
- B) Мустақил фикрлашга ундаш
- C) Фаолликни ошириш
- D) *Ўқувчи билан ўқитувчининг ҳамкорлигига таяниш.

6. Таълимнинг ноанъанавий шакллари:

- A) Янги билимларни баён қилиш
- B) БКМ малакалари дарси
- C) Такрорий дарслар
- D) * Факультатив, экскурсия

Адабиётлар рўйхати:

1. Маҳмудов Н. ва бошқалар «Она тили» дарслиги 5-синф учун, Т.: 2010.

2. Маҳмудов Н. ва бошқалар «Она тили» дарслиги 6-синф учун, Т.: 2010.

3. Маҳмудов Н. ва бошқалар «Она тили» дарслиги 7-синф учун, Т.: 2010.

4. Миртожиев М., Маҳмудов Н. «Тил ва маданият» Т.: 1992.

5. Маҳмудов Н. ва бошқалар «Она тили» дарслиги 9-синф учун, Т.: 2003.

6. Тўхлиев Б., Шамсиева М., Зиёдова Т. Ўзбек тили ўқитиш методикаси. Т.: «Янги аср авлоди». 2010.

7. Ғуломов А., Кодиров М. Она тили ўқитиш методикаси. Т.: «Ун-тет». 2001.

3-мавзу.	Ўзбек тили дарсларида адабий матнлардан фойдаланиш
----------	--

Таълим бериш технологияси

Машгулот вақти 80 дақиқа	Талабалар сони 50 – 55гача	
Машгулот шакли	Кириш - ахборотли маъруза ва амалий машгулот	
Маъруза режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Адабий матнлардан фойдаланиш методикаси. 2. Лингвистик таҳлилни амалга ошириш йўллари. 3. Расмга қараб матн туза олиш йўллари. 4. Ўқувчиларга катра ёзиш сирларини намоиш қилиш. 	
Ўқув машгулотининг мақсади: Ўзбек тили дарсларида адабий материаллардан фойдаланиш методикасини изоҳлаб бериш.		
Педагогик вазифалар:	Ўқув фаолияти натижалари:	
<ul style="list-style-type: none"> • Ўқув дастурида кўзда тутилган мақсадни очиб бериш. • Педагогик жараёнда, таълим ва тарбияда ўқувчининг билим олишига қаратилган мақсадни амалга оширишда таҳлилнинг ўрни. • Ўқитишнинг замонавий педагогик технологиялари дан фойдаланиб таҳлил турларини эслатиш ва амалий машгулотда гапларни таҳлил қилдириш. 	<ul style="list-style-type: none"> • ўтилган мавзуларни шарҳлаб бериш; • ўқитишда замонавий педагогик технология методларидан фойдаланиб таҳлил турларини ташкил қилишни билиши лозм. • ўқитилаётган фаннинг моҳияти, мақсадини англаб етиш. • Ўзбек тили ўқитишда ЗПТлари аҳамиятини кўрсатиб бера олади. 	
Таълим бериш усуллари	Очиқ дарс, суҳбат, кичик гуруҳда ишлаш.	
Таълим бериш шакллари	Оммавий, жамоавий	
Таълим бериш воситалари	Ўқув қўлланма, проектор, тарқатмалар.	
Таълим бериш шароити	УТВ билан ишлашга мослаштирилган аудитория	
Мониторинг ва баҳолаш	Оғзаки назорат: савол-жавоб	

1.2. маъруза машгулотининг технологик харитаси

Иш босқичлари ва вақти	Фаолият мазмуни	
	Таълим берувчи	Таълим олувчилар
Тайёргарлик босқичи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Мавзу бўйича бириктирилган талабаларга таҳлил намуналарини тайёрлаш технологиясини ўргатиш. 2. Очиқ дарс учун тақдимот слайдларини тайёрлаш. 3. Талабалар ўқув фаолиятини 	<p>Тинглайдилар.</p> <p>Кўриб ёзиб борадилар</p> <p>Танишадилар.</p>

	баҳолаш мезонларини ишлаб чиқиш. 4. Ўқув фанини ўрганишда фойдаланиладиган адабиётлар рўйхатини тузиш.	Кўчириб оладилар.
1. Мавзуга кириш (15 дақиқа)	1.1 Мавзу доскага ёзилади. Слайдлар ва адабиётлар рўйхатини бериб, уларга қисқача таъриф берилади. (1 илова). 1.2. Амалий машғулот мавзуси, унинг мақсади ва ўқув фаолияти натижалари билан таништирилади. 1.3. Талабалар ўқув фаолиятини баҳолаш мезони билан таништирилади (2 илова). 1.4. Талабалар билимларини фаоллаштириш мақсадида саволлар беради.	Тинглайдилар Тинглайдилар Тинглайдилар саволларга жавоб берадилар.
2. Асосий босқич (55 дақиқа)	2.1. Power Point дастури ёрдамида слайдларни намойиш қилиш, изоҳлаш билан мавзу бўйича асосий назарий жиҳатларини тушунтириб беради. 2.2 Аввалги мавзуга доир саволлар бериб, мавзунини мустаҳкамлайди. 2.4. Талабалар билимларини фаоллаштириш ва мустаҳкамлаш мақсадида саволлар берилади: – Ўқитишнинг интерфаол усуллари деганда нимани тушунасиз? – Бу фаннинг қандай аҳамияти бор? – Бу фанни ўрганишдан мақсад нима? – Ўқув жараёнида машқларни ўқиш ва фонетик, марфологик, лексик таҳлил қилишда ЗПТни татбиқ қилишнинг аҳамияти нимадан иборат?	Тинглайдилар, ёзадилар. Ёзиб оладилар. Тинглайдилар, ёзадилар. Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.
3. Яқуний босқич (10 дақиқа)	3.1. Талабалар берилган саволларга жавоб беради. 3.2. Ўтилган мавзунини хулосалайди. 3.3 Мустақил ишлаш учун топширик берилади.	Саволлар берадилар Вазифани ёзиб оладилар.

3-мавзу:

Ўзбек тили дарсларида адабий матнлардан фойдаланиш

Таянч сўзлар: Дарс, бадий асар, матн, ҳавола, дарснинг таълими ва тарбиявий мақсади.

Ўқув мақсади: Ўзбек тили дарсларида адабий материаллардан фойдаланиш методикасини изоҳлаб бериш.

Машғулот шакли—амалий, индивидуал, кичик гуруҳларда ишлаш.

Машғулот методи—сўхбат, БББ усули.

Дидактик жиҳозлар: Ўқув кўлланма, проектор, тарқатмалар.

1-топширик. Очиқ дарс ишланмасини тайёрлаш жараёнини тайёрлаб кўрсатинг.

2-топширик. Қуйидаги адабий матндан фойдаланиб мустақил матн яратинг.

“Лингвистик таҳлил бўлажак ўзбек тили ва адабиёти ўқитувчиларининг касбий билим, кўникма ва малакаларини такомиллаштиришга қаратилган бўлиб, тилшунослик туркумидаги алоҳида фанларнинг ўзига хос хусусиятларини кўрсатиб беришни кўзда тутди. Бунда талабаларнинг келгусида лингвистик таҳлил бўйича касбий фаолиятлари учун пухта назарий асос яратиш; лингвистик таҳлил бўйича турли машқлар ўтказиш, назарий ҳамда амалий машғулотларни ташкил қила олиш кўникма ва малакаларини шакллантириш; талабаларни илғор замонавий ахборот ҳамда педагогик технологиялар билан таништиришга катта аҳамият берилади.

Тил фактларини, улар ҳақидаги назарий маълумотларни амалиётга татбиқ қилиш асосий мақсад ҳисобланади. Бу мақсадни амалга ошириш учун қуйидаги вазифалар белгиланган:

– бадий матнни яхлит ҳодиса сифатида таҳлил қилиш;

– лингвистик таҳлилнинг хилма-хил турларини амалиётга татбиқ қилиш йўллариини ўрганиш.

Лингвистик таҳлилни ўзлаштириш жараёнида амалга ошириладиган масалалар доирасида:

– бадий асарнинг тилини лингвистик таҳлил қилишнинг элементар асосларини билиши;

– ҳар бир таркибий бўлакнинг бадий асар ғояви-бадий яхлитлигини таъминлашдаги ўрни ва аҳамияти ҳис эта олиши;

– матннинг лингвистик хусусиятларини ўқувчиларга еткази билиши;

– соҳа бўйича турли типдаги дарсларни ташкил эта олиши;

– лингвистик таҳлил билан боғлиқ мустақил ва ижодий ишларни уюштириш;

– мазкур ўқув предметининг назарий асосларини; тил ҳодисаларининг моҳиятини идрок этиш ҳамда уларни ўқувчиларга тушунтиришнинг замонавий йўлларини;

– тил дарсларини ташкил қилишда ўқувчиларнинг оғзаки ва ёзма нутқ малакаларини шакллантириш ва ўстиришнинг шакл ва усулларини;

– дарс жараёнига қўшимча адабиётларни, янги ахборот ҳамда турли педагогик технологияларни жалб қила олишни;

– мутахассислик фанларига оид ўзига хосликлар мавжудлигини билиш ва уларга таълим жараёнида алоҳида эътибор бериш;

– ҳар бир фанга оид хусусиятларнинг қатор ички ва ташқи омилларига боғлиқлигини тушунтириш ва амалиётда татбиқ қилинишини кўрсатиш;

– талаба ўзбек тили туркумидаги фанларни ўқитиш бўйича мактаб, академик лицей, касб-хунар коллежлари, шунингдек, олий таълимнинг бакалаврият босқичи моҳияти ва принципларини ўзлаштириши;

– ўқув куролларининг мавжудлигига қараб усуллар танлай олиши; тил ҳодисаларини мустақил таҳлил қила билиши;

– она тили дарсларида миллий мафкура ва мустақиллик тўғрисида тарғиб қила олиши кўникмаларига эга бўлиши”.

Назорат учун савол ва топшириқлари.

1. “Феъл” мавзусини ўрганаётганда қандай адабий матнлардан фойдаланиш мумкин?

2. Она тили дарсларида бадий матнларни танлашда ўқувчиларнинг ёш хусусиятлари қай тарзда эътиборга олинади?

3. Фонетика мавзусини ўрганишда қандай матнлардан фойдаланиш мумкинлигини асосланг.

4. Она тили дарсларида бадий матнлардан фойдаланишнинг маърифий, эстетик ҳамда тарбиявий аҳамиятини изаҳлаб беринг.

Мустақил ишлаш учун топшириқ.

1-топшириқ. Ўқиган бадий асарингиздан фойдаланиб уни она тили дарсларидаги қайси мавзуларда фойдаланишга оид савол ва топшириқлар тизимини яратинг.

2-топшириқ. Боғланган қўшма гап мавзуси учун ўзбек халқ ашкўлларида намуналар сараланг ва уларга топшириқлар тизимини ишлаб чиқинг.

4-мавзу.	Ўзбек тили дарсларида кўргазмалилик. Уни тайёрлаш ва фойдаланиш йўллари
----------	---

Таълим бериш технологияси

Машғулот вақти 80 дақиқа	Талабалар сони 50 – 55 гача	
Машғулот шакли	Кириш - ахборотли маъруза ва амалий машғулот	
Маъруза режаси	<p>1. Ўзбек тили дарсларида кўргазмалиликни амалда қўллашнинг аҳамияти.</p> <p>2. Кўргазмаларни тайёрлаш технологияси ва машғулотларни самарадорлигини ошириш омиллари.</p> <p>3. Кўргазмаларни тайёрлаш ва амалда қўллаш бўйича машқлар бажариш.</p>	
Ўқув машғулотининг мақсади: Ўзбек тили дарсларида кўргазмалиликни методикасини изоҳлаб бериш.		
Педагогик вазифалар:	Ўқув фаолияти натижалари:	
<ul style="list-style-type: none"> • Ўқув дастурида кўзда тутилган мақсадни очиб бериш. • Педагогик жараёнда, таълим ва тарбияда ўқувчининг билим олишига қаратилган мақсадни амалга оширишда тахлилнинг ўрни. • Ўқитишнинг замонавий педагогик технологиялардан фойдаланиб кўргазмали куроллар тайёрлашни амалга оширишга эришиш. 	<ul style="list-style-type: none"> • ўтилган мавзуларни шарҳлаб бериш; • ўқитишда замонавий педагогик технология методларидан фойдаланиб кўргазмали куролларни тайёрлашни ташкил қилиши лозм. • ўқитилаётган фаннинг моҳияти, мақсадини англаб етиш. • Ўзбек тили ўқитишда ЗПТлари аҳамиятини кўрсатиб бера олади. 	
Таълим бериш усуллари	Очик дарс, суҳбат, интерфаол усуллар.	
Таълим бериш шакллари	Оммавий, жамоавий	
Таълим бериш воситалари	Ўқув қўлланма, проектор, таркатмалар.	
Таълим бериш шароити	ЎТВ билан ишлашга мослаштирилган аудитория	
Мониторинг ва баҳолаш	Оғзаки назорат: савол-жавоб	

1.2. маъруза машғулотининг технологик харитаси

Иш босқичлари ва вақти	Фаолият мазмуни	
	Таълим берувчи	Таълим олувчилар
Тайёргарлик босқичи	1. Мавзу бўйича бириктирилган талабаларга кўргазмали куроллардан намуналарини тайёрлаш технологиясини	Тинглайдилар. Кўриб ёзиб борадилар

	<p>ўргатиш.</p> <p>2. Очик дарс учун тақдимот слайдларини тайёрлаш.</p> <p>3. Талабалар ўқув фаолиятини баҳолаш мезонларини ишлаб чиқиш.</p> <p>4. Ўқув фанини ўрганишда фойдаланиладиган адабиётлар рўйхатини тузиш.</p>	Танишадилар. Кўчириб оладилар.
1. Мавзуга кириш (15 дақиқа)	<p>1.1 Мавзу доскага ёзилади.</p> <p>Слайдлар ва адабиётлар рўйхатини бериб, уларга қисқача таъриф берилди. (1 илова).</p> <p>1.2. Амалий машғулот мавзуси, унинг мақсади ва ўқув фаолияти натижалари билан таништиради.</p> <p>1.3. Талабалар ўқув фаолиятини баҳолаш мезони билан таништирилади (2 илова).</p> <p>1.4. Талабалар билимларини фаоллаштириш мақсадида саволлар беради.</p>	Тинглайдилар Тинглайдилар Тинглайдилар Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.
2. Асосий босқич (55 дақиқа)	<p>2.1. Power Point дастури ёрдамида слайдларни намойиш қилиш, изоҳлаш билан мавзу бўйича асосий назарий жиҳатларини тушунтириб беради.</p> <p>2.2. Дастур асосида ўрганиладиган мавзуларни эълон қилади.</p> <p>2.3. Аввалги мавзуга доир саволлар бериб, мавзунини мустаҳкамлайди.</p> <p>2.4. Талабалар билимларини фаоллаштириш ва мустаҳкамлаш мақсадида саволлар берилди:</p> <p>– Ўзбек тили дарсларида кўргазмалиликнинг аҳамияти нимадан иборат?</p> <p>– Кўргазмали куроллар тайёрлаш технологиясини изоҳлаб бериш?</p> <p>– Ўқув жараёнига кўргазмали куролларни татбиқ қилишнинг аҳамияти нимадан иборат?</p>	Тинглайдилар, ёзадилар. Ёзиб оладилар. Тинглайдилар, ёзадилар.
		Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.

3. Якуний босқич (10 дақиқа)	3.1. Талабалар берилган саволларга жавоб беради. 3.2. Ўтилган мавзуни хулосалайди. 3.3. Мустақил ишлаш учун топшириқ берилади.	Саволлар берадилар Вазифани ёзиб оладилар.
-------------------------------------	--	---

4-мавзу: Ўзбек тили дарсларида кўргазмалилик. Уни тайёрлаш ва фойдаланиш йўллари

Таянч сўзлар:

Кўргазмалилик, азалий, баркамол, маърифатли, конференция, сценарий, адабий экскурсия.

Ўқув мақсади: *Ўзбек тили дарсларида кўргазмалиликнинг аҳамиятини талабаларга сингдириш. Уни тайёрлаш ва фойдаланиш йўллари ҳақида маълумот бериш.*

Машғулот шакли – *Очиқ дарс, амалий, индивидуал, суҳбат, кичик гуруҳларда ишлаш.*

Машғулот методи – *суҳбат, БББ усули.*

Дидактик жиҳозлар: *Ўқув қўлланма, проектор, тарқатмалар.*

Ўзбек тили дарсларида кўргазмалиликни амалга оширишда аввалом бор ўқувчиларни ёши, билими ва тарбияланганлик даражаси ҳисобга олинади. Ҳар бир кўргазмалардан фойдаланишнинг ўзига хос хавфсизлиги ва талаблари қўйилади. Бу талабларга тўлиқ риоя қилиши ҳар бир ўқитувчининг доимий эътиборида бўлиши лозим. Чунки тайёрланган кўргазма гигиеник томондан ва психологик томондан ўқувчига мос бўлиши шарт.

Бундан ташқари ҳар бир тайёрланган кўргазмадан фойдаланиш вақт миқдорини тўғри белгилаш ва унга риоя қилишнинг ўзига хос асосларини билиши ҳамда дарснинг мақсадига мувофиқ қўллаш талаб қилинади.

Ҳар бир кўргазмани тайёрлаш жараёнида ўзига хос воситалар қўлланилади ва машғулот жараёнида улардан тўғри, унумли ва хавфсиз фойдаланиш лозим. Бу воситаларни қуйидаги турларга ажратиш мумкин:

Тайёрланган кўргазмаларнинг сифати, кўзда тутилган мақсадларга мослиги, қулайлиги ва улардан тўғри фойдаланиш машғулотлар самарадорлигини оширишга ижобий таъсир

кўрсатади. Мактабда ҳар бир ўқитувчи айрим турдаги кўрсаткичлардан ўқув машғулот жараёнида ўқув материалларни амалда қўллаш учун тайёрлашни ташкил қилиш методик фойдалигининг ажралмас бир қисми ҳисобланади. Бунда ўқитувчилар ўз мутахасислик фанлари бўйича ўзлари танлаган мавзудаги дарсни энг мақсадга мувофиқ кўрсаткичли қурооллардан фойдаланиб ўтказиш юзасидан дарс ишланмаси тайёрлашлари ва унинг асосида очиқ дарслар ўтказиб боришлари тавсия қилинади.

Иборат учун савол ва топшириқлари.

1. “От ва унинг турлари” мавзусини ўқишда қўлланиладиган анъанавий ҳамда янги дарс режасини тузинг улар ўртасидаги айримликларни изоҳланг.
2. Ўзбек тили дарсларида кўрсаткичлиликнинг аҳамияти нимадан иборат? Мавзуга оид адабиётлар рўйхатини тузинг.
3. Кўрсаткичли қурооллар тайёрлаш технологиясини изоҳлаб бериш?
4. Ўқув жараёнларига кўрсаткичли қуроолларни татбиқ қилишнинг аҳамияти нимадан иборат?

Тест

1. Қайси қаторда фақат туб сўзлар қўлланган?
 - А. Илмли, бахтиёр, дилкаш
 - Б. Шарафли, бурч, лолазор
 - С. Сингил, кутубхона, мустақиллик
 - Д. Диққат, байрам, онг
2. Ясама сўзлар берилган қаторни аниқланг
 - А. Шикор, саёҳат, бахт
 - Б. Тинч, зехн, илм
 - С. Ялла, боғлар, шинам
 - Д. Эпли, созанда, бастакор
3. Бир маъноли сўзлар қайси жавобда тўғри берилган?
 - А. Гул, кўп, соат, бурун
 - Б. Чангчи, сифат, каср, нуқта
 - С. Чўққи, эшик, от, савол
 - Д. боғ, садаф, қумуш, оғиз
4. Кўп маъноли сўзлар гуруҳини белгиланг?
 - А. бел, шийпон, анор
 - Б. ёқа, этак, кўз

- С. кўз, ўткир, шамол
 Д. ой, даво, бош
5. Кўчма маънодаги сўз ишлатиладиган гапни топинг?
 А. Ҳамманинг кўзи унга тикилган
 Б. Кўзларим олис манзилни кўзлар
 С. Ишнинг кўзини билган одам қийналмайди
 Д. Кўзлари жикқа ёш
6. Иборалар қайси жавобда тўғри берилган?
 А. Суви тоза, катта кетмоқ, қора киймоқ
 Б. Кўнгли тоза, катта гап, қора юрак
 С. Кўнгил яримга, гапи тўғри, юраги гаш
 Д. Бағри тош, қаҳри зор, нияти ҳолис
7. Тилда синоними мавжуд бўлган сўзлар гуруҳини аниқланг?
 А. Ҳаво, лаб, бозор
 Б. Одат, ватан, юз
 С. Ҳарбий, муносабат, мактаб
 Д. Тинч, тамом, вазир
8. Бир хил ўзакли сўзлар қайси қаторда берилган?
 А. Маъноли, бемаъни, беминнат
 Б. Завқли, шавқли, зиёли
 С. Гулзор, бодомзор, пахтакор.
 Д. Билимли, билимдон, билимлар
9. Кўп ўзакли сўзлар берилган қаторни аниқланг?
 А. Бойчечак, кўзойнак, мингбоши
 Б. Касбдош, мавжланиб, мардона
 С. Меҳрибон, наслчилик, таълимий
 Д. Фахрийлар, шарқона, ҳажвчилик

Мустақил иш топшириқлари

1. “Сўз туркумлари” мавзуси учун слайд намуналарини яратинг. Нима учун шу вариантни танлаганингизни изоҳланг.
2. Шу мавзуга оид кўرғазмалилик намуналарини тайёрланг.
3. Шу мавзунини ўрганишда қўлланилиши мумкин бўлган технологияларини аниқланг, уларнинг тавсифини тузинг.
4. Гуруҳда очик дарс ташкил қилишга тайёрланиш.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. И. А. Каримов “Юксак маънавият- енгилмас куч” Т. Маънавият, 2007.
2. И.А.Каримов “Янгича фикрлаш ва ишлаш давр талаби”. Т.: Ўзбекисон, 1997.
3. Азизхўжаева Н. Н. Ўқитувчи тайёрлашнинг педагогик технологияси. Т.; ТДПУ, 2000.
4. Бабанский Й. К. Ҳозирги замон умумтаълим мактабида ўқитиш методлари. Т.; Ўқитувчи, 1999.
5. Зиёмуҳамедов Б. Абдуллаева Ш. Илғор педагогик технология: назария ва амалиёт.–Т.; Ибн Сино, 2001.
6. Йўлдошев Ж. Ғ Усмонов С. Илғор педагогик технологиялар.–Т 2004.
7. Йўлдошев Ж. Ғ Таълим янгиланиш йўлида.–Т. 2006.
8. Йўлдошев Ж. Ғ Усмонов С Таълим менежменти. Т. 2006.
9. Йўлдошев таҳрири осида Замонавий дарс Т. 2007.
10. Йўлдошев Ж. Ғ Усмонов Замонавий педагогик технологияларни амалиётга татбиқ этиш.
11. Йўлдошев Ж, Йўлдошева Ф, Йлдошева Г. Интерфаол таълим сифат кафолати (болага дўсона муносабатдаги таълим)–Т. 2008.

5-мавзу.	Ўзбек тили дарсларида аудио, видео материалларидан дарслик ва қўлланмаларнинг электрон версияларидан фойдаланиш йўллари
-----------------	--

Таълим бериш технологияси

Машғулот вақти 80 дақиқа	Талабалар сони 50 – 55гача
Машғулот шакли	Кириш - ахборотли маъруза ва амалий машғулот
Маъруза режаси	<ol style="list-style-type: none"> Ўзбек тили дарсларида аудио, видео материалларидан дарслик ва қўлланмаларнинг электрон версияларидан фойдаланиш йўллари ҳақида маълумот бериш. Ўзбек тили дарсларида техника воситалардан фойдаланиш методикаси ҳақида. Талабаларни техника воситаларни қўллаб дарс ўтишига тайёрлаш.
Ўқув машғулотининг мақсади: Талабаларга Ўзбек тили дарсларида аудио, видео материалларидан дарслик ва қўлланмаларнинг электрон версияларидан фойдаланиш йўллари ҳақида маълумот бериш.	
Педагогик вазифалар: <ul style="list-style-type: none"> • Ўқув дастурида кўзда тутилган мақсадни очиб бериш. • Педагогик жараёнда, таълим ва тарбияда ўқувчининг билим олишига қаратилган мақсадни амалга оширишда техника воситасининг аҳамияти. • Ўқитишнинг замонавий педагогик технологияларидан фойдаланиб техника воситаларини амалий машғулотда дарсга татбиқ этиш. 	Ўқув фаолияти натижалари: <ul style="list-style-type: none"> • Ўтилган мавзуларни шарҳлаб бериш; • Ўқитишда замонавий педагогик технология методларидан фойдаланиб техника воситаларини қўллаш методикасини шарҳлаш. • Ўқитилаётган фаннинг моҳияти, мақсадини англаб етиш. • Ўзбек тили ўқитишда ЗПТлари аҳамиятини дарс жараёнида кўрсатиб бера олади.
Таълим бериш усуллари	Очик дарс, суҳбат, кичик гуруҳда ишлаш.
Таълим бериш шакллари	Оммавий, жамоавий
Таълим бериш воситалари	Ўқув қўлланма, проектор, тарқатмалар.
Таълим бериш шароити	ЎТВ билан ишлашга мослаштирилган аудитория
Мониторинг ва баҳолаш	Оғзаки назорат: савол-жавоб

1.2. маъруза машғулотининг технологик харитаси

Иш босқичлари ва вақти	Фаолият мазмуни	
	Таълим берувчи	Таълим олувчилар
Тайёргарлик босқичи	<p>1. Мавзу бўйича бириктирилган талабаларга таҳлил намуналарини тайёрлаш технологиясини ўргатиш.</p> <p>2. Очик дарс учун тақдимот слайдларини тайёрлаш.</p> <p>3. Талабалар ўқув фаолиятини баҳолаш мезонларини ишлаб чиқиш.</p> <p>4. Ўқув фанини ўрганишда фойдаланиладиган адабиётлар рўйхатини тузиш.</p>	<p>Тинглайдилар.</p> <p>Кўриб ўзиб борадилар</p> <p>Танишадилар.</p> <p>Кўчириб оладилар.</p>
1. Мавзуга кириш (15 дақиқа)	<p>1.1 Мавзу доскага ёзилади. Слайдлар ва адабиётлар рўйхатини бериб, уларга қисқача таъриф берилади. (1 илова).</p> <p>1.2. Амалий машғулот мавзуси, унинг мақсади ва ўқув фаолияти натижалари билан таништиради.</p> <p>1.3. Талабалар ўқув фаолиятини баҳолаш мезони билан таништирилади (2 илова).</p> <p>1.4. Талабалар билимларини фаоллаштириш мақсадида саволлар беради.</p>	<p>Тинглайдилар</p> <p>Тинглайдилар</p> <p>Тинглайдилар</p> <p>Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>
2. Асосий босқич (55 дақиқа)	<p>2.1. Power Point дастури ёрдамида слайдларни намойиш қилиш, изоҳлаш билан мавзу бўйича асосий назарий жиҳатларини тушунтириб беради.</p> <p>2.2 Аввалги мавзуга доир саволлар бериб, мавзунини мустаҳкамлайди.</p> <p>2.4. Талабалар билимларини фаоллаштириш ва мустаҳкамлаш мақсадида саволлар берилади:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ўқитишнинг интерфаол усуллари деганда нимани тушунасиз? – Бу фаннинг қандай аҳамияти бор? 	<p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p> <p>Ёзиб оладилар.</p> <p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p>

	– Бу фанни ўрганишдан мақсад нима? –Ўқув жараёнида машқларни ўқиш ва фонетик, марфологик, лексик таҳлил қилишда ЗПТни татбиқ қилишнинг аҳамияти нимадан иборат?	Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.
3. Якуний босқич (10 дақиқа)	3.1. Талабалар берилган саволларга жавоб беради. 3.2. Ўтилган мавзуни хулосалайди. 3.3 Мустақил ишлаш учун топшириқ берилади.	Саволлар берадилар Вазифани ёзиб оладилар.

5–мавзу. Ўзбек тили дарсларида аудио, видео материалларидан дарслик ва қўллаималарнинг электрон версияларидан фойдаланиш йўллари

Таянч сўзлар: *аудио, видео, электрон версия, Мультимедия, Оверхед-проектори, Слайд-проектори, Маркер доскалари (тахтачалари), Нусха кўчирувчи доскалар, Интерактив доскалар, Хужжат камералари, Видеоконференциялар.*

Ўқув мақсади: *Ўзбек тили дарсларида кўргазмалиликнинг аҳамиятини талабаларга сингдириши. Уни тайёрлаш ва фойдаланиш йўллари ҳақида маълумот бериши.*

Машғулот шакли – *амалий, индивидуал, кичик гуруҳларда ишлаш.*

Машғулот методи – *суҳбат, бхбхб усули.*

Дидактик жиҳозлар: *Ўқув қўлланма, проектор, тарқатмалар.*

Машғулот мазмуни

Мультимедия проектори, Оверхед-проектори, Слайд-проектори, Маркер доскалари (тахтачалари), Нусха кўчирувчи доскалар, Интерактив доскалар, Хужжат камералари, Видеоконференциялар.

XX асрнинг охири планетамизда инфарматизатсилаш асрига қўйилган қадам бўлди десак ҳеч муболага бўлмайди. Фан ва техниканинг бу ютуқлари ўзининг самарадорлиги билан ўқув юртлари таълим тизимини ислоҳ қилишга олиб келади. Замонавий ахборот технологиялари ютуқлари, ўқув юртлари тизимида асосан компьютер тармоқларини Интернет ва Интернет

талабларидан бирига айлантирмоқда Хорижий тил дарсларида интернет ва мультимедиядан билан ишлашда коммуникатив мулоқотга оғра тувчи замонавиуй методлардан фойдаланиш дарс амарадорлигини ошириш билан бирга оқувчиларнинг фанга, тилга болган қизиқишини янада ошоирсди ва дунёқарашини оширади. Оқитувчи интернетда ишлашни режалаштирар экан ашбатга мультимедия ва интернет созлари мазмуни билан яқиндан танишмоғи лозим Медиа сўзи инглиз тилидан кириб келган бўлиб (мультимедиа) –бу гипертекц технологияга асосланган, матнли бўлмаган ахборотлар, яъни тасвирлар, видео, товуш ва аниматсиялар устида ишлаш имкониятини яратади. Гипертекц–бу матнли маълумотлар билан ишлаш технологиясидир. Интернет тизимида қуйидаги элестрон дидактик воситалар(ЕДВ) дан фойдаланиш мумкин.

Мультимедиа – компьютер тизимида матн, товуш, видеотасвир, график тасвирларни ва турли (мультипликация) анимацияларни мужассамлантириш имконини берувчи замонавий компьютер ахборотлари технологиясидир.

Мультимедиа – компьютерга матн, товуш, видеотасвир, график тасвирларни ва турли (мультипликация) анимацияларни киритиш, чиқариш, қайта ишлаш, саклаш, узатиб бериш технологиялари кўпайтмасидир. Мультимедиа — бу интерактив тизим бўлиб, матн, товуш, видеотасвир, график тасвирларни, видеони кўзгалмас харакатини турли (мультипликация) анимацияларни орқали жонлантириш, овозини кучайтирувчи воситадир Мультимедиага дисплей экрандаги овоз эффекти орқали кўзгалмас тасвир ва овоз орқали график тасвир харакатланувчи тасвир анимациялари киради..Мультимедиа тизмининг пайдо бўлиши таълим тизимида, санъат, компьютер тренинглари, компьютер ўйинлари, ўтказишда жуда катта ўзгаришлар олиб кирди. Мультимедиа иловалари-бу компьютер дастурлари бўлиб, улар асосан СД-РОМ компакт дискларида сакланади. Улар WWW –бутун жахон ўргимчак тўрида доимий жойлаштирилган бўлади.Бундай мультимедиа хужжатлари Веб саҳифа деб аталади.Ахборотларни гипер алоқа орқали бирлаштирилиши учун махсус компьютерлар, дастурлар ёки машина тилларидан фойдаланилади.Веб саҳифа яратиш учун

ишлатиладиган машина тилига HTML(Нупер Тeхт Макуп Лангуаге) деб аталади.

Мамлакатимизда мультимедия тахминан 1980 йилнинг охирларида пайдо бўлди. Бу вақтда мультимедия хонадон компьютерларида эмас, балки мутахасислар томонидан ишлатилган. 1993 йилга келиб мультимедия тадқиқотчилар жамоаси тизимлари, тайёр мультимедия махсулотлари, уларни истеъмолчилари юзага келди. Бугунги кунда деярли ҳар бир компьютерда мультимедия мавжуд. Мультимедияли дастур таъминотининг турфа турлари сотувда мавжуд.

Хозирги кунда мультимедия сўзини уч хил тушуниш мумкин:

- «мультимедия –гоя»,бу турли тоифадаги ахборотларни сақлашни янгича ёндашувидир.

Компьютер техникасини ривожланиши турли тоифадаги ахборотларни қайта ишлашга олиб келди: рақамлар билан бошланди, компьютерда матн қайта ишланиши ўрнатилди, тасвир ва товуш маълумотлари қайта ишланувчи объектга айлантирилди, ҳозирги кунда компьютер бемалол видео тасвирларни овоз билан таъминлаши мумкин;

- турли табиатдаги ахборотлар билан ишлашни таъминлайдиган курилмалар. Буларга мультимедия платаси, мультимедия комплекслари ва мультимедия марказлари киради;

- «мультимедия махсулоти»–юқорида келтирилган турли тоифалардан ташкил топган махсулотдир.

Мультимедиа тизимини пайдо бўлиши амалий тарафдан қандай тайёрланган бўлса, назарий тарафдан ҳам шундай тайёрланганди, аммо бу соҳанинг тезликда ўсишида техникавий ва тизимли воситаларнинг ривожланиши катта ўрни эгаллайди. Бу жараённинг ривожланиши кучли хотирали, график имтиёзларни тезкорликда ишлата оладиган, ташқи хотира таснифига эга, видеотехника ютуқларидан фойдалана оладиган, СД–РОМ ва ўхшаш лазер дискларини ишлата оладиган ҳамда кўплаб янгилıklar билан бойитилган ШЭХМларни ривожланишига олиб келди. Маълумотларни тез ва унумли сиқиб ёзиш, ёйиш усулларининг ишлаб чиқилиши ҳам ўта муҳим рол уйнади. Замонавий мультимедиа –билан қуролланган шахсий

компьютер том маънода дисплей-телевизор билан бириштирилган уй стереофоник HI-PI комплексини эслатади. У фанол стереофоник колонка, микрофон ва оптик компакт CD-ROM (CD-Сомпаст Дисс, компакт-диск; ROM-Read онли Меморй, факат ўқиш учун хотира) дисклари учун дисковод қурилмалари билан таъминланган. Бундан ташқари компьютер ичида янги шахсий компьютер қурилмаси — аудиоадаптер жойлаштирилган бўлиб, у тиниқ стереофоник товушларни акустик колонкаларга ўрнатилган кучайтиргичлар орқали эшитишни таъминлайди.

Оддий компьютер мультимедия иловалари уйинлар, таълим берувчи дастурлар энциклопедия маълумотларидан ташкил топган бўлади. Кўпгина мультимедия иловалари аввалдан аниқланган медиа элементи ва мавзу орасида гипер алоқани фойдаланувчи учун ўрнатадиган ассоциациялардан ташкил тонади. Гипер алоқа мультимедияни ўзгармас ҳолатдаги расм ва товушдан ўзгарувчан диалог ҳолатидаги ахборот экспериментига айлантиради. Одатда мультимедия иловалари шундай кўринишдаги матнга қараганда компьютердан катта хажмдаги хотира ва кучли қайта ишлашни талаб қилади. Масалан мультимедия иловасини бажарувчи компьютер электрон схема орқали компьютерни бошқарадиган ва ҳисоблаш имкониятини таъминлайдиган юқори тезликдаги марказий процессорга эга бўлиши лозим. Мультимедия компьютердан ҳисоблаш ишларини бажариш ва телевизор экранига комплекс тасвирни чиқаришда марказий процессорга ёрдам бериш учун қўшимча электрон хотира талаб қилади. Компьютерга мультимедия ахборотини сиқлаш учун катта хажмдаги каттиқ хотира керак бўлади. Шунингдек компьютерга иловани CD-ROMда ишлатиш учун диск юритувчи қурилма керак бўлади. Фойдаланувчи мультимедия элементлари орасида танлашни амалга ошириши учун клавиатура, сичкон қурилмалари ёки шарли кўрсаткич қурилмалари компьютерда мавжуд бўлиши лозим.

1. Мультимедия проектори – Россия бозорларида (кенг тарқалган) яхшигина таниқли қурилмадир. Мультимедия проектори компьютердан, видеокамерадан, DVD дискларни тасвирловчи қурилмалардан олган ахборотни катта экранда ёритиб беришга ҳизмат қилади.

Одатда мультимедиа проекторлари видеофильмдаги

видеотасвирлар овозини эшитиш учун овозкучайтиргич қурилмалари билан жиҳозланган.

Слайд-проекторлари.

Слайд-проекторларидан фотопленкадаги тасвирни проекциялашда фойдаланилади.

Маркерли доскалар (тахтачалар).

Булар оқ магнитли доскалар бўлиб, махсус маркерлар ёрдамида ёзиладиган ва енгилгина махсус қуруқ губка ёрдамида ўчириб ташлаш имкониятига эга мослама. Маркерли доскалар юзасининг тоифасига қараб, Стандарт ва Делух тоифага бўлинади. Стандарт – жуда арзон варианты бўлиб, досканинг юзаси махсус оқ бўёқ билан қопланган пўлат листдан иборат. Делух- варианты оқ эмаль қопланган иссиқбардош термик ишлов беришга мўлжалланган, пўлат листдан иборат бўлиб, шундан кейин доска ойнадек силлик, ғоваксиз, тузилишга эга бўлиб, анча кўп хизмат қилади. Стандарт га нисбатан анча сифатли ва чидамлироқдир. Маркерли доскани юзаси магнитли хусусиятга эга бўлганлиги сабабли унга қоғозли хужжатларни магнит фишкаси ёрдамида ёпиштирилади. Маркерной доскалар тўплами тўртта ҳар хил рангдаги махсус маркерлар, магнитли қуруқ алмаштирувчи салфеткалар, 10 магнитли фишкалар ва доска тозаловчи спреядан иборат.

Нусха кўчирувчи доскалар (тахтачалар)

Нусха кўчирувчи доскалар маъруза, семинара, кенгаш вақтида доскадаги барча ёзувлар ва суратларни хотирасида сақлаб қолиш имкониятига эга. Маълумот материаллари факс қоғозларига термопринтер ёрдамида босмага чиқарилади.

Интерактив доскалар

Интерактив доскалар ўз ичига замонавий компьютер технологиялари, Интернет, видеоконференциялар ва оддий маркерли доскаларни қамраб олган. Замонавий монитор ва проекторларга бўлган эҳтиёж имкониятини тўлдиради. интрактив доскалар икки вариантда тўғридан-тўғри ва қайтарма проекциялаш вариантда ишлаб чиқарилади. Сўнги вариантыдагиси худи телевизорга ўхшаб, проектор интерактив экран орқасида жойлашган ва маърузачи тўғридан-тўғри проекция вақтида ёруғлик оқимини тўсиб қўйишдан чўчимай доскада (экранда), белги қўйиб кўриши мумкин. Бундан ташқари

проектордан тушиб турувчи ёрқин нур маърузачи кўзига тушиб турмайди.

Хулоса килиб айтганда "Мултимедия" билан дарс ўтиш ўқитувчининг ўқувчини дарсга, фанга ва тилга билган аниқлигини оширишида энг яқин кўмакчи бўлибгина қолмай замонавий педагогис технология методларидан тўғри, унумли фойдаланиш орқали серкирра билим берувчи, коммуникатив мулоқот кўникмаларни шакллантирувчи, амалий малакаларини ривожлантирувчи фаолиятдир. Демак ўқув китобларини дидактик

инкониятларини оширишида ахборотнинг матн, графика, аниматсия, товуш ва видео кўринишларидан фойдаланиш ўқувчилар учун матн билан биргаликда намоиш этилганида ўқув предметининг мазмунини англаш учун катта дидактик инкониятлар яратади. Она тили ўқитувчисининг ўз дарслерида мултимедиадан фойдаланиши ҳозирда тармок янгиликлари билан қадаб-бақадам юриши дарсларининг мукамал бўлишини таъминлайди.

Назорат учун савол ва топшириқлар

1. Умумий ўрта таълим мактабларида она тили ўқитиш курсининг таркиби ва мазмунини тушунтиришида кўргазмалиликнинг қандай аҳамияти бор?

2. Академик лицейларда она тили ўқитиш курсининг таркиби ва мазмуни қандай?

3. Касб-хунар коллежларда она тили ўқитишда фойдаланиладиган кўргазмали кўроллар, тарқатмалар дарс самарадорлиги учун қандай аҳамияти бор? Ўзингиз тайёрлаган кўргазмали қуролни тақдимотини қилинг.

“АДАБИЁТ ЎҚИТИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ”

фанидан амалий машғулотларнинг технологик харитаси

1-мавзу.	Мусобақа дарси – ўқувчиларни фаоллаштирадиган, мустақил фикрлашни оширадиган дарс. Дарсни ташкил этиш усуллари. Экскурсия дарсини ташкил этиш усуллари. Адабий таълимни ташкил қилишда ўқув режасидаги бошқа предметларнинг имконият ва хусусиятларини эътиборга олиш
-----------------	---

Таълим бериш технологияси

Машғулот вақти 80 дақиқа	Талабалар сони 15-25 тагача
Машғулот шакли	Кириш – амалий машғулот
Амалий машғулот режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Мусобақа дарслари ҳақида. 2. Мусобақа дарсларини ташкил қилиш усуллари. 3. А. Орипов ижоди бўйича талабанинг мусобақа дарсини кузатиш, таҳлил қилиш.

Ўқув машғулотининг мақсади: Мусобақа , экскурсия дарсларини ташкил этиш усуллари, уларни ташкил қилишда ўқув режасидаги бошқа предметларнинг имконият ва хусусиятларини эътиборга олиш юзасидан билим, кўникма ва малакалар ҳосил қилиш.

Педагогик вазифалар:	Ўқув фаолияти натижалари:
<ul style="list-style-type: none"> • мусобақа дарсларини ташкил этиш усулларини очиб бериш; • экскурсия дарсларини ташкил этиш усулларини очиб бериш; • дарсларни ташкил этишда ўқув режасидаги бошқа предметларнинг имконият ва хусусиятларини эътиборга олиш. 	<ul style="list-style-type: none"> • мусобақа дарсларини ташкил этиш усулларини дарс ишланмаси асосида кўрсатиб бериш; • экскурсия дарсларини ташкил этиш усулларини дарс ишланмаси асосида кўрсатиб бериш; • дарсларни ташкил этишда ўқув режасидаги бошқа предметларнинг имконият ва хусусиятларини ўрганиш.
Таълим бериш усуллари	Амалий машғулот, суҳбат, тақдимот.
Таълим бериш шакллари	Оммавий, жамоавий
Таълим бериш воситалари	Ўқув қўлланма, проектор, таркатмалар.
Таълим бериш шароити	ЎТВ билан ишлашга мослаштирилган аудитория
Мониторинг ва баҳолаш	Оғзаки назорат: савол-жавоб

1.2. амалий машғулотнинг технологик харитаси

Иш босқичлари ва вақти	Фаолият мазмуни	
	Таълим берувчи	Таълим олувчилар
Тайёргарлик босқичи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Амалий машғулот матнини тайёрлаш. 2. Амалий машғулот учун тақдимот слайдларини тайёрлаш. 3. Талабаларнинг амалий машғулотдаги фаолиятини баҳолаш мезонларини ишлаб чиқиш. 4. Фойдаланиладиган адабиётлар рўйхатини тузиш. 	<p>Тинглайдилар. Кўриб ўзиб борадилар</p> <p>Танишадилар. Кўчириб оладилар.</p>
1. Мавзуга кириш (15 дақиқа)	<ol style="list-style-type: none"> 1.1 Мавзу доскага ёзилади. Слайдлар ва адабиётлар рўйхатини бериб, уларга қисқача таъриф берилади. 1.2. Амалий машғулот мавзуси, унинг мақсади ва фаолият натижалари билан таништиради. 1.3. Талабалар амалий машғулотдаги фаолиятини баҳолаш мезони билан таништирилади. 1.4. Талабалар билимларини фаоллаштириш мақсадида саволлар беради. 	<p>Тинглайдилар</p> <p>Тинглайдилар</p> <p>Тинглайдилар</p> <p>Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>
2. Асосий босқич (55 дақиқа)	<ol style="list-style-type: none"> 2.1. Power Point дастури ёрдамида слайдларни намойиш қилиш ва изохлаш билан мавзу бўйича асосий назарий жиҳатларини тушунтириб беради. 2.2 Мавзунинг таълим босқичларидаги аҳамияти. 2.3. Талабалар бажариши лозим бўлган амалий машғулотлар: <ul style="list-style-type: none"> • мусобақа дарсларини ташкил этиш усулларини ўрганиш ва амалиётда қўллаш; • экскурсия дарсларини ташкил этиш усулларини ўрганиш ва амалиётда қўллаш; • дарсларни ташкил этишда ўқув 	<p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p> <p>Ўзиб оладилар.</p> <p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p>

	<p>режасидаги бошқа предметларнинг имконият ва хусусиятларини ўрганиб чиқиш ва уни амалиётда эътиборга олиш.</p> <p>2.3.Талабалар билимларини фаоллаштириш ва мустақкамлаш мақсадида куйидаги саволлар берилади:</p> <p>1. Мусобақа дарслари қандай ташкил этилади?</p> <p>2. А. Ориповнинг она, Ватан ҳақидаги шеърларидаги лирик қахрамон туйғулари сизда қандай ҳисларни уйғотди?</p> <p>3. Ғафур Ғулом уй-музейи қаерда жойлашган?</p> <p>4.Адиб уйи нима учун музейга айлантирилган?</p> <p>5.Академик шоир Ғафур Ғулом уй-музейининг ташкилотчиси ким?</p> <p>6.Ғафур Ғуломнинг қайси асари етти тилга таржима қилинган?</p> <p>4. Уй-музейда уй-рўзгор буюмларидан ташқари қолғу асбоблар ҳам мавжуд. Адиб ўз шеърларига мусиқа басталаганми? Ғафур Ғуломнинг 100 йиллигига бағишлаб барпо этилган маданият ва истироҳат боғидаги адиб хайкалининг муаллифи ким?</p>	<p>Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>
<p>3. Якуний босқич (10 дақиқа)</p>	<p>3.1. Талабалар томонидан берилган саволларга жавоб беради.</p> <p>3.2. Ўтилган машғулот хулосаланади.</p> <p>3.3 Мустақил ишлаш учун топширик берилади.</p>	<p>Саволлар берадилар</p> <p>Вазифани ёзиб оладилар.</p>

1 – амалий машғулот

Мавзу: Мусобақа дарси – ўқувчиларни фаоллаштирадиган, мустақил фикрлашини оширадиган дарс. Дарсни ташкил этиш усуллари. Экскурсия дарсини ташкил этиш усуллари. Адабий таълимни ташкил қилишда ўқув режасидаги бошқа предметларнинг имконият ва хусусиятларини эътиборга олиш.

Таниш сўзлар: мусобақа, экскурсия, савол – жавоб, тоттириқ, гуруҳлар, голиб, натижа, мустаҳкамлаш, хотира, сингаш, баҳолаш.

Ўқув мақсади: Мусобақа, экскурсия дарсларини ташкил этиш усуллари, уларни ташкил қилишда ўқув режасидаги бошқа предметларнинг имконият ва хусусиятларини эътиборга олиш масаласидан билим, кўникма ва малакалар ҳосил қилиш.

Машғулот шакли – Очиқ дарс, амалий, индивидуал, суҳбат, кичик гуруҳларда ишлаш.

Машғулот методи – суҳбат, БББ усули.

Дидактик жихозлар: Ўқув қўлланма, проектор, тарқатмалар.

Адабий таълим олдидаги бош вазифа-оддий ўқувчидан китобхони тайёрлаш, болаларни бадий сўздан таъсирланадиган, бадий асарни танийдиган, ўзи ўқиган адабиётни таҳлил қила оладиган ва ундан хулоса чиқара оладиган, ўзининг қарашларини оғзаки ва ёзма равишда раво шифода эта оладиган, бадий асарлар ўқишни биринчи ҳаётий ҳаётини айлантира олган инсон шахсини шакилантиришдир.

Юртимизда ижтимоий тузумнинг ўзгариши, кишилар тафаккурида туб янгиланишларнинг рўй берганлиги педогогик усулларда ҳам муайян ўзгаришлар бўлишини тақозо қилади. Мана шу ўзгаришлар аввало адабиёт дарсларида ҳам ўз аксини тонади. Дарсларни олдиндан мавжуд бўлган бир хиллик – муайян қолипга солинган ҳолда эмас, балки янгича усул ва шакилларда ташкил этиш лозим.

Мусобақа дарсларини ташкил этиш бир тамондан ўқувчиларда активликни оширса, иккинчи томондан улар ўз билимларини кўпчилик олдида намойиш этишга, саволга аниқ ва тўла жавоб беришга ўргатиб борилади, учинчи томони эса мусобақа дарслари ўқувчиларни фикрлашга, хотираларини ишга солишга, нутқининг равланлашувига ёрдам беради.

АБДУЛЛА ОРИПОВ ШЕЪРИЯТИ БЎЙИЧА МУСОБАҚА ДАРСИ

Дарс мавзуси ўқувчиларга олдиндан эълон қилинади. Топшириқлар юзасидан тегишли йўл – йўриқлар, маслаҳатлар берилади. Ўқитувчи тайёр синфни икки уч гуруҳга ажратади. **Топшириқли карточкаларни тарқатади.** Ҳар бир гуруҳ берилган саволларга жаво топгунларига қадар ҳар бир гуруҳдан биттадан ўқувчи чиқарилиб Абдулла Орипов шеърларидан ёд айтиш сўралади. Ўқитувчи ўқувчиларнинг шеърни қандай ижро этаётганлигини кузатади. Шоир ҳис – ҳаяжонини тўғри кўрсата олган, чиройли овоз ва шеър айтиш техникасига қараб ўқувчиларга бал қўйилади.

Гуруҳлар номланади. Масалан, Хуррият Тинчлик Озодлик Ҳар бир гуруҳга тегишли баҳолар эълон қилиб қўйиб борилади.

Абдулла Ориповнинг ватан, она, муҳаббат мавзуидаги шеърларидан бири ўқиб берилади.

Вазифа: Белгиланган вақт ичида шу шеър юзасидан қайта ҳикоя тузиш. Ҳикоя режа асосида бўлиши шарт. Кўпроқ ўқувчининг шахсий мулоҳазаси ва ҳулосаси ҳисобга олинади. Ҳар бир гуруҳнинг ўқувчилар тавсиясига кўра икки – уч вакили ўз ҳикоясини ўқиб беради. Ҳикоялар ҳам баҳоланади.

Навбатдаги қисмда гуруҳлар бир – бирларига саволлар беришади. Бу саволлар Абдулла Орипов ҳаёти ва ижодига тегишли бўлади. Нотўғри ёки чала жавоблар гуруҳ аъзолари татонидан тўлдирилиши мумкин. Яна баллар тўлдирилади.

Мусобақа сўнгида суратлар намойиш қилинади. Бу суратларда Ўзбекистон манзаралари, ўзбек аёлларининг

авсоритли меҳнати ва турмуши, кекса она, қабристон, дуога қўл оingan кексалар ва шунга ўхшаш манзаралар тасвирланган бўлади.

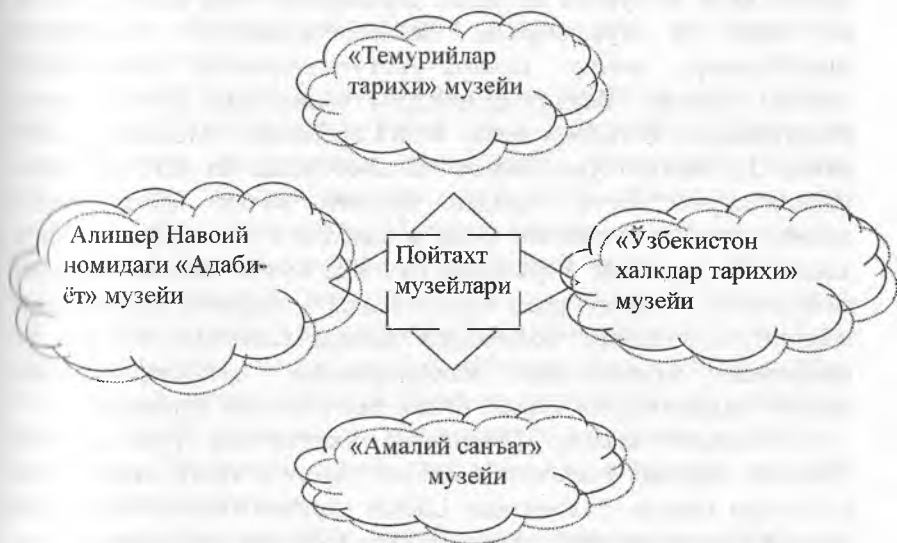
Вазифа: Абдулла Орипов шеърларидан шу суратларга мос келадигани бўлса топиб айтишЎқувчилар шоир асарларини кўриб ўқиб ёд олган бўлсалар, мавзунини очиб бера оладилар.

Суратга қараб шеър ижро этиш ўқувчиларнинг билим ва кўникмаларини оширишда катта ёрдам беради.

Мусобақа якунланади, ғолиб гуруҳ рағбатлантирилади.

ГАФУР ҒУЛОМНИНГ УЙ МУЗЕЙИГА САЁХАТ ДАРСИ

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримовнинг «Музейлар фаолиятини тубдан яхшилаш ва такомиллаштириш туғрисида»ги Фармони маънавиятни ривожлантириш йўлидаги янги бир ўлкан қадам бўлди. Жумладан, республикамиздаги музейларнинг ташкил этилишига, уларни моддий ва маънавий жиҳатдан таъминлашга қаратилган эътибор янада кучайди.



«Темурийлар тарихи», «Ўзбекистон халқлар тарихи», Алишер Навоий номидаги «Адабиёт», «Амалий санъат» музейлари ҳамда адиб уй музейларига бўлган муносабат янада ошди. 1997 йилда Бухоро, Хива шаҳарларининг 2500 йиллиги

нишонланиши қалбимизда ғурур ва ифтихор уйғотди. Умуман олганда, Хива, Самарқанд, Бухоро, Шаҳрисабз, Тошкент шаҳарлари очик ҳолатдаги – музей шаҳарлари десак ҳеч муболага бўлмайди. Ёшларнинг ватанпарвар, халқпарвар, инсонпарвар бўлиб шаклланишида Ватанимиз, халқимиз тарихидан сабоқ берувчи жонли дарсхона яъни музейларнинг ўрни муҳим аҳамиятга эгадир.

1864-1927 йилларда яшаб ижод этган жадид-педагог Сиддиқий Ажзий таълим услубиятига катта меҳр билан муносабатда бўлади. Моҳир ўқитувчи дарсларни қатъий тартиб жадвали асосида ташкил этиб, ўзбек, рус тилларида таълим беради. У табиатшунослик, география дарсларини Булунғур дарёси ёнида очик ҳавода амалий машқлар билан ўтишга эришган. Шу усул билан болаларнинг фан, жамият, табиат қонунларини, сирли воқеаларнинг асл моҳиятини тушуниб олишларига алоҳида диққат-эътиборини қаратган. Ҳозирги кунда ҳам бу каби экскурсия ва саёҳат дарсларини очик ҳавода, музей ва адиб уй музейларида ташкил қилаётган тажрибали, ташаббускор, моҳир педагог-ўқитувчиларимиз кўпчиликни ташкил қилади. Владимирскийдаги педагогика университети ўқитувчилари В.И.Алексеева, И.Ж.Сарбасова, Л.К.Дмитриенко камда 33- мактаб ўқитувчиси Н.А.Лебедеева ва Л.К.Макарова ўқувчиларни боғча ёшидан бошлаб музей ҳаёти билан таништириш ва музейнинг ички қондаларига ўргатиш кераклиги ҳақида сўз юритади. Ўқувчилар бу ёшда музей экспонатларидан фойдаланиб, бемолол расм чиза олишлари, қадимги ёдгорликлар номини эса сақлаб қолишлари ҳақида гапиради. Бу эса ўз навбатида ўқувчиларни ижодкорликка, ватанпарварликка, миллий қадриятларни ҳурмат билан тилга олишга ўргатади.

Тошкент шаҳри, 138-мактаб ўқитувчиси Г.А.Головина Тошкент бўйлаб ўтказилган саёҳат дарсида қўлга киритилган ютуқлари ҳақида сўз юритади. Саёҳат дарсини ташкил қилишдан мақсад ўқувчиларнинг оғзаки ва ёзма нутқини шакллантиришга қаратилган эди. У бу мақсадларга тўлиқ эришганлигини айтади. – Саёҳат-экскурсия ўтказиладиган майдон пиёда кузатилса, ўқувчи –талабалар кўпгина ютуқни қўлга киритади ва ўз хоҳиш-истаклари билан қўлга қалам олишлари табиий ҳол, дейди муаллиф. У ўқувчиларни Тошкент шаҳрининг тарихи, қадимги

шампани ва шаҳарнинг қадимий ёдгорликларидан бири бўлган Кўкилдош мадрасаси билан таништиради. Ўқитувчи ёрдамида Аншпер Навоий номидаги «Адабиёт» музейи, «Ўзбекистон» меҳмонхонаси, Тошкент цирки томоша қилинади. «Халқлар دوستлиги» майдонида тўхталиб, ўқитувчи ўқувчиларнинг айрим саволларига жавоб беради ва ўқувчилар орасида суҳбат давом этади. Шу тариқа улар мактабга ҳам етиб келишади.

Ўқувчилар саёҳат дарсининг ташкил қилинишигача бўлган ширда Тошкент ҳақида шеърлар ёд олади, унинг тарихини ўқитувчи адабиётлар билан танишади. Тўпланган маълумотлар асосида улар энди ижодий ишга киришади. Кимдир ўртоғига Тошкент шаҳрининг тарихини сўзлаб хат ёзса, кимдир Тошкент шаҳрини мадҳ қилувчи шеърлардан ҳиргоя қилади. Энди кимдир ҳақиқий Ватан фидойиси бўлиб, она-диёрнинг гуллаб-яшнаши учун нима қилиш кераклиги тўғрисида режа тузади. Ҳа, бу ҳақиқий ватанпарварнинг иши, деса бўлади. Ўқитувчи ўқувчилар ҳаракатини сусайтирмасдан уйга вазифа беришни ҳам эсидан чиқармайди яъни уй вазифасини бериш эмас, тақсимлашни маромига етказилади.

Тошкент шаҳри Яккасарой туманига қарашли енгил саноат касб-ҳунар коллежининг ўзбек тили ўқитувчиси Мисирова Ўзгидой ҳам коллежнинг русийзабон ўқувчилари билан ўлкашунослик материалларидан фойдаланиб, «Амалий санъат» музейига саёҳат уюштиради. Муаллиф мақолада: «Инсон аввало, уни тугилиб ўсган ўлкасини яхши билиши керак», – дейди. У ўқувчиларни ўлканинг табиати, об-ҳавоси, меъморий обидалари, миллий кадриятлари, урф-одатлари билан таништириш билан бир қаторда уларнинг оғзаки ва ёзма нутқини шакллантиришни ўз олдига мақсад қилиб қўяди ва унинг уддасидан чиқади. «Амалий санъат» музей экспонатлари ўқувчиларда унутилмас таассурот қолдиради. Ўқувчилар музей таассуротлари юзасидан ижодий топириқлар бажаради.

Ёзувчи (шоир) ҳаёти ва ижодини ўрганишда адабиёт ва санъат музейлари, адиб қадамжолари ҳамда адиб уй-музейларига саёҳатлар уюштириш, туғилган куни муносабати билан ёзувчи-шоир(шоира)лар билан учрашувлар ташкил қилиш яхши натижа беради. Музейда ўтилган дарс: синфда ўтилган дарсларни тўлдирувчи, ўқувчи- талабалар тасаввурини бойитувчи,

мазмундор дарслардан бири ҳисобланади. Бундай дарслар талабалар хотирасида узоқ сақланиб қолади. Музейдаги ёзувчи ҳаёти ва ижодига тааллуқли бўлган экспонатлар ҳақидаги маъруза музей бошқарувчиси ёрдамида талабаларга етказилади. Ўқитувчининг ўзи ҳам репродуктив усулда талабаларга гапириб ўтиш лозим. Демак, ўқитувчининг ўзи ҳам музей ва уй- музей экспонатлари билан олдиндан танишиш, ёзувчи (шоир) ҳаёти ва ижодига тааллуқли маълумотларни ўрганган бўлиши, лозим бўлса, адибнинг оиласи, шогирдлари билан учрашувлар ташкил қилиши керак. Музей экспонатлари билан талабалар танишини жараёнида куйи синфда ўтилган мавзулар такрорланади, мустаҳкамланади. Жумладан, талабалар ёзувчининг болалик даври, унинг оиласи, қариндошлари, шогирдлари, дўстлари, унинг сеvimли машғулотларидан хабардор бўлади. Ёзувчи ижодига ўз ҳиссасини қўшган қардош адиблар ҳақида ва унинг қардош халқлар адабиётига қўшган ҳиссаси ҳақида баҳс юритилади.

Масалан, Гафур Ғулом уй-музейдаги дарс куйидагича амалга оширилади.

- ўқувчи-талабаларга уй-музейнинг ички қондаларга риоя қилишлари ҳақида тушунча берилади;
- дарс давомида музей бошқарувчисининг гапларини ёзиб олиш учун (қалам, ручка, ўчирғич дафтар, чизғич) керакли ўқув анжомларини тайёрлаш таъкидланади;
- дарсни ўқув масканларининг радио-узеллари орқали эшиттириш учун магнит тасмасига музейдаги фаолият ёзиб бориш уюштирилади;
- ўқув масканлари ва тил ва адабиёт хоналарини ўлкашунослик материаллари билан бойитиш учун деворий газета, альбом, буклетларга нусха кўчиришда фотоаппаратдан фойдаланиш тавсия этилади.

Ўқувчи-талабалар адибнинг уй-музейига боришдан олдин, илмий ва бадиий адабиётлар билан пухта танишади. Матбуот ва оммавий ахборот воситаларидан маълумотлар тўплашади. Адибнинг туғилиб-вояга етган Тошкент шаҳрининг географик харитаси чизилади. Тошкент окшоми (2005 йил 2 май сони)

газетасида Ойбек ва Ғафур Ғулом фотосурати катталаштирилиб портрет сифатида тақдим этилади. Адиб замондошларининг Ғафур Ғулом номига айтилган фикрлари, Ғафур Ғуломнинг ўз фикриндларига, замондошларига, шогирдларига билдирган фикрлари катта коғоз плакатларда намоиш этилади. Ўқитувчи томонидан адиб туғилиб-ўсган диёр ҳақида қисқача маълумот берилади. Адиб номини абадийлаштириш учун қукуматимиз томонидан чиқарилган қарор ўқилади ва унинг номини абадийлаштириш учун қаерларга қўйилганлиги ҳақида сўз юритилади.

Режа асосида уй-музейи директори, адибнинг кизи Олмос Аҳмедова талабалар билан музей ҳовлисида учрашади. Талабалар Ғафур Ғулом ҳақида тўплаган материаллар асосида ўзларини қизиқтирган саволлар бериб, жавоб эшитишга мувофақ бўлдилар. Академик шоир Ғафур Ғулом уй-музейидан талабалар катта ва бош таассуротлар билан қайтдилар. Талабаларга саёҳат таассуротлари юзасидан «Мен севган адиб», «Ғафур Ғулом – Тошкентда», «Ғафур Ғуломнинг ижод хонаси» каби мавзуларда анбом, иншо, реферат ва кеча сценарийларини ёзиб келиш вазифаси топширилади. Демак, адиб ҳаёти ва ижодини урганишда адабиёт ва санъат музейлари ва адиб уй музейларига таъриф буюриш кутилган натижани беради. Талабалар адиб ҳаёти ва ижоди билангина танишиб қолмай, шу даврнинг илгиримий-сиёсий ва маданий ҳаётидан ҳам хабардор бўлади. Шу тариқа ёшларни она-Ватанга, буюк аجدодлар мероси ва халқимизнинг мисли кўрилмаган бунёдкорлик ишларига юксак эҳтиром туйғуларини сингдириш мақсадида уларни, дунёни ҳайратга соладиган миллий обидалар, қадимий ёдгорликлар, музей ва адиб уй-музейларини зиёрат қилдириш, юртимизнинг гўзал табиати билан мунтазам равишда таништириб бориш мақсадга мувофиқ бўлади.

Тадқиқот ва изланишлар тажрибаси шундан далолат берадики, республикамизнинг кўплаб мактабларининг ўз музейлари бўлиб, улар энг аввало ушбу илм маскани ҳақида сўзлайди. Албатта, бу каби хайрли ишлар тиниб-тинчимас педагог-ўқитувчи раҳбарларнинг саъй-ҳаракатлари натижасида юзага келади. Нишон тумани 16- мактаб ўқитувчиси Абил Омонов шундай дейди:

– Нишон тумани халқ таълими бўлими розилиги билан 1991 йил 1 сентябрдан бошлаб тумандаги 16-мактабда «Тарих ва ўлкашунослик» тўгараги иш бошлади. Ишни оддий станаларимизнинг кўмаги остида - эски иш қуроолларини йиғишдан бошладик. Тангашунослик, халқ ҳунармандчилиги, халқ рўзгор буюмлари билан кенгайди.

Бухор Юсупов – Яккабоғ тумани Ёш саёҳлар ва ўлкашунослар маркази, ўлкашунослик тўгарагининг раҳбари.

–Асқар Холмурадов номли ўрта мактабнинг фаоллари ёрдамида тарихий музей ташкил этилди. Тарихий музейни ноёб экспонатлар билан бойитиш мақсадида қўшни Шаҳрисабз, Қамаш, Дехқонobod, Чирокчи туманларидаги қишлоқ ва овулларда бўлиб, нодир ёдгорликлар, ўзбек халқининг тарихий маданиятини акс эттирувчи экспонатлар тўпланди. Тарих музейига эски даврдаги қишлоқ хўжалик, чорвачилик маҳсулотларини ишлаб чиқарувчи ускуналар, ўрмак, чарх тўқувчилик асбоблари, кулолчилик, мисгарлик, ҳар хил матолардан тикилган аёллар кийимлари, 1910- 1930 йиллардаги қоғоз ва танга пуллар, Мисрдаги Фиръавнлар қабрининг ганждан ишланган нусхаси сақланмоқда. Шунингдек музей залида улуғ саркарда ва халқ донишмандлари: Амир Темур, Мирза Улуғбек, Захириддин Муҳаммад Бобир фаолиятига даҳлдор бўлган кўргазмалар жой олган. Ўқувчилар билан Яккабоғ кўрғонидаги Ёдгор Валламин мадрасасига, Беглик кўрғонига, Шаҳрисабз шаҳридаги Соҳибқирон Амир Темур хиёбонига, Оқсарой, Ҳазрати Имом каби тарихий обидаларга саёҳатлар уюштирилган.

Назорат учун савол ва топшириқлар:

1. Фафур Гулом уй-музеи қаерда жойлашган?
2. Адиб уйи нима учун музейга айлантирилган?
3. Академик шоир Фафур Гулом уй-музейининг ташкилотчиси ким?
4. Фафур Гуломнинг қайси асари етти тилга таржима қилинган?
5. Уй-музейда уй-рўзгор буюмларидан ташқари чолғу асбоблар ҳам мавжуд. Адиб ўз шеърларига мусиқа басталаганми?
6. Фафур Гуломнинг 100 йиллигига бағишлаб барпо этилган маданият ва истироҳат боғидаги адиб ҳайкалининг муаллифи ким? (Равшан Миртожиев, Валерий Акопжян)

7. Адиб номини абадийлаштириш учун унинг номи яна шерларга қўйилган?

8. Ғафур Ғуломнинг қайси асари Сизга ёқади?

9. Адибнинг қайси асарини ойнаи жаҳонда томоша кўриш мумкин?

1- топшириқ. Мусобақа дарслари қандай дарс ва бу дарслар қандай усулларда ташкил қилинади?

2- топшириқ. А. Орипов ижоди бўйича мусобақа дарсини ташкил қилишда қандай усул ва методлардан фойдаланаси шухлаб беринг.

3-топшириқ. Академик шоир Ғафур Ғулом уй-музейининг ташкилотчиси ҳақида маълумот тўпланг ва гапириб беринг.?

Адабиётлар:

1. Каримов И “Тарихий хотирасиз келажак йўқ” Тошкент: Ўт — н нашрети. 1999 йил.

2. Сайдахмедов Н. Янги педагогик технологиялар. Тошкент: “Молия” 2003 йил.

3. Каримов Н., Назаров Б., Норматов У. XX аср ўзбек адабиёти Тошкент: “Ўқитувчи” 2002 йил.

4. Зиёдуллаева Н. Ш. “Ўзбек адабиётшунослигида ижодкор биографиясини ўрганиш муаммолари Афтореферат Тошкент: 2000 йил

5. Р. Усмонов Юқори синфларда ёзувчи биографиясини ўрганиш. Тошкент: Ўқитувчи, 1968 йил

2-мавзу.	Янги дарс мавзусини ўтишда карточкалардан фойдаланиш йўлларини кузатиш. Бадиий асар режасини тузишга ўрганиш усуллари. Бадиий тасвир воситаларига оид жадваллар тузиш методикаси. Ребус ва красвордлар тузишни ўрганиш методикаси.
-----------------	--

Таълим бериш технологияси

Машғулот вақти 80 дақиқа	Талабалар сони 15-25 тагача	
Машғулот шакли	амалий машғулот	
Амалий машғулот режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Янги мавзунини ўтишда тарқатма материаллардан фойдаланиш. 2. Бадиий асар режасини тузишга ўргатиш. 3. Бадиий тасвир воситаларига оид жадваллар тузиш. 4. Ребус ва красвордлар тузишни ўрганиш. 	
Ўқув машғулотининг мақсади: Янги мавзунини ўтишда тарқатма материаллардан фойдаланиш ва бадиий тасвир воситаларига оид жадваллар, ребус ва красвордлар тузиш кўникма ва малакаларини шакллантириш.		
Педагогик вазифалар: <ul style="list-style-type: none"> - Янги мавзунини ўтишда тарқатма материаллардан фойдаланиш; - Бадиий асар режасини тузишга ўргатиш; - Бадиий тасвир воситаларига оид жадваллар тузиш; - Ребус ва красвордлар тузишни ўргатиш. 	Ўқув фаолияти натижалари: <ul style="list-style-type: none"> - Янги мавзунини ўтишда тарқатма материаллардан ўринли фойдаланиш - Бадиий асар режасини тузишга ўргатиш; - Бадиий тасвир воситаларига оид жадваллар тузиш; Репус ва красвордлар тузиш бўйича кўникма ва малакалар шаклланади. 	
Таълим бериш усуллари	Амалий машғулот, суҳбат, такдимот, кластер.	
Таълим бериш шакллари	Оммавий, жамоавий	
Таълим бериш воситалари	Ўқув қўлланма, проектор, тарқатмалар.	
Таълим бериш шароити	ЎТВ билан ишлашга мослаштирилган аудитория	
Мониторинг ва баҳолаш	Огзаки назорат: савол-жавоб	

1.2. амалий машғулотнинг технологик харитаси

Иш босқичлари ва вақти	Фаолият мазмуни	
	Таълим берувчи	Таълим олувчилар
Тайёрларлик босқичи	<p>1. Амалий машғулот матнини тайёрлаш.</p> <p>2. Амалий машғулот учун тақдимот слайдларини тайёрлаш.</p> <p>3. Талабаларнинг амалий машғулотдаги фаолиятини баҳолаш мезонларини ишлаб чиқиш.</p> <p>4. Фойдаланиладиган адабиётлар рўйхатини тузиш.</p>	<p>Тинглайдилар.</p> <p>Кўриб ўзиб борадилар</p> <p>Танишадилар.</p> <p>Кўчириб оладилар.</p>
1. Мавзуга кириш (15 дақиқа)	<p>1.1 Мавзу доскага ёзилади. Слайдлар ва адабиётлар рўйхатини бериб, уларга қисқача таъриф берилади.</p> <p>1.2. Амалий машғулот мавзуси, унинг мақсади ва фаолият натижалари билан таништиради.</p> <p>1.3. Талабалар амалий машғулотдаги фаолиятини баҳолаш мезони билан таништирилади.</p> <p>1.4. Талабалар билимларини фаоллаштириш мақсадида саволлар беради.</p>	<p>Тинглайдилар</p> <p>Тинглайдилар</p> <p>Тинглайдилар</p> <p>саволларга жавоб берадилар.</p>
2. Асосий босқич (55 дақиқа)	<p>2.1. Power Point дастури ёрдамида слайдларни намойиш қилиш ва изохлаш билан мавзунинг бўйича асосий жиҳатларини тушунтириб беради.</p> <p>2.2. Мавзунинг таълим босқичларидаги аҳамияти.</p> <p>2.3. Талабалар бажариши лозим бўлган амалий машғулотлар:</p> <ul style="list-style-type: none"> • янги мавзуни ўқишда тарқатма материаллардан фойдаланиш; • бадиий асар режасини тузишга ўргатиш; • бадиий тасвир воситаларига оид жадваллар тузиш; • Ребус ва красвордлар тузишни ўргатиш. <p>2.3. Талабалар билимларини фаоллаштириш ва мустахкамлаш мақсадида куйидаги саволлар берилади:</p> <ul style="list-style-type: none"> • янги мавзуни ўзлаштиришда карточкаларнинг қандай аҳамияти бор? 	<p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p> <p>Ёзиб оладилар.</p> <p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p> <p>Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Карточкаларнинг қандай турларини биласиз? • Тарсеъ қандай санъат? • Талмех санъати нима? • Қандай бадий санъат ташхис деб аталади? • Ифрок санъати ҳақида гапиринг? • Ирсоли масал санъати ҳақида сўзланг. • Тазод қандай санъат? Ребус ва кросвордлар қандай тузилади?	
3. Якуний босқич (10 дақиқа)	3.1. Талабалар томонидан берилган саволларга жавоб берилади. 3.2. Ўтилган машғулот хулосаланади. 3.3. Мустақил ишлаш учун топшириқ берилади.	Саволлар берадилар Вазифани ёзиб оладилар.

Таянч сўзлар : кўргазмалилик, харита, синхронологик жадвал, дидактик материал, режа, шеърин санъат, ребус, кросворд, янги мавзу, ўзлаштириш, карточкалар, карточкаларнинг турлари, бадий тасвир, тарсеъ, талмех, ташхис, ифрок, ирсоли масал, тазод, баҳолаш.

Адабиётлар:

1. А.Зуннунов ва бошқалар. Адабиёт ўқитиш методикаси. Тошкент, “Ўқитувчи”, 1992.
2. Тўхлиев Б. Адабиёт ўқитиш методикаси. Тошкент, «Янги аср авлоди» 2006 й.
3. М.Мирзаев. 4-8-синф адабиёт дарсларида кўргазмалилик. Тошкент, 1986.

2-амалий машғулот

Янги дарс мавзусини ўқишда карточкалардан фойдаланиш йўлларини кузатиш. Бадий асар режасини тузишга ўрганиш усуллари. Бадий тасвир воситаларига оид жадваллар тузиш методикаси. Ребус ва кросвордлар тузишни ўрганиш методикаси.

Таянч сўзлар: мусобақа, савол – жавоб, топшириқ, гуруҳлар, голиб, натижа, мустаҳкамлаш, хотира, синаш, баҳолаш.

Ўқув мақсади: Янги мавзунини ўқишда тарқатма материаллардан фойдаланиш ва бадий тасвир воситаларига оид жадваллар, ребус ва кросвордлар тузиш кўникма ва малакаларини шакллантириш.

Машгулот шакли – *Очиқ дарс, амалий, индивидуал, суҳбат, дарсик гуруҳларда ишлаш.*

Машгулот методи – *суҳбат, БББ усули.*

Идиастик жихозлар: *Ўқув қўлланма, проектор, тарқатмалар.*

Тавиқ сўзлар: *кўргазмалилик, харита, синхронологик жадвал, идиастик*

материал, режа, бадий тасвир, шеърый санъат, ребус, красворд.

Назорат учун савол ва топшириқлар:

1. Навоийдан бизга қандай асарлар мерос бўлиб қолган?
2. “Хамса” ёзишда Навоий қандай ижодий тамойилларга таянганлигини гапириб беринг.
3. Навоий нима учун “Фарҳод ва Ширин”ни “шавк достони” деб атайди? Унда улуғланган ишқ қандай аҳамиятга эга?
4. Баҳромнинг тинглаган ҳикояларини санаб беринг.
5. Навоийнинг “Садди Искандарий” достонидан кўзлаган мақсади Насриддин образи воситасидаги орзуси нималардан иборат эди?

Дарсени яқунлаш пайтида ўқувчилар қўлидаги карточкалар сони ва ранглари ҳисобга олиниб шу асосда улар баҳоланадилар.

1- топшириқ. Матнни ўқинг ва топшириқли карточкалар тайёрланг.

Карточкалардан фойдаланиш ҳам ўз ўрнида кўргазмавийликнинг бир тури бўлиб дарснинг ҳамма жараёнларида уларни қўллаш мақсадга мувофиқ бўлади. Давр спецификасига доир шарҳли ваъзлар (обзор мавзулар) ўрганилаётган асарга алоқадор. Ёзувчи таржимаи ҳолининг ўрганилаётган асарга боғланиши табиий. Йирик асарлар таҳлилига киришишдан аввал алтатта унинг мазмунини ўзлаштириш матн устида ишлаш шарт. Адабий – назарий тушунчалар аксар таҳлили учун зарур воситадир. Адабиёт дарсларида бадий асар таҳлили алоҳида ўрнини эгаллайди. Яқунловчи машгулотлар ҳам адабий таълимнинг изчиллигини таъминловчи муҳим омилдир. Ўқувчиларга бадий асар таҳлили яқунловчи машгулотлар жараёнларида топшириқли карточкалардан фойдаланиш бўйича талабаларга топшириқлар бериб қўйилади. Ҳар бир талаба ўзи таслаган бир мавзунинг ишланмасини олдиндан тайёрлаб шу мавзунини очиш учун қўлланиладиган кўргазмали қуроолларни шу

жумладан топширикли карточкаларни ҳам ўз дарсида қўллайди. Уларнинг мавзунини очишдаги кўмагини амалда кўрсатади.

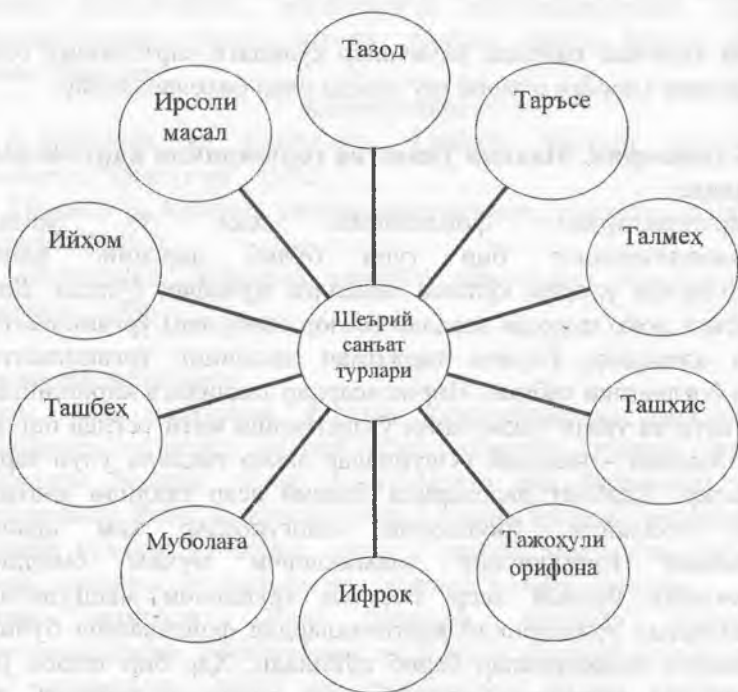
Масалан: Алишер Навоийнинг ҳаёти ва ижодини ўтиб тугатгач яқунловчи машғулотда саволли карточкалардан фойдаланади. Унда тартиб билан Навоийнинг ҳаёт йўли, лирик асарлари, “Хамса” асари юзасидан бериладиган савол ва топшириқлар рангли карточкаларга ёзиб келинади. Ўқувчиларни рағбатлантиришда ҳам рангли, шакллари турлича бўлган карточкалардан фойдаланади.

Қизил карточка – энг тўғри жавоб учун.

Яшил карточка – унча тўғри бўлмаган тўлдирилиши лозим бўлган жавоб учун. Қора карточка – нотўғри жавоб учун.

2-топшириқ. Бадиий асар қисмлари бўйича режа тузинг.

3-топшириқ. Шеърий санъат турларини санаб беринг, жавобингизни “Кластер” усулидан фойдаланган ҳолда доскага ёзинг.



4-топширик. Тасвирий воситаларни ўрганишда қандай адиб-ёшлардан фойдаланиш мумкин?

5-топширик. Қуйидаги байтларда қандай шеърий санъатлар қўлланган? Уларни изохлаб беринг.

1. Кўзумдин ёшуниб эй баҳри алтоф,

Кўзумнинг ёшини дарё қилибсан. (муболаға)

2. Хати бинафша, хади лола, зулфи райхондур,
Баҳори хуснида юзи ажаб гулистондур. (ташбеҳ)

3. Рафтоир-ю қадиға равоним садқа,

Бир боқишига икки жаҳоним садқа. (тазод)

4. Қондин элга ёйди тифли ашк сирримни менинг,
Чунки мен иул ёшни ҳаргиз соҳиб асрор этмадим. (ийҳом)

5. Қаду хаттинг била кўзу юзунг, эй сарви сиймин тан,
Бири сарву, бири райхон, бири наргис, бири гулшан.

(таносуб)

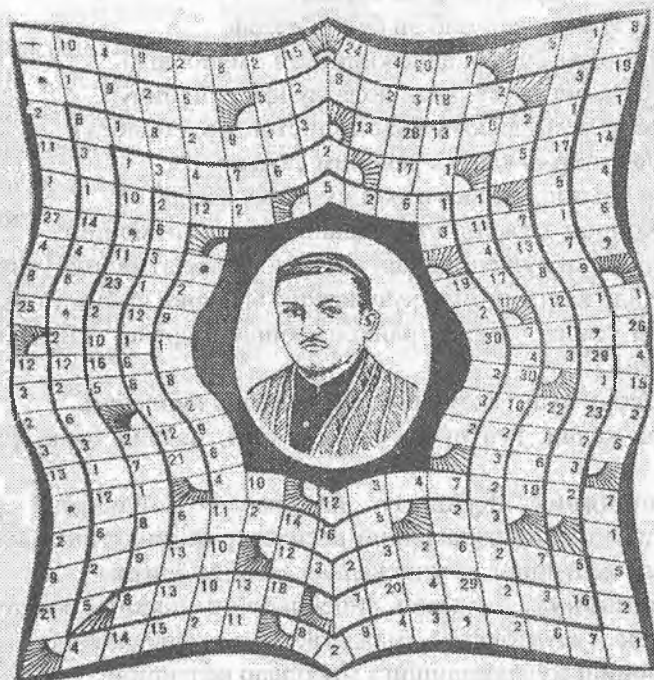
6. Сабру ҳушу ақлу дилимни олибдур найлайин,

Сарв қадди, гул руҳи, райхон хати, насрин бари. (лафф ва шир)

6-топширик. Қуйидаги намунадан фойдаланиб ўзингиз осмаган ижодкорнинг тасвирий воситаларни ишлатиш маҳоратига мисоллар келтиринг ва уни жадвал асосида ёритинг

7-топширик. Академик лицейларнинг иккинчи босқичи учун яратилган «Адабиёт» мажмуасидан фойдаланиб шеърий санъатларнинг қўлланилишига мисоллар келтиринг.

Ушбу криптограммани ҳал етсангиз Ўзбекистон халқ ёзувчиси Ойбекнинг улуғ ўзбек адиби Абдулла Қодирий ҳақидаги сўзларни ўқийсиз.



Очқич сўзлар:

1. А.Қодирийнинг тарихий романи – 14, 16, 29, 8, 4, 5, 9, 1, 3, 18, 1, 23, 3
2. Ёзувчи ташкил этган жарида – 14, 13, 30, 7, 13, 14.
3. Адибнинг ўттизинчи йиллардаги кишлоқ ҳаётига оид киссаси – 4, 5, 2, 9, 19, 16, 7, 14, 4, 3.
4. Абдулла Қодирий асари асосида суратга олинган “Зулматни тарк этиб” фильмида бош қаҳрамонни гавдалантирган сан’аткор – 21, 8, 12, 1, 30, 16, 17.
5. Ёзувчининг адабий тахаллусларидан бири – 26, 13, 6, 10, 13, 3, 5, 4, 15.
6. “Абдулла Қодирийнинг о‘тган кунлари” драмаси муаллифи, ўзбек драматурги ва адабиётшунос олими – 2, 27, 27, 1, 7, 11, 13, 6, 7, 4, 3.
7. Саҳна асарининг тугалланган қисми – 25, 1, 8, 9, 1.
8. Енг яхши намуна, ифтихор – 28, 1, 22, 8.
9. Бирор иш-ҳаракатни амалга оширишдаги фикр, ният – 24, 4, 20.

У-мавзу.	Конференция дарси учун мавзу танлаш. Ушбу дардан кузатилган мақсад ва вазифалар. Унга тайёрланиш ва уни ўтказишнинг ташкилий-методик томонлари.
----------	--

Таълим бериш технологияси

Миниғулот вақти 10 дақиқа	Талабалар сони 15-25 тагача
Миниғулот шакли	Амалий машғулот
Амалий миниғулот режиси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Конференция дарсининг ютуқ томонлари.. 2. Конференция дарсининг салбий томонлари. 3. Конференция дарсини ташкил этишда манбаларга таяниш. 4. Дарсларни конференция дарси тарзида ўтказиш.
<p>Ўқув машғулотининг мақсади: Конференция дарси учун мавзу танлаш, унга тайёрланиш ва уни ўтказишнинг ташкилий-методик томонлари билан кўникма ва малакалар ҳосил қилинади.</p>	
<p>Педагогик вазифалар:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Конференция дарсининг ютуқ томонлари; • Конференция дарсининг салбий томонлари; • Конференция дарсини ташкил этишда манбаларга таяниш; • Дарсларни конференция дарси тарзида ўтказишга ўргатиш. 	<p>Ўқув фаолияти натижалари:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Конференция дарсининг ютуқ томонлари нимада эканлигини; • Конференция дарсининг салбий томонлари нимада эканлигини; • Конференция дарсини ташкил этишда манбаларга таяниш муҳимлиги сингдирилади; • Дарсларни конференция дарси тарзида ўтказишга ўргатилади.
Таълим бериш усуллари	Амалий машғулот, сухбат, тақдимот.
Таълим бериш шакллари	Оммавий, жамоавий
Таълим бериш воситалари	Ўқув қўлланма, проектор, тарқатмалар.
Таълим бериш шароити	ЎТВ билан ишлашга мослаштирилган аудитория
Мониторинг ва баҳолаш	Оғзаки назорат: савол-жавоб

1.2. амалий машғулотнинг технологик харитаси

Иш босқичлари ва вақти	Фаолият мазмуни	
	Таълим берувчи	Таълим олувчилар
Тайёргарлик босқичи	<p>1. Амалий машғулот матнини тайёрлаш.</p> <p>2. Амалий машғулот учун тақдимот слайдларини тайёрлаш.</p> <p>3. Талабаларнинг амалий машғулотдаги фаолиятини баҳолаш мезонларини ишлаб чиқиш.</p> <p>4. Фойдаланиладиган адабиётлар рўyxатини тузиш.</p>	<p>Тинглайдилар.</p> <p>Кўриб ёзиб борадилар</p> <p>Танишадилар. Кўчириб оладилар.</p>
1. Мавзуга кириш (15 дақиқа)	<p>1.1 Мавзу доскага ёзилади. Слайдлар ва адабиётлар рўyxатини бериб, уларга қисқача таъриф берилади.</p> <p>1.2. Амалий машғулот мавзуси, унинг мақсади ва фаолият натижалари билан таништиради.</p> <p>1.3. Талабалар амалий машғулотдаги фаолиятини баҳолаш мезони билан таништирилади.</p> <p>1.4. Талабалар билимларини фаоллаштириш мақсадида саволлар беради.</p>	<p>Тинглайдилар</p> <p>Тинглайдилар</p> <p>Тинглайдилар Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>
2. Асосий босқич (55 дақиқа)	<p>2.1. Power Point дастури ёрдамида слайдларни намойиш қилиш ва изоҳлаш билан мавзунинг бўйича асосий жиҳатларини тушунтириб беради.</p> <p>2.2. Мавзунинг таълим босқичларидаги аҳамияти.</p> <p>2.3. Талабалар бажариши лозим бўлган амалий машғулотлар:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Конференция дарси учун мавзу танлаш; • ушбу дарсдан қузатилган мақсад ва вазифаларни аниқлаш; • унга тайёрланиш ва уни ўтказиш. 	<p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p> <p>Ёзиб оладилар.</p> <p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p> <p>Талабалар берилган</p>

	<p>2.3.Талабалар билимларини фаоллаштириш ва мустақамлаш мақсадида куйидаги саволлар берилади:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Конференция дарси учун қандай мавзу танланади? • ушбу дарсдан кузатилган мақсад ва вазифалар нималардан иборат? • унга тайёрланиш жараёнида нималарга эътибор қаратиш лозим? • Конференция дарсини ташкил этиш ҳақида қандай манбалар билан танишсиз? • Дарсни конференция дарси тарзида ўтказиш сизга маъқулми ёки йўқ. Фикрингизни изоҳланг. • Конференция дарсини ташкил этиш ҳақида таклифларингиз. 	<p>саволларга жавоб берадилар.</p>
<p>3. Якуний боскич (10 дақиқа)</p>	<p>3.1. Талабалар томонидан берилган саволларга жавоб берилади.</p> <p>3.2. Ўтилган машғулот хулосаланади.</p> <p>3.3 Мустақил ишлаш учун топшириқ берилади.</p>	<p>Саволлар берадилар</p> <p>Вазифани ёзиб оладилар.</p>

Таянч сўзлар: Конференция дарси, мавзу, танлаш, мақсад, вазифалар, салбий, ижобий, тайёрланиш, манбалар, маъруза, иқтидор, адабиётлар, техник воситалар, сахна кўрини, кўргазмали қуроллар, тарқатма дидактик материаллар, шеърият дақиқа, педагогик технологиялар, муаммоли саволлар.

3-амалий машғулот

Мавзу: Конференция дарси учун мавзу танлаш. Ушбу дарсдан кузатилган мақсад ва вазифалар. Унга тайёрланиш ва уни ўтказишнинг ташкилий-методик томонлари.



Таянч сўзлар: кўргазмалилик, харита, синхронологик жадвал, дидактик материал, режа, бадий тасвир, шеърый санъат, ребус, красворд.

Ўқув мақсади: Конференция дарси учун мавзу танлаш, унга тайёрланиш ва уни ўтказишнинг ташкилий-методик томонлари юзасидан кўникма ва малакалар ҳосил қилинади.

Машғулот шакли - амалий, индивидуал, суҳбат, кичик гуруҳларда ишлаш.

Машғулот методи – суҳбат, ақлий ҳужм, бхбхб усули.

Дидактик жиҳозлар: Ўқув қўлланма, проектор, тарқатмалар.

Конференция дарслар якуний машғулотнинг бир шакли бўлиб, бунини дарслар махсус тайёргарликни талаб қилади.

Конференция дарсларида ўқувчиларнинг мавзу юзасидан маърузалари тингланади, шоир ва ёзувчиларнинг асарларидан ёд олинади, драматик асарлардан парчалар сахналаштирилади, грампластинка ва магнит ленталаридан куй тингланади, адабий ўйинлардан ва техник воситалардан фойдаланилади.

Конференция тарзида ўтказиладиган дарсда ўқувчилар ўрганилган асарнинг тарбиявий аҳамиятини дастурдаги анъанавий дарслардан кўра чуқур англаб етадилар. Маърузаларни тайёрлаш жараёнида уларда қўшимча манбаларда фойдаланиш малака ва кўникмаси шаклланади. Асар кахрамонлари ва ёзувчи ижодига мустақил муносабат билдирилади. Адиб маҳорати баҳоланади.

Алишер Навоий ҳаёти ва ижодини академик лицейларнинг иккинчи босқичида ўрганиш учун маъруза мавзуларини танланг. Ҳар бир мавзу юзасидан тегишла адабиётлар рўйхатини тузинг.

Ўқувчиларни уч гуруҳга ажратиб, ҳар бир гуруҳ учун ном танланг ва улар учун савол ва топшириқлар тузинг.

Қуйидаги кўрсатмалар асосида конференция дарси учун дарс сценарийсини тайёрланг. Конференция дарси учун мавзу танланг. Мавзу асосида бажариш лозим бўлган ишларни режалаштиринг.

Назорат учун савол ва топшириқлар:

1. Конференция дарсининг ютуқ томонларини санаб беринг.
2. Конференция дарсининг салбий томонларини санаб беринг.
3. Конференция дарсини ташкил этиш ҳақида қандай манбалар билан пинҳисиз?
4. Дарсни конференция дарси тарзида ўтказиш сизга маъқулми ёки йўқ. Фикрингизни изоҳланг.
5. Конференция дарсини ташкил этиш ҳақида таклифларингиз.
1-топшириқ. Мавзу асосида бажариш лозим бўлган ишларни режалаштиринг:
а) маъруза мавзуларини ўқувчиларнинг иқтидорига қараб бўлиб бериш;
б) маъруза юзасидан адабиётларни тавсия этиш;
в) мавзуга доир техник воситалардан ўринли фойдаланиш;
г) саҳна кўриниши тайёрлаш;
д) кўргазмали куруллардан, тарқатма дидактик материаллардан фойдаланиш;
- 2-топшириқ. Мавзуга мос муаммоли вазият ташкил қилинг:
а) дарсда қўллаш мумкин бўлган педагогик технологияларни ажратиш;
б) муаммоли саволлар асосида ўқувчиларни баҳсга жалб қилиш.

Адабиётлар:

1. А.Зуннунов, Н.Ҳотамов, Ж.Эсонов, А.Ибрагимов. “Адабиёт ўқитиш методикаси” –Т, “Ўқитувчи” 1992 йил.
2. Тўхлиев Б. Адабиёт ўқитиш методикаси. Тошкент. «Янги аср инқилоди» 2006 й.
3. Қ.Йўлдошев ва бошқалар. Адабиёт ўқитиш методикаси.(дастурий қўлланма). Тошкент, 1994.

4-мавзу.	Адабиёт дарсларида тарқатма материаллар. Уларнинг турлари ва уларга қўйиладиган талаблар. Ўқувчиларнинг баён ва иншо ёзишга ўргатишдаги замонавий педагогик технологиялар. Ёзувчи ҳаёти ва ижодининг ўрганишда хронологик жадваллар тузиш методикаси.
-----------------	---

Таълим бериш технологияси

Машғулот вақти 80 дақиқа	Талабалар сони 15-25 тагача
Машғулот шакли	Амалий машғулот
Амалий машғулот режаси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Адабиёт дарсларида кўргазмалиликнинг вазифалари. 2. Кўргазма турлари. 3. Кўриш билан боғлиқ кўргазмалилик. 4. Эшитиш билан боғлиқ кўргазмалилик. 5. Кўргазмалиликнинг синтетик воситалари. 6. Кўргазмали куроллардан дарсда фойдаланиш методикаси. 7. Кўргазмалилик билан боғлиқ савол ва топшириқлар.
Ўқув машғулотининг мақсади: Адабиёт дарсларида кўргазмалиликнинг вазифалари, кўргазма турлари, улардан дарсда фойдаланиш методикаси юзасидан кўникма ва малакалар ҳосил қилинади.	
Педагогик вазифалар: <ul style="list-style-type: none"> • Адабиёт дарсларида кўргазмалиликнинг вазифалари; • Кўргазма турлари; • Кўриш билан боғлиқ кўргазмалилик; • Эшитиш билан боғлиқ кўргазмалилик; • Кўргазмали куроллардан дарсда фойдаланиш методикаси ўргатилади. 	Ўқув фаолияти натижалари: <ul style="list-style-type: none"> • Адабиёт дарсларида кўргазмалиликнинг вазифалари; • Кўргазма турлари; • Кўриш билан боғлиқ кўргазмалилик; • Эшитиш билан боғлиқ кўргазмалилик; • Кўргазмали куроллардан дарсда ўринли фойдаланиш амалиёти ўрганилади.
Таълим бериш усуллари	Амалий машғулот, суҳбат, тақдимот, кластер.
Таълим бериш шакллари	Оммавий, жамоавий
Таълим бериш воситалари	Ўқув қўлланма, проектор, тарқатмалар.
Таълим бериш шароити	ЎТВ билан ишлашга мослаштирилган аудитория
Мониторинг ва баҳолаш	Оғзаки назорат: савол-жавоб

1.2. амалий машғулотнинг технологик харитаси

Иш босқичлари ва вақти	Фаолият мазмуни	
	Таълим берувчи	Таълим олувчилар
Тайёргарлик босқичи	<p>1. Амалий машғулот матнини тайёрлаш.</p> <p>2. Амалий машғулот учун тақдимот слайдларини тайёрлаш.</p> <p>3. Талабаларнинг амалий машғулотдаги фаолиятини баҳолаш мезонларини ишлаб чиқиш.</p> <p>4. Фойдаланиладиган адабиётлар рўйхатини тузиш.</p>	<p>Тинглайдилар.</p> <p>Кўриб ўзиб борадилар</p> <p>Танишадилар.</p> <p>Кўчириб оладилар.</p>
1. Мавзуга кириш (15 дақиқа)	<p>1.1 Мавзу доскага ўзилади. Слайдлар ва адабиётлар рўйхатини бериб, уларга қисқача таъриф берилади.</p> <p>1.2. Амалий машғулот мавзуси, унинг мақсади ва фаолият натижалари билан таништиради.</p> <p>1.3. Талабалар амалий машғулотдаги фаолиятини баҳолаш мезони билан таништирилади.</p> <p>1.4. Талабалар билимларини фаоллаштириш мақсадида саволлар беради.</p>	<p>Тинглайдилар</p> <p>Тинглайдилар</p> <p>Тинглайдилар</p> <p>Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>
2. Асосий босқич (55 дақиқа)	<p>2.1. Power Point дастури ёрдамида слайдларни намойиш қилиш ва изоҳлаш билан мавзунинг бўйича асосий жиҳатларини тушунтириб беради.</p> <p>2.2 Мавзунинг таълим босқичларидаги аҳамияти.</p> <p>2.3. Талабалар бажариши лозим бўлган амалий машғулотлар:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Кўргазма турлари; • Кўриш билан боғлиқ кўргазмалар; • Эшитиш билан боғлиқ кўргазмалар бўйича намуналар эскизини тайёрлаш; • Кўргазмали қуроолардан дарсда қандай фойдаланиш методикасини изоҳлаш. <p>2.3.Талабалар билимларини</p>	<p>Тинглайдилар, ёзадилар.</p> <p>Ўзиб оладилар.</p> <p>Тинглайдилар, ёзадилар, бажарадилар, сўзлайдилар.</p> <p>Талабалар берилган саволларга жавоб</p>

	<p>фаоллаштириш ва мустаҳкамлаш мақсадида куйидаги саволлар берилади:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Адабиётдан кўргазмалилик қандай вазифаларга хизмат қилади? 2. Кўргазмалиликнинг қандай турларини биласиз? 3. Кўргазмалилик бадий асарни ўрганишда муҳим восита деганда нимани тушунасиз? 4. Кўриш ва эшитиш билан боғлиқ кўргазмалиликни мисоллар асосида изоҳланг? 	берадилар.
3. Якуний босқич (10 дақиқа)	<ol style="list-style-type: none"> 3.1. Талабалар томонидан берилган саволларга жавоб берилади. 3.2. Ўқитилган машғулот хулосаланади. 3.3 Мустақил ишлаш учун топшириқ берилади. 	<p>Саволлар берадилар</p> <p>Вазифани ёзиб оладилар.</p>

Таянч сўзлар: адабий асар, кўргазма, матн, таҳлил, карточка, портретлар, иллюстрациялар, расм, фотосуратлар, техник воситалар, репродукциялар, альбомлар, тасвирий санъат асарлари, диафильм ва диапозитивлар, пластинка ва магнит тасмалари, телекўрсатувлар, теледарслар.

Адабиётлар:

1. А.Зуннунов, Н.Ҳотамов, Ж.Эсонов, А.Ибрагимов. “Адабиёт ўқитиш методикаси” –Т, “Ўқитувчи” 1992 йил.
2. Тўхлиев Б. Адабиёт ўқитиш методикаси. Тошкент. «Янги аср авлоди» 2006 й.
3. Ю.К. Бабанский. Ҳозирги замон умумий таълим мактабида ўқитиш методлари.
4. Тошкент. "Ўқитувчи", 1990.
5. М. Мирфаёзов. 4-8 синф адабиёт дарсларида кўргазмалилик. Тошкент. "Ўқитувчи", 1986.

4-амалий машғулот

Мавзу: Адабиёт дарсларида тарқатма материаллар. Уларнинг турлари ва уларга қўйиладиган талаблар. Ўқувчиларни баён ва иншо ёзишга ўргатишдаги замонавий педагогик технологиялар.

Ўқувчи ҳаёти ва ижодини ўрганишда хронологик жадваллар тузиш методикаси.

Тяғич сўзлар: адабий асар, кўрғазма, матн, таҳлил, карточка, шрифтлар, иллюстрациялар, расм, фотосуратлар, техник воситалар, репродукциялар, альбомлар, тасвирий санъат асарлари, диафильм ва диапозитивлар, пластинка ва магнит тасмалари, телекўрсатувлар, теле-дарслар.

Ўқув мақсади: Адабиёт дарсларида кўрғазмалиликнинг вазифалари, кўрғазма турлари, улардан дарсда фойдаланиш методикаси юзасидан кўникма ва малакалар ҳосил қилинади.

Машиғулот шакли – Амалий машиғулот, суҳбат, тақдимот, кластер.

Машиғулот методи – суҳбат, ақлий ҳужм, бхбхб усули.

Дидактик жиҳозлар: Ўқув қўлланма, проектор, тарқатмалар.

Бадий адабиёт борлиқни жонли манзаралар, образлар орқали акс эттиради. Табиатига кўра адабиётнинг ўзи борлиқнинг кўрғазмали тасвиридан иборат. Аммо адабиёт дарсларида санъатнинг бошқа турлари: кино, телевидение, мусиқа, тасвирий санъат ҳам ёрдамга келиши мумкин. Булар адабиёт дарсларига қўшимча ахборот манбаси бўлиб хизмат қилади, ўқувчиларда эстетик туйғуларнинг шаклланиши ва ривожига имкөн беради, шунингдек адиб яратган образларнинг ўқувчи онгида янада нухтароқ мухрланишига ёрдам беради. Ҳозирги пайтда турли киноаппаратлар, телевизор, эпидиаскоп, магнитофон ҳар бир мактабда ҳам, ҳар бир хонадонда ҳам деярли мавжуд. Буларнинг ҳисобига кўрғазмали куруллар доираси янада кенгайди.

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, кўрғазмалиликдан дарсда на синфдан ташқари ишларда фойдаланиш бир-биридан ўз характерига кўра жиддий фарқ қилади ҳамда бошқа-бошқа мақсадларни кўзда тутлади. Тўғарак ишларда, синфдан ташқари машиғулотларда ўқитувчи масалан, ўқувчиларнинг санъатини муайян тури ҳақидаги тасаввурларини кенгайтириш ёки ўқувчиларни бирор тасвирий санъат, мусиқа асари, теле ёки кино фильм билан таништириш вазифасини қўйиши мумкин. Бу шунингдек ўқувчиларнинг адабий асарларни ўзлаштиришларига муайян даражада ижобий таъсир кўрсатади. Адабиётнинг бошқа санъат турлари билан ўзаро таъсири бир хил бўлмаса-да,

Ўқувчиларнинг кино, театр, мусика, тасвирий санъат ҳақидаги таъриблари уларнинг адабий жиҳатдан камолотларида жиддий таъсир кўрсатади.

Дарсда эса кўргазмалилик ўқувчиларнинг асарини ўзлаштиришига ёрдам бера оладиган даражадагина қўлланиши мумкин. Акс ҳолда у биринчи ўринга чиқиб, асосий мавзу орқали ўринда қолиши мумкин.

Адабиёт дарсларидаги кўргазмалиликнинг бош вазифасини ўқувчиларга адабий асарни идрок этишда кўмаклашиш, ёзувчининг ижодини тўлароқ тасаввур этишга ёрдамлашиш адабий-назарий тушунчаларни эгаллашга қўшимча имкон яратиш, ўқувчиларнинг нутқини ўстиришни таъминлашдан, бир сўз билан айтганда адабиёт ўқитувчиси олдида турган барча вазифаларни ҳал қилишга ёрдам беришдан иборат.

Бу хусусият ҳар бир конкрет ҳолатда турли хусусиятларга эга бўлиши мумкин.

Кўргазмалиликдан фойдаланганда дарсларда шартли равишда ўқувчининг пассив ёки фаол иштироки ҳақида гапириш мумкин. Агар кўргазмали курали ўқувчи фаоллигига ижобий таъсир кўрсатмаса ундан фойдаланмаган маъкул.

Гап ўтмиш адабиёти, ёхуд чет эл ҳаёти билан боғлиқ асарлар устида борадиган бўлса, кўргазмалиликнинг аҳамияти янада ортади. Зеро ўқувчи хира тасаввур қилган ёки мутлақо тасаввурга эга бўлмаган воқеа ва ҳодисалар ҳақида кўргазмалилик тўфайли ёрқинроқ ва аниқроқ билим ва тасаввурларга эга бўлади. Бундай пайтда ўқитувчининг изоҳи камлик қилади, ана шу ўринни кўргазмалилик тўлдирди.

Кўргазмалилик ўқитувчи изоҳида ҳам мавжуд. Гарчи бундай ҳолатларда ўқувчида пассивлик сезилса-да, аммо бу кўргазмалиликнинг ролини мутлақо пасайтирмайди.

Аммо шуниси муҳимки, кўргазмалилик воситасида ўқувчи фаол мулоқотга, суҳбатга, фаол фикрлаш даражасига етсин. Кўргазмалилик адабий жараён, ҳодиса ёки образнинг муайян қирраларини очишга ёрдам берагина шундай бўлади.

Бир асарга турли рассомлар чизган суратлар воситасида ўқувчи фаоллигини таъминлаш мумкин. Бундай ишлар қаҳрамонлар характерини чуқурроқ англашда, асарда тилга олинган давр ҳодисаларини ёрқинроқ тасаввур қилишда ёрдам

берилади. Масалан, Алишер Навоий "Хамса" сани ўтишда достонларга ишланган қадимий миниатюралар ҳамда ҳозирги эшон рассомлари асарларидан фойдаланиш мумкин. Улар асосида, масалан, " Лайли ва Мажнун " ёки " Фарҳод ва Ширин " достонини сюжет йўналиши, қаҳрамонлар характеридаги мураккабликни ўқувчилар ёркинрок тасаввур этиши мумкин.

Ўқувчилар билим фаолиятини ошириш ва фаоллаштиришда уларни ўзларини кўргазмали қуроллар ясашга жалб этиш ҳам самарали бўлади. Хусусан шеърий вазнларни белгилашда, адабий тур ва жанрларни ажратишда ўқувчиларнинг ўзини ҳам бунга жалб этиш мумкин. Бу ўқувчилардаги муайян билимларни мустаҳкамлашда ҳам қўл келади.

Демак, кўргазмалиликнинг вазифалари ниҳоятда хилма-хил бўлиши мумкин. Ҳозирги пайтда кўргазмалиликнинг турлари ниҳоятда хилма-хилдир. Уларнинг ҳар бири кўриш, эшитиш, синтетик шаклдаги кўргазмалиликка тегишли бўлиши мумкин.



Айниқса кўриш билан боғлиқ бўлган кўргазмалиликнинг аҳамияти каттадир. Бунга ёзувчи ва шоирларнинг портретлари, асарларга иллюстрациялар, ёзувчи (адиб) ҳаёти ва ижодига алоқадор бўлган жойлар расми ёки, ёзувчининг ҳаёти ва ижодига алоқадор бўлган ёки ёзувчининг ҳаёти, асари билан боғлиқ фотосуратлар кириши мумкин.

Ҳар ҳолда энг камида дарслик ва мажмуалардаги расм намуналари шу вазифани бажариши мумкин. Ишда албатта ҳажми кўшимча техник воситаларни талаб қилмайдиган репродукциялардан фойдаланиш ҳам қулайлик туғдиради.

Откритка кўринишидаги расмлардан тарқатма материал сифатида фойдаланиш мумкин. Унинг қулайлиги шундаки, бу ҳолда ҳар бир ўқувчининг қобилияти ва имкониятини ҳам назарда тутиш мумкин бўлади.

Ёзувчи ҳаёти ва ижодини ўрганишга доир альбомларда тасвирий санъат асарларидан намуналаргина эмас, ёзувчининг ўзи ва замондошлари айтган фикрлар, хатлардан намуналар бўлиши мумкин. Тасвирий ва ҳужжатли материалнинг бир хилдаги бирлашуви альбомлардан дарсда ҳам, синфдан ташқари ишларда ҳам, яқка машғулотларда ҳам фойдаланиш имконини беради.

Диафильм ва диапозитивлар ҳам асосан аа шунга яқин педагогик вазифаларни бажаради.

Ҳар хил жадвал ва схемалар ҳам ўқувчилар билимини мустаҳкамлаш билан бирга уларнинг адабий-эстетик ривожланишларида омил бўлиши шубҳасиздир.

Тинглаш билан алоқадор кўргазмалилик ҳам алоҳида мавқега эга. Асарни, хусусан шеърини асарларни тўлиқ тушуниш ва ҳазм қилиш " учун адиб яратган товушли образларни эшитиш, ҳис қилиш ва баҳолаш ҳам ниҳоятда беқиёс аҳамиятга молик. Ғ.Ғулум, Ойбек, Ҳ.Олимжон, Э. Воҳидов, А.Ориповларнинг овозлари ёзилган пластинка ва магнит тасмалари, А.Навоий, Бобур, Огаҳий, Муқимий, Фурқат... шеърлари билан айтиладиган кўшиқлар пластинка ва магнит тасмаларни бугун ўқитувчиларимиз кўп қийинчиликсиз топиши мумкин бўлган ва амалиётда кўп қўллайдиган манбалардир.

Муסיқа ва бадиий-ифодалари ўқиш адабиёт ўқитиш жараёнида ўқитувчилар фаоллигини оширишда ижобий роль ўйнайди.

Муסיқаларнинг адабиёт дарсларидаги зарурияти баъзан ниҳоятда ошқ сезилади. Масалан, куйи синфларда эртақ ва дostonларни, халқ кўшиқларини фақат эшитиш эмас, балки халқ бахшилари, напарчилари, кўшиқчиларининг ижросини кузатиш ҳам мароқли ва таъсирлироқ бўлади. Аммо кўргазмалиликнинг асосий нарса эмас, балки " иккинчи даражали " материал эканлигини ҳам эсдан чиқармаслик лозим.

Гап шундаки, ҳар қандай сифатли ва замонавий техник воситалар ҳам бевосита мулоқот нуқтаи назаридан ўқитувчи нутқининг ўрнига тенг келолмайди. Ўқитувчи ўзи матнни ўқиганида истаган вақтда уни узиши, тегишли зарурий изоҳ ва тушунтиришлар бериши, ўқувчилардан сўраши мумкин, Бугина эмас ўқитувчи ва ўқувчиларнинг ифодали ўқиши мутлақо бошқача самара берадики, буни актёр ёки профессионал ижрочи томонидан амалга оширилган ҳаракат натижасида эришиши мумкин эмас.

Актёр ижроси кўпгина устунликларга эга, аммо у ўқитувчи ва ўқувчи ўқишини сиқиб кўядиган ёки чегаралайдиган бўлса, бунинг оқибатида ўқувчининг ижодий- ижрочилик қобилияти сусайиб кетиши мумкин.

Демак, ҳар қандай кўргазмалиликда бўлгани сингари, эшитиш билан боғлиқ кўргазмалиликда ҳам ўқитувчи тегишли педагогик ва методик талаб ва меъёрларга амал қилиши шартдир.

Кўргазмалиликнинг синтетик воситалари.

Кино ва телевидениянинг имкониятлари ниҳоятда катта. Уни махсус изоҳлаш зарурати йўқ. Унда ҳам кўриш ҳам эшитиш кўргазмалилиги мавжудки, улар образларнинг макон ва замонда кўйта гавдалантириши билан адабий воқеликнинг асл ҳолига анча яқин манзарани ярата олади. Шунинг учун ҳам улардан ўқув мақсадларида фойдаланиш имконлари ҳам келажаги ҳам катта.

Аммо улардан фойдаланишдаги мураккабликлар ҳам кам эмас. Хусусан телекўрсатувлар муддати ва давомийлиги, табиийки ўқитувчига мутлақо боғлиқ эмас.

Кино сценарийлар орасида ёзувчи таржимаи ҳоли (А. Қодирий, Одил Ёқубов, П.Қодиров, Зулфия, Ойбек) билан боғлиқликлари, экранлаштирилган асарлар ("Ўтган кунлар", "Қутлуғ қон", "Темир хотин", " Юлдузли тунлар " в.б.) мавжуд. Табиийки уларнинг кўли бир неча қисмлардан иборат. Ўқитувчи

уларнинг ҳаммасидан эмас, балки бевосита дарс мақсади ва вазифасига боғлиқ қисмлардагина фойдалангани мақсади мувофиқ бўлади.

Адиблар яшаган жойлар билан боғлиқ (А. Яссавий, А. Навоий, Бобур) киноэкскурсиялардан ҳам шу хилда фойдаланиш ўринли бўлади. Уларнинг айримларидан синфдан ташқари ишларда фойдаланиш ҳам самарали бўлади.

Ҳозирги пайтда доимо янгиланиб турадиган теле-дарслар ҳам кўшимча имконият сифатида назарда тутилиши мумкин.

Адабиёт ўқитувчиси кўрғазмалиликнинг қайси туридан ва қандай ҳолатда, шунингдек, қай миқдорда фойдаланишини аниқ белгилаб олиши шарт. У дарслар тизими ёки бир дарснинг муайян қисми бўлиши мумкин.

Гарчи методик адабиётларда кўрғазмалиликдан яқунловчи дарсларда маҳоратли ўқитувчи ундан исталган дарс типи ва дарснинг истаган қисмида фойдаланиш мумкин.

Масалан, Навоий лирикасини ўтишдан олдин синфда "Келмади" ёки "Гулузор" кўшиқларини тинглаш синфда Навоий поэзияси руҳини ҳосил қилишда муҳим ўрин тутиши мумкин.

Асарни ўрганишнинг яқунловчи босқичида қиёсий йўналишдаги топшириқларни бериш кўпроқ тарқалган. Зеро бу усул асар моҳиятини, образлар характерини, сўз санъатини ўзига хос хусусиятларини ёрқинроқ ва чуқурроқ англашда энг сермаҳсул ҳисобланади.

Шунга кўра Маъмуржон Узоқов иштирокида "Айрилмасун" кўшиғини эшитиш Фурқат ижодига хос бўлган айрилик, Фурқат, ҳижрон мотивларининг эҳтиросли талкининг имкон беради.

Агар кўрғазмалиликнинг дидактик функцияси олдиндан пухта ўйлаб, кўрилмаса, дарс самарадорлиги бир қадар сусайиши, айрим ҳолатларда эса унга мутлақо салбий таъсир кўрсатиши мумкин.

Абдулла Қодирийнинг "Ўтган кунлар" асарини ўрганишда кўпинча шу номдаги фильмдан фойдаланилади. Бунда фильм фақат иллюстрация вазифасини адо этади. У ўқувчилардан фаол ақлий фаолиятини талаб қилмайди, дарсдаги фаоллик пасаяди. Бугина эмас, бадий- адабий образнинг кинообраз билан бир хил баҳоланиши каби хавф ҳам пайдо бўлиши мумкин. Бироқ бу хавфни бартараф қилиш имкони ҳам бор. Бунинг учун кинообраз

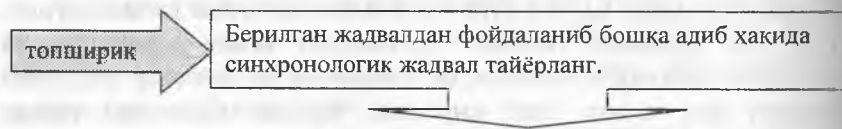
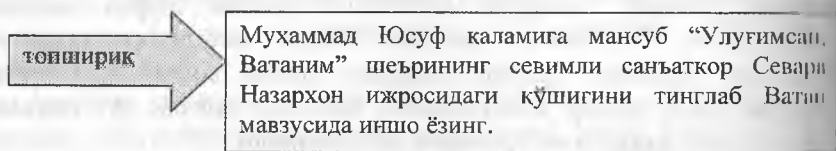
Билиш бадий тасвирни қиёслашга ундаш кифоя қилади. Жумладан, Отабекнинг изтироб чекиш лавҳасини кино ва ентобда кузатиш орқали кинодан ифода воситалари билан адабиётдаги тасвир воситаларини қиёслаш орқали сўз санъати имконлари аниқроқ ва ёркироқ ифодаланади.

Асарни тўлароқ идрок этиш адабиётга яқин бўлган санъат воситаларида фойдаланишдан олдин ўқувчилар дастлаб асар ҳақида элементар бўлса-да тасаввурга эга бўлиши лозим.

Адабиёт дарсларидаги кўргазмалилик охириги мақсад эмас, балки воситадир. Шунга кўра ўқувчи фильмни ёки расмни кўриб, куй ёки қўшиқни тинглаб бўлганидан кейин унга шундай саволлар берилиши лозимки, бу топшириқ ва саволлар ўқувчини бадий асар ичига олиб киришга, бадий образ ёки тасвир моҳиятини чуқурроқ англашга, сўзнинг таъсир кучини яққолроқ ҳис этишга ёрдам берсин.

Яна бир муҳим ҳолат шундаки кўргазмали курулларни яратишга ўқувчиларнинг ўзларини жалб этиш ҳам муҳимдир. Бунда фақат нусха кўчириш эмас, балки жиддий ижодий меҳнатни талаб қиладиган кўргазмалар яшаш ўқувчининг умумий бадий эстетик тайёргарлигига ҳам жиддий ижобий таъсир кўрсатади.

1. Адабиётдан кўргазмалилик қандай вазифаларга хизмат қилади?
2. Кўргазмалиликнинг қандай турларини биласиз?
3. Кўргазмалилик бадий асарни ўрганишда муҳим восита деганда нимани тушунасиз?



Ўқитувчи дарс жараёнида Чўлпоннинг хаёти ва ижодини кўрсатувчи синхронологик жадвалдан фойдаланади. Бу жадвалдан компьютер воситасида ҳам фойдаланиш мумкин.

Йиллар	Хаёти ва ижоди
1897	Абдулхамид Чўлпон Андижонда туғилган.
1914	“Садои Туркистон” газетасида биринчи “Қурбони жаҳолат” фельетони босилиб чиқди.
1920	“Турк ростда” муҳаррирлик килди.
1920	“Ўзбек ёш шоирлари” тўпламида 10 та шеъри босилди.
1921	
– 1922	Бухорода “Бухоро албори” газетасининг муҳаррири.
1925. 27	Москвада ўзбек масла ошириш драмтруппа
1926	студиясининг раҳбари
1920–1928	“Ёркиной” дармаси эълон қилинди.
1924–1926	“Уйғониш”, “Булоқлар”, “Тонг сирлари” тўплами эълон қилинди.
	Шекспирнинг “Гамлет”, Молъернинг “Хасис”, К.
1931–1935	Гоцетпнинг “Маликам Турандот”, Х.Голконнинг
1937.	“Икки бойга бир қирол” асарларини таржима килда.
14.07	“Кеча ва кундуз романининг “Кеча қисми босмадан
1938 4.10	чиқди”.
1957	Қамокқа олинди.

- 1988 Отиб ўлдирилди.
- 1991 Чўлпон оқланди.
- 1990 “Бахорни соғиндим” шеърий тўплами нашр этилди.
- 1991 Навоий мукофоти берилди.
- 1992 Чўлпон мукофоти таъсис этилди.
- 1992 “Яна олдим созимни” китоби нашр этилди.
- 1997 Озод Шарафиддиновнинг “Чўлпон” китоби нашрдан чиқди.
- Тўлан Низомнинг “Чўлпон” шеърий достони нашр этилди.
- Баҳром Рўзимухамаднинг “Чўлпон тонг юлдузи демак” кўлланмаси нашрдан чиқди.

Бу материал адиб ижодини ва ҳаёт йўлини очиқда катта ёрдам берганлиги учун ҳам дарснинг қизғин боришини, ўқувчилар диққатнинг фаоллашишини таъминлайди.

Савол ва топшириқлар:

1. Адабиётдан кўргазмалилик қандай вазифаларга хизмат қилади?
2. Кўргазмалиликнинг қандай турларини биласиз?
3. Кўргазмалилик бадиий асарни ўрганишда муҳим восита деганда нимани тушунасиз?
4. Кўриш ва эшитиш билан боғлиқ кўргазмалиликни мисоллар асосида изоҳланг?

1- топшириқ. Эркин Воҳидов сўзи Шерали Жўраев ижросидаги “Ўзбегим” кўшиғини тинглаб савол ва топшириқлар тузинг.

2- топшириқ. Ўқувчилар учун иншо мавзуси ва режаси бўйича тавсиялар тайёрланг. Иншога материал тўплаб ёзилгандан кейин электрон почта орқали юборилишини ва текширилишини синовдан ўтказинг.

5-мавзу.	Бадий асарнинг образлар тизимига оид жадвал ва кўргазмали қурооларни тузиш. Адабиёт дарсларида аудио, видео материалларидан дарслик ва қўлланмаларнинг электрон версияларидан фойдаланиш йўллари. Электрон слайдлар тайёрлаш методикаси.
-----------------	--

Таълим бериш технологияси

Машғулот вақти 80 дақиқа	Талабалар сони 15–25 тагача
Машғулот шакли	Амалий машғулот
Амалий машғулот режаси	1. Бадий асарнинг образлар тизимига оид жадвал ва кўргазмали қурооларни тузиш. 2. Адабиёт дарсларида ахборот технологияларидан фойдаланиш. 3. Электрон слайдлар тайёрлаш методикаси.
Ўқув машғулоти нининг мақсади: Бадий асарнинг образлар тизимига оид жадвал ва кўргазмали қурооларни тузиш, адабиёт дарсларида ахборот технологияларидан фойдаланиш, электрон слайдлар тайёрлаш юзасидан кўникма ва малакалар ҳосил қилинади.	
Педагогик вазифалар:	Ўқув фаолияти натижалари:
<ul style="list-style-type: none"> • бадий асарнинг образлар тизимига оид жадвал ва кўргазмали қурооларни тузиш; • Адабиёт дарсларида ахборот технологияларидан фойдаланиш; • электрон слайдлар тайёрлаш методикаси ўргатилади. 	<ul style="list-style-type: none"> • бадий асарнинг образлар тизимига оид жадвал ва кўргазмали қурооларни тузиш; • Адабиёт дарсларида ахборот технологияларидан фойдаланиш; • электрон слайдлар тайёрлаш методикаси ўргатилади.
Таълим бериш усуллари	Амалий машғулот, суҳбат, тақдимот.
Таълим бериш шакллари	Оммавий, жамоавий
Таълим бериш воситалари	Ўқув қўлланма, проектор, тарқатмалар.
Таълим бериш шароити	ЎТВ билан ишлашга мослаштирилган аудитория
Мониторинг ва баҳолаш	Оғзаки назорат: савол-жавоб

1.2. амалий машғулоти нининг технологик харитаси

Иш босқичлари ва вақти	Фаолият мазмуни	
	Таълим берувчи	Таълим олувчилар
Тайёргарлик	1. Амалий машғулоти магнни	Тинглайдилар.

<p>босқичи</p>	<p>тайёрлаш. 2. Амалий машғулот учун тақдимот слайдларини тайёрлаш. 3. Талабаларнинг амалий машғулотдаги фаолиятини баҳолаш мезонларини ишлаб чиқиш. 4. Фойдаланиладиган адабиётлар рўйхатини тузиш.</p>	<p>Кўриб ёзиб борадилар Танишадилар. Кўчириб оладилар.</p>
<p>1. Мавзуга кириш (15 дақиқа)</p>	<p>1.1 Мавзу доскага ёзилади. Слайдлар ва адабиётлар рўйхатини бериб, уларга қисқача таъриф берилади. 1.2. Амалий машғулот мавзуси, унинг мақсади ва фаолият натижалари билан таништиради. 1.3. Талабалар амалий машғулотдаги фаолиятини баҳолаш мезони билан таништирилади. 1.4. Талабалар билимларини фаоллаштириш мақсадида саволлар беради.</p>	<p>Тинглайдилар Тинглайдилар Тинглайдилар Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>
<p>2. Асосий босқич (55 дақиқа)</p>	<p>2.1. Power Point дастури ёрдамида слайдларни намойиш қилиш ва изоҳлаш билан мавзунинг бўйича асосий жиҳатларини тушунтириб беради. 2.2 Мавзунинг таълим босқичларидаги аҳамияти. 2.3. Талабалар бажариши лозим бўлган амалий машғулотлар: • бадий асарнинг образлар тизимига оид жадвал ва кўргазмали курулларни тузиш; • Адабиёт дарсларида ахборот технологияларидан фойдаланиш; • электрон слайдлар тайёрлаш методикаси ўргатилади. 2.3.Талабалар билимларини фаоллаштириш ва мустақамлаш мақсадида қуйидаги саволлар берилади: 1.Электрон вариант нима? Ундан қандай фойдаланиш мумкин. 2.Электрон дарсликлар ва ўқув</p>	<p>Тинглайдилар, ёзадилар. Ёзиб оладилар. Тинглайдилар, ёзадилар, бажарадилар, сўзлайдилар.</p>

	<p>қўлланмаларнинг афзалликлари нимада?</p> <p>1. Электрон почтадан адабиёт фанларида қандай мавзуларни ўрганишда фойдаланиш мумкин?</p> <p>4. Видео-конференция нима? ТДПУ да ўтказилган видео-конференциялар ҳақида фикрингиз, таклифингиз?</p>	<p>Талабалар берилган саволларга жавоб берадилар.</p>
<p>3. Яқуний босқич (10 дақиқа)</p>	<p>3.1. Талабалар томонидан берилган саволларга жавоб берилади.</p> <p>3.2. Ўтилган машғулот хулосаланади.</p> <p>3.3. Мустақил ишлаш учун топшириқ берилади.</p>	<p>Саволлар берадилар</p> <p>Вазифани ёзиб оладилар.</p>

Таянч сўзлар: Слайд, компьютер, маълумотлар омбори, аннотация, масофадан ўқитиш, мультимедиа, электрон дарслик, видео ва аудио анимациялари, электрон почта, видео-конференция.

Адабиётлар:

1. И.А.Каримов “Янгича фикрлаш ва ишлаш давр талаби”. –Т., “Ўзбекистон” 1997 йил 5-жилд.
2. А.Зуннунов, Н.Ҳотамов, Ж.Эсонов, А.Ибрагимов. “Адабиёт ўқитиш методикаси” –Т, “Ўқитувчи” 1992 йил.
3. Боқижон Тўхлиев “Адабиёт ўқитиш методикаси”. –Т, “Янги аср авлоди” 2006 йил.
4. М.Мирқосимова Ўқувчиларда адабий таҳлил малакасини шакллантириш ва такомиллаштириш асослари. Тошкент. “Фан”. 2006 йил.
5. Усмонова З. Адабиёт ўқитишда ахборот технологияларидан фойдаланиш имкониятлари. “Тил ва адабиёт таълими” журнали. 2005, 3-сон, 20-22- бетлар.
6. Қулиева Ш. Таълим жараёнида электрон дарсликлардан фойдаланиш // Олима аёлларнинг фан-техника тараққиётида тутган ўрни.(Республика илмий-амалий анжумани материаллари). – Тошкент, 2008, 118-120-бетлар.

5-амалий машғулот

Мивзу: Бадий асарнинг образлар тизимига оид жадвал ва кўргазмали қурооларни тузиш. Адабиёт дарсларида аудио, видео материалларидан дарслик ва қўлланмаларнинг электрон версияларидан фойдаланиш йўллари. Электрон слайдлар тайёрлаш методикаси.

Режа:

1. Бадий асарнинг образлар тизимига оид жадвал ва кўргазмали қурооларни тузиш.
2. Адабиёт дарсларида ахборот технологияларидан фойдаланиш.
3. Электрон слайдлар тайёрлаш методикаси.

Таянч сўзлар: Слайд, компьютер, маълумотлар омбори, аннотация, масофадан ўқитиш, мультимедиа, электрон дарслик, видео ва аудио анимациялари, электрон почта, видео-конференция.

Ўқув мақсади: Бадий асарнинг образлар тизимига оид жадвал ва кўргазмали қурооларни тузиш, адабиёт дарсларида ахборот технологияларидан фойдаланиш, электрон слайдлар тайёрлаш юзасидан кўникма ва малакалар ҳосил қилинади.

Машғулот шакли – Амалий машғулот, суҳбат, тақдимот, кластер.

Машғулот методи – суҳбат, ақлий ҳужм, бхбх усули.

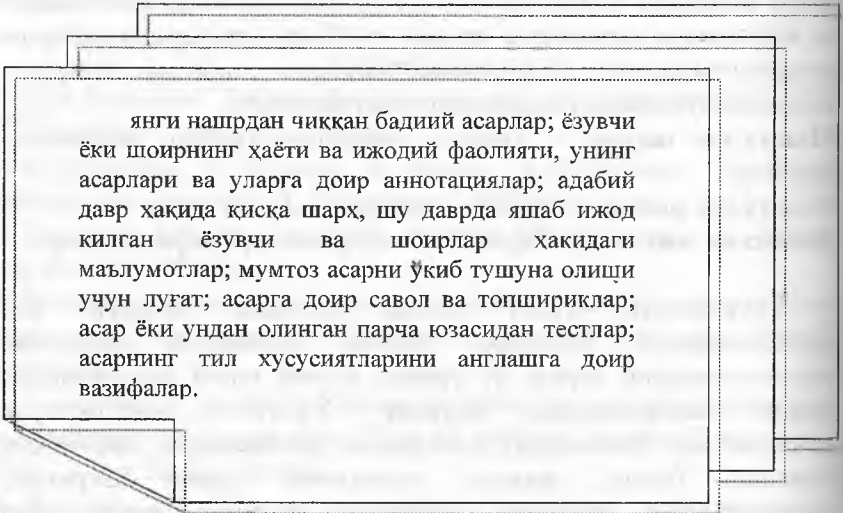
Дидактик жиҳозлар: Ўқув қўлланма, проектор, тарқатмалар.

Ўқувчиларга пухта билим беришда ҳозирги кун янгиликларидан хабардор бўлиш, замонавий педагогик технологияларни дарсда ўз ўрнида қўллай олиш ўқитувчининг муҳим вазифаларидан биридир. Ўқитувчи компьютерда маълумотлар (билимлар) омборидан фойдаланиш тартибини билиши, бунда: махсус компьютер дарси ажратиш, компьютердаги билимлар омборидан дарснинг маълум бир қисмида алоҳида босқич сифатида фойдаланиш, ўқувчиларнинг гуруҳли ва ялпи мустақил ишларини ташкил этиш, дарсдан ташқари ўқишни уюштириш каби ишларни амалга ошириши мумкин. Ахборот манбалари ўқувчиларга қуйидаги маълумотларни бера олади:

Ахборот технологияларини дарс жараёнига татбиқ этишнинг бир қанча кўринишлари мавжуд. Масофадан ўқитиш таълим турини электрон ёки мультимедиали электрон дарсликлар асосида ўқитишнинг оддий дарсликка нисбатан ўзининг афзаллик томонларини кўрсатиш билан фаркланади.

Адабиёт ўқитувчисининг мактаб, академик лицей ва касб-хунар коллежи кутубхоначиси билан ҳамкорлиги ахборот технологияларининг амал қилишида муҳим ўрин тутди.

Ўқувчилар турли хил саналар, байрамларга тайёргарлик кўрар эканлар, тadbирларни ташкил этиш ва ўтказиш учун шеърӣ ва насрий асарлардан парчалар қидирадилар. Компьютер хотирасида хилма-хил саналар, байрамларга мос танланган асарлар бўлса, ўқувчилар уларни ўқиб ёки кўздан кечириб, керагини танлайдилар ва кўчириб оладилар (принтердан чиқаргирадилар). Бу ерда шеърӣ ва насрий асар матнига доир мукамал луғат тавсия қилиниши ҳам фойдадан холи эмас.



янги нашрдан чиққан бадиий асарлар; ёзувчи ёки шоирнинг ҳаёти ва ижодий фаолияти, унинг асарлари ва уларга доир аннотациялар; адабий давр ҳақида қисқа шарҳ, шу даврда яшаб ижод қилган ёзувчи ва шоирлар ҳақидаги маълумотлар; мумтоз асарни ўқиб тушуна олиши учун луғат; асарга доир савол ва топшириқлар; асар ёки ундан олинган парча юзасидан тестлар; асарнинг тил хусусиятларини англашга доир вазифалар.

Савол ва топшириқлар:

1. Бадиий асарнинг образлар тизимига оид жадвал ва кўргазмали куроллар қандай тайёрланади?
2. Адабиёт дарсларида ахборот технологияларидан фойдаланиш нима беради?
3. Электрон слайдлар қандай тайёрланади?
 1. Электрон вариант нима? Ундан қандай фойдаланиш мумкин.
 2. Электрон дарсликлар ва ўқув қўлланмаларнинг афзалликлари нимада?
 2. Электрон почтадан адабиёт фанларида қандай мавзуларни ўрганишда фойдаланиш мумкин?
 4. Видео-конференция нима? ТДПУ да ўтказилган видео-конференциялар ҳақида фикрингиз, таклифингиз?

1- топшириқ. Юқорида берилган тавсияларга амал қилган ҳолда компьютер асосида дарс ўтиш учун режа тузинг.

2- топшириқ. Бобур (ўзингиз хоҳлаган шоир ёки ёзувчининг) ҳаёти ва ижодини ўрганишда қайси хонандаларнинг кўшиқларидан фойдаланиш мумкин. Уларнинг рўйхатини тузинг.

3- топшириқ. Қайси мавзунини ўрганишда қандай видеофильмдан фойдаланиш мумкин. Уларнинг рўйхатини келтиринг.

4- топшириқ. Ушбу фикрни ўқиб ўз муносабатингизни билдиринг.

“Ҳозирда, асосан олий ўқув юртларида дарслик ва маъруза матнларининг электрон вариантлари тузилган. Фикримизча, нафақат олий ўқув юртлари, балки ўрта мактаб дарслик ва қўлланмаларининг электрон нусхаларини тузиш, шунингдек, интернетда ўқитиш методикаларига бағишланган махсус сайт яратиб, мазкур дарсликларни он- лине кутубхонасига қўйиш керак... Агар интернетда ўқувчилар учун он- лине форум ва конференциялар ташкил қилинса, уларнинг адабиёт борасидаги билимлари ошиши ва мустаҳкамланиши, ўқувчи ва талабалар мустақил мушоҳада юритиши ҳамда ўзаро фикр алмашишларига имконият яратилади”¹.

¹ Усмонова З. Адабиёт ўқитишда ахборот технологияларидан фойдаланиш имкониятлари. “Тил ва -сон. 20-22- беглар.

Эсда тутинг:

Масофадан ўқитишнинг афзал томонлари қуйидагилардан иборат¹:

- дарсда маърузачига ўқув материалларини тушунтиришни бир мунча енгиллаштириш;
- ўқув жараёнида оригинал (ҳақиқий) ўрнида компьютер томонидан моделлаштирилган объектнинг имитация килиниши ва бу жараёни ичкарасидан кузатиш мумкинлиги;
- ўқув жараёнида берилётган материалнинг такрорий ҳолда бериш имкониятининг борлиги;
- компьютер технологиялари асосида ўтказилаётган дарсларни ўзлаштириш даражасининг юқори бўлишига эришиш;
- ўқув жараёнини видео ва аудио анимациялари билан бойитиб борилиши ҳамда талабаларнинг дарс жараёнига бўлган кизикишини уйғотиши;
- маълумотлар базасидан бир ёки бир нечта адитория ва гуруҳларда фойдаланиш имкониятининг борлиги;
- маъруза дарсларида амалий ва лаборатория машғулотларини ўтиш имкониятининг яратилиши;
- масофадан ўқитиш учун асосий воситалардан бири сифатида фойдаланиш;
- ўқув жараёнида талабаларнинг яқка тартибда билимини назорат килиш каби имкониятларни яратади.

¹ Қулиева Ш. Таълим жараёнида электрон дарсликлардан фодаланиш // Олима аёлларнинг фан-техния тараққиётида тутган ўрни.(Республика илмий-амалий анжумани материаллари). Тошкент,2008,118-120-бетлар.

Таълим жараёнида электрон дарсликлардан фойдаланиш ўқувчи-талабаларнинг дунёқарашини кенгайтиради, мустақил фикрлаш малакаларини мустаҳкамлайди, ижодий изланувчанликка ўргатади, ахборот технологияларидан фойдаланиш орқали фанга бўлган қизиқишини ривожлантиради, таълим самарадорлигини оширишга ёрдам беради.

5- топшириқ.

1. Видео-конференция нима? ТДПУ да ўтказилган видео - конференциялар ҳақида фикрингиз, таклифингиз?
2. «Адабиёт дарсларида педагогик технологиялардан фойдаланиш усуллари» мавзусида интернет материаллари асосида дарс жараёнига татбиқ этган ҳолда дарс ишланмаси тайёрланг.

ТЕСТЛАР

1. Кластер сўзининг маъноси тўғри кўрсатилган қаторни топинг?
 - А. Тармоқлашув.*
 - Б. Кетма – кет.
 - В. Боғланиш.
 - Г. Боғлам.
2. Педагогик технологияга берилган таърифлар ичида энг мақбули.
 - А. ЮНЕСКО таърифи.*
 - Б. АҚШ олимлари таърифи.
 - В. Германия олимлари таърифи.
 - Г. Ўзбек олимлари таърифи.
3. Қайси нашрлар педагогларнинг энг яқин кўмакчиси?
 - А. Халқ сўзи, Даракчи, Санам
 - Б. Саодат, Ўзбек тили ва адабиёти, Маърифат.

В. Гил ва адабиёт таълими, Ўзбекистон адабиёти ва санъати, Маърифат.*

Г. Даракчи, Санам, Маърифат.

4. Тарбия метотлари:

А. узлуклик ва изчиллик.

В. намуна, суҳбат.*

С. эстетик тарбия.

Д. каттик кўллик, назорат.

5. Таълимнинг ноанъанавий шакллари:

А. янги билимларни баён қилиш

В. БКМ малакалари дарси

С. такрорий дарслар

Д. факултатив экскурсия.*

6. Педагогик технология турлари:

А. кластер

В. фаол ўқитиш*

С. аклий хужум

Д. барчаси тўғри.

7. Таълимда интерфаол метод бу:

А. Мустакил билим олишга ундаш

В. Мустакил фикрлашга ундаш

С. Фаолликни ошириш

Д. Ўқувчи билан ўқитувчи ўртасида таълимни ўзлаштириш.*

8.. Таълимнинг ноанъанавий шакллари:

А. Янги билимларни баён қилиш

В. БКМ малакалари дарси

С. Такрорий дарслар

Д. Факултатив, экскурсия.*

9.. Президент И.Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 9-сессиясида сўзлаган нутқида кўра ўқитувчининг бош вазифаси нимадан иборат бўлиши керак?

А. Ўқувчиларда мустакил фикр юритиш кўникмаларини ҳосил қилишда.*

В. Ўқув режа ва дастурлар назарда тутган билимларни бажаришда.

С. Ўқув режа ва дастурлар назарда тутган билимларни ўқувчилар томонидан ўзлаштиришларига эришишдан.

Д. Ўқувчиларни одоб-ахлоқли қилиб тарбиялашдан.

10. Педагогик технологиянинг принциплари
- A. Таълим тарбиянинг бирлиги
 - B. Узликсизлик, изчиллик
 - C. Кўргазмалилик
 - D. Таълим жараёнининг тузилиши ва мазмунини ўзаро боғлиқлиги.*
11. «Кўникма» бу:
- A. Ўзлаштирилган билимлар асосидаги онгли фаолият.*
 - B. Тушунча ҳосил қилиш.
 - C. Мақсадга мувофиқ ҳаракатлар қилишга тайёргарлик.
 - D. Юкламалар.
12. Таълим компонентлари
- A. Шакл, метод, усул, техник воситалар.*
 - B. ақлий ҳужум, суҳбат, баҳс мунозара, уйинлар
 - C. янги билим берувчи дарс, мустақкамловчи, умумлаштиручи дарслар
 - D. ноаънавий дарслар синф дарс экскурсия конференция
13. Педагогик технология турлари:
- A. карорлар шажараси
 - B. ақлий ҳужум
 - C. модулли таълим
 - D. барчаси тўғри.*
14. «Дидактик вазифа» тушунчасининг маъноси?
- A. ўқув вазифаси, таълим тарбиянинг мақсад ва мазмуни
 - B. таълим услублари – ўқув жараёни, таълим шакли
 - C. таълим тарбиянинг шакл услублари
 - D. дидактик материаллар мажмуаси
15. Таълим принциплари?
- A) суҳбат ва кургазмалилик методи.
 - B) илмийлик, онглилик, фаоллик ва мустақиллик.*
 - C) мактабдаги таълим жараёни.
 - D) таълим – тарбия бирлиги.
16. «Тарбия биз учун ё ҳаёт – ё мамот, ё нажот – ё ҳалокат, ё саодат – ё фалокат масаласидир» деган ибора кимнинг номи билан боғлиқ?
- A) У.Носир.
 - B) Фитрат.
 - C) А.Авлоний.*

D) М. Бехбудий.

17. Технология сўзининг маъноси нима?

A) Билан

Б) Таъминот

В) Санъат

*Г) Саъат, таъминот

18. Педагог технологияга хозиргача нечта таъриф берилган?

A) 150 та

Б) 200 тача

*В) 300 тача

Г) 350 га яқин

19. Педагогнинг қалби болаларда эзгулик кирита олмас экан..... ёрдам беришга қодир эмас.

Нукталар ўрнини тўлдилинг.

A) ...адабиёт дарслари

Б) ...ҳеч бир маҳорот

В) ...китоблар ҳам

Г) ...ҳеч қандай техника

20. Адабиёт дарсларида техника воситаларидан фойдаланиш масалалари билан қайси олимлар шуғулланганлар?

A) Р.Саилов, З.Усмонов

Б) Мадаев, Раҳимов

В) Бегимқулов, Муранов

*Г) Ҳ.Эрназаров, Ф.Эгамбердиева, З.Усмонова

21. А.Мадаев асари номи?

A) Адабиёт қондалари

Б) Педагогик технология

В) Илғор педагогик технологиялар

*Г) Адабиёт дарслари ва миллий мафкура

Ўзбек тили ва адабиётини ўқитишнинг замонавий технологиялари

1-оралиқ назорат саволлари

1. Инновацион янгиликлар нимадан иборат, улар дарс жараёнига қандай сингдирилади? Бу ҳақидаги фикрингиз.
2. Ноанъанавий дарснинг анъанавий дарсдан фарқи нимада?
3. Конференция дарсини қайси усулда ўтказиш мақсадга мувофиқ?
4. От сўз туркумини ўтишда замонавий технологияни қўллаш.
5. Синтаксисни ўтишда замонавий технологияни татбиқ этиш.
6. Матн устида ишлаш методлари.
7. Ёрдамчи сўз туркумларини ўтишда замонавий технологиялардан фойдаланиш.
8. Мустақил фикрлашда адабиётнинг ўрни. Сиз қандай мулоҳаза юрита оласиз?
9. Сюжет ва композиция ҳақидаги тушунчаларни шакллантириш ва мустаҳкамлашда қайси педагогик технологиядан фойдаланиш маъқул деб ўйлайсиз?
10. Янгича тамойиллар асосида адабий асарларни ўрганиш (ўлларини изоҳланг).
11. Ўйин усулларидан фойдаланиб фанлараро алоқага эришишни қандай тушунасиз?
12. Фонетикани ўтишда замонавий технологиялардан фойдаланиш.
13. Ибораларни ўтишда янги педагогик технологияларни дарс жараёнига татбиқ этиш.
14. Иш қоғозларини ўрганишда компьютер технологияларидан фойдаланиш.
15. Лексикологияни ўрганишда янги педагогик технологиялардан қандай фойдаланилади?

2-оралиқ назорат саволлари

1. Маънавият, маънавий баркамоллик, маърифат, маърифатпарварлик, миллий истиқлол ғоялари ҳақидаги тушунчангиз?
2. ЯПТнинг ЗПТдан фарқи?
3. Инновацион янгиликлар нимадан иборат, улар дарс жараёнига қандай сингдирилади. Бу ҳақидаги фикрингиз.

4. ЗПТ тамойилларини тушунтиринг.
5. Ўқувчининг фаоллигига қандай усуллар билан эришилади?
6. Ўқувчининг дарс жараёнида ҳам объект, ҳам субъект бўлишини тушунтиринг.
7. ЗПТга асосланган анъанавий дарснинг жорий ноанъанавий дарснинг дарсдан фарқи?
8. Ноанъанавий дарснинг анъанавий дарсдан фарқи?
9. Конференция дарсини қайси усулда ўтказиш мақсадга мувофиқ?
10. Эскурсия дарсини ўтказиш усули ва аҳамияти.
11. Синфдан ташқари ишларни ташкил қилишда сизнинг фикрингиз?
12. Мустқил фикрлашда адабиётнинг ўрни. Сиз қандай мулоҳаза юрита оласиз?
13. Қайси дарс усули сизга маъқул? Нима учун?
14. Адабий ва тил таълимда ўқитувчи ва ўқувчи ҳамкорлигини қандай тушунасиш?
15. Синфдан ташқари ишларнинг оммавий турлари ҳақида фикрингиз?

Умумий саволлар

1. Ўзбек тилидан ноанъанавий дарс турларини изоҳланг.
2. Адабиёт дарсларида таркатма материалларнинг қўлланиши ва аҳамияти.
3. Ўзбек тили дарсларида ПТни қўллаш усуллари.
4. Адабиёт дарслари муаммоли таҳлилдан фойдаланиш технологияси.
5. Ўзбек тили дарсларида инновация нимадан иборат, улар дарс жараёнига қандай сингдирилади.
6. Адабиёт дарсларида янги мавзу баёни бериш усуллари.
7. Ўзбек тили ўқитишнинг янги тамойиллари, унинг аҳамияти.
8. Адабиёт дарсларида экскурсия дарсини ташкил қилиш усуллари ва унинг аҳамияти.
9. Ўзбек тилидан экскурсия дарсини ташкил қилиш усуллари.
10. Адабиёт дарсларида шарҳлаб ўқитишнинг аҳамияти.
11. Ўзбек тили дарсларида ўқувчилар интерфаолликка қандай усуллар билан эришади.
12. Назм дарсларини ташкил қилиш усуллари.

13. Ўзбек тили дарси жараёнида ҳам объект, ҳам субъект бўла олиншини мисоллар ёрдамида тушунтиринг.
14. Адабиёт дарсларида кўرғазмалilik ва унинг аҳамияти.
15. Синтаксисни ўтишда замонавий технологияни татбиқ этиш.
16. Асар қахрамонини қиёсий ўрганиш усуллари.
17. От сўз туркумини ўтишда замонавий технологияни қўллаш усуллари.
18. Тест топшириқларини тузиш қоидалари.
19. Ўзбек тили дарсларида конференция машғулотларини ўтказиш усуллари..
20. Такрорлаш дарсларининг замонавий усуллари.
21. Ўзбек тили дарсларида саёҳат дарсини ўтказиш усули ва аҳамияти.
22. Образ тушунчаси, образлар таснифи: бир асар мисолида таҳлил қилинг.
23. Ўзбек тили дарсларида семинар дарсини ташкил этиш ва ўтказиш усули.
24. Адабий ўйин турлари.
25. Ўзбек тили дарсларида матн устида ишлаш усуллари.
26. Сюжет ва композиция ҳақидаги тушунчаларни шакллантириш ва мустаҳкамлашда қайси педагогик технологиядан фойдаланиш маъқул деб ўйлайсиз?
27. 5-6 синф ўзбек тили дарсларида ўйин дарсини ташкил этиш.
28. Янги мавзунини ёритишда тарқатма дидактик материаллардан фойдаланиш.
29. Ёрдамчи сўз туркумларида ўтишда замонавий технологиялардан фойдаланиш.
30. Адабиётни бошқа фанлар билан боғлаб ўрганиш технологияси.
31. Сўз таркиби юзасидан таҳлил учун қўлланадиган белгиларни мисоллар ёрдамида кўрсатинг.
32. Адабиёт ўқитувчисининг педагогик фаолияти қирралари.
34. Фонетикани ўтишда замонавий технологиялардан фойдаланиш.
35. Адабиёт ўқитувчисининг илмий тадқиқотчилик фаолияти ҳақида.
36. Лексикологияни ўрганишда янги педагогик технологиялардан қандай фойдаланилади?

37. ЗПТ бўйича ўқитувчи ва ўқувчи муносабатларида талаб ва меъёр.

38. Ибораларни ўтишда янги педагогик технологияларни дарс жараёнига татбиқ этиш.

39. Адабий асарни ифодали ўқиш ва унинг аҳамияти.

40. Ўзбек тили дарсларида мусобақа дарси, уни ташкил этиш усуллари ва аҳамияти.

41. Оғзаки ва ёзма нутқни ўстиришда ЗПТ дан фойдаланиш усуллари.

42. Ўзбек тили дарсларида тест саволлари билан ишлан усули, унинг аҳамияти.

43. Адабиёт дарсларида муаммоли вазият ҳосил қилиш.

44. Грамматик таҳлил усули, мисоллар билан тушунтириш.

45. Адабиёт дарсларида мусиқадан фойдаланиш ва унинг аҳамияти.

46. Ўзбек тили дарсларида суҳбат, эвристик, индуктив усуллар ва уларнинг фарқи.

47. Баён ва иншо ёзишда ЗПТни қўллаш.

48. Сўзларнинг шакл ва маъно муносабатларини ўрганишда замонавий технологияни қўллаш.

49. Адабиёт ўқитиш “Ақлий ҳужум” технологияси ва уни амалиётда қўллаш усуллари.

50. Фонетикани ЗПТ асосида таҳлил қилиш усули (мисоллар билан кўрсатиш).

51. ”Баркамол авлод–Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори” асарида ўқитувчилар фаолияти ҳақида.

52. Ўзбек тили дарсларида тармоқлаш–кластер усулини қўллаш унинг аҳамияти.

53. Иншони баҳолаш ва таҳлил қилиш усуллари.

54. Сўз маъноларининг кўчишини ўрганишда замонавий технологияларни қўллаш.

55. Адабиёт дарсларида тармоқлаш–кластердан фойдаланиш усуллари.

56. Услугиятни ўрганишда замонавий технологияни қўллаш.

57. Адабиёт дарсларида савол ва топшириқлардан фойдаланишда педагогик технологияларни қўллаш.

58. Грамматик топшириқли матн яратишда замонавий технологияни қўллаш.

59. Адабиёт дарсларида ребус, красвордлардан фойдаланишнинг самарали усуллари.
60. Иш қоғозларини ўрганишда замонавий технологияларни қўллаш усуллари қандай?
61. Адабиёт дарсларида тезкор савол-жавоблардан фойдаланиш усуллари.
62. От сўз туркумини ўтишда замонавий технологияни қўллаш.
63. Ёзувчи ҳаёти ва ижодини ўрганишда теник воситалардан фойдаланиш усуллари.
64. Ўзбек тили дарсларида техник воситалардан фойдаланиш усуллари.
65. Лирик асарларни ўрганишда ЗПТ дан фойдаланиш усуллари.
66. Грамматик таҳлилни гуруҳлар бўйича ташкил қилиш усули.
67. Адабиёт дарсларида баҳс-мунозарадан фойдаланишнинг аҳамияти.
68. Она тили дарсларида терминлар устида ишлаш.
69. Адабиёт дарсларида кичик гуруҳлар билан ишлаш усуллари.
70. Сифат сўз туркумини ўтишда замонавий технологияни қўллаш.
71. Адабиёт дарсларида матн устида ишлашда ЗПТ дан фойдаланиш йўллари.
72. Ўзбек тилидан ноанъанавий дарс турларини изоҳланг.
73. Адабиёт дарсларида тарқатма материалларнинг қўлланиши ва аҳамияти.
74. Ўзбек тили дарсларида ПТни қўллаш усуллари.
75. Адабиёт дарслари муаммоли таҳлилдан фойдаланиш технологияси.
76. Ўзбек тили дарсларида инновация нимадан иборат, улар дарс жараёнига қандай сингдирилади.
77. Адабиёт дарсларида янги мавзу баёни бериш усуллари.
78. Ўзбек тили ўқитишнинг янги тамойиллари, унинг аҳамияти.
79. Адабиёт дарсларида экскурсия дарсини ташкил қилиш усуллари ва унинг аҳамияти.
80. Ўзбек тилидан экскурсия дарсини ташкил қилиш усуллари.

81. Адабиёт дарсларида шарҳлаб ўқитишнинг аҳамияти.
82. Ўзбек тили дарсларида ўқувчилар интерфаолликка қандай усуллар билан эришади.
83. Назм дарсларини ташкил қилиш усуллари.
84. Ўзбек тили дарси жараёнида ҳам объект, ҳам субъект бўла олишини мисоллар ёрдамида тушунтиринг.
85. Адабиёт дарсларида кўргазмалилик ва унинг аҳамияти.
86. Синтаксисни ўтишда замонавий технологияни татбиқ этиш.
87. Асар қаҳрамонини қиёсий ўрганиш усуллари.
88. От сўз туркумини ўтишда замонавий технологияни қўллаш усуллари.
89. Тест топшириқларини тузиш қодалари.
90. Ўзбек тили дарсларида конференция машғулотларини ўтказиш усуллари..
91. Такрорлаш дарсларининг замонавий усуллари.
92. Ўзбек тили дарсларида саёҳат дарсини ўтказиш усули ва аҳамияти.
93. Образ тушунчаси, образлар таснифи: бир асар мисолида таҳлил қилинг.
94. Ўзбек тили дарсларида семинар дарсини ташкил этиш ва ўтказиш усули.
95. Адабий ўйин турлари.
96. Ўзбек тили дарсларида матн устида ишлаш усуллари.
97. Сюжет ва композиция ҳақидаги тушунчаларни шакллантириш ва мустаҳкамлашда қайси педагогик технологиядан фойдаланиш маъқул деб ўйлайсиз?
98. 5-6 синф ўзбек тили дарсларида ўйин дарсини ташкил этиш.
99. Янги мавзунини ёритишда тарқатма дидактик материаллардан фойдаланиш.
100. Ёрдамчи сўз туркумларини ўтишда замонавий технологиялардан фойдаланиш.
101. Адабиётни бошқа фанлар билан боғлаб ўрганиш технологияси.
102. Сўз таркиби юзасидан таҳлил учун қўлланадиган белгиларни мисоллар ёрдамида кўрсатинг.
103. Адабиёт ўқитувчисининг педагогик фаолияти кирралари.

104. Фонетикани ўтишда замонавий технологиялардан фойдаланиш.
105. Адабиёт ўқитувчисининг илмий тадқиқотчилик фаолияти ҳақида.
106. Лексикологияни ўрганишда янги педагогик технологиялардан қандай фойдаланилади?
107. ЗПТ бўйича ўқитувчи ва ўқувчи муносабатларида талаб ва меъёр.
108. Ибораларни ўтишда янги педагогик технологияларни дарс жараёнига татбиқ этиш.
109. Адабий асарни ифодали ўқиш ва унинг аҳамияти.
110. Ўзбек тили дарсларида мусобақа дарси, уни ташкил этиш усуллари ва аҳамияти.
111. Оғзаки ва ёзма нутқни ўстиришда ЗПТ дан фойдаланиш усуллари.
112. Ўзбек тили дарсларида тест саволлари билан ишлаш усули, унинг аҳамияти.
113. Адабиёт дарсларида муаммоли вазият ҳосил қилиш.
114. Грамматик таҳлил усули, мисоллар билан тушунтиринг.
115. Адабиёт дарсларида мусикадан фойдаланиш ва унинг аҳамияти.
116. Ўзбек тили дарсларида суҳбат, эвристик, индуктив усуллар ва уларнинг фарқи.
117. Баён ва ишро ёзишда ЗПТни қўллаш.
118. Сўзларнинг шакл ва маъно муносабатларини ўрганишда замонавий технологияни қўллаш.
119. Адабиёт ўқитиш “Ақлий ҳужум” технологияси ва уни амалиётда қўллаш усуллари.
120. Фонетикани ЗПТ асосида таҳлил қилиш усули (мисоллар билан кўрсатинг).
121. ”Баркамол авлод–Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори” асарида ўқитувчилар фаолияти ҳақида.
122. Ўзбек тили дарсларида тармоқлаш–кластер усулини қўллаш унинг аҳамияти.
123. Иншони баҳолаш ва таҳлил қилиш усуллари.
124. Сўз маъноларининг кўчишини ўрганишда замонавий технологияларни қўллаш.
125. Адабиёт дарсларида тармоқлаш–кластердан фойдаланиш усуллари.

126. Услугиятни ўрганишда замонавий технологияни қўллаш.
127. Адабиёт дарсларида савол ва топшириқлардан фойдаланишда педагогик технологияларни қўллаш.
128. Грамматик топшириқли матн яратишда замонавий технологияни қўллаш.
129. Адабиёт дарсларида ребус, кросвордлардан фойдаланишнинг самарали усуллари.
130. Иш қоғозларини ўрганишда замонавий технологияларни қўллаш усуллари қандай?
131. Адабиёт дарсларида тезкор савол-жавоблардан фойдаланиш усуллари.
132. От сўз туркумини ўтишда замонавий технологияни қўллаш.
133. Ёзувчи ҳаёти ва ижодини ўрганишда теник воситалардан фойдаланиш усуллари.
134. Ўзбек тили дарсларида техник воситалардан фойдаланиш усуллари.
135. Лирик асарларни ўрганишда ЗПТ дан фойдаланиш усуллари.
136. Грамматик таҳлилни гуруҳлар бўйича ташкил қилиш усули.
137. Адабиёт дарсларида баҳс-мунозарадан фойдаланишнинг аҳамияти.
138. Она тили дарсларида терминлар устида ишлаш.
139. Адабиёт дарсларида кичик гуруҳлар билан ишлаш усуллари.
140. Сифат сўз туркумини ўтишда замонавий технологияни қўллаш.

ГЛОССАРИЙ

АБСТРАКЦИЯ (лотинча абстрастио – четга торғини) – предметнинг хусусият ва алоқаларини *айтарли фикран ажраттишда ва унинг бошқа, хусусий хоссалари ва алоқаларидан четга тортишга* асосланган билиш шакли.

Психологияда муомала таҳлилида унинг турли аспекти аниқлаштилади: “коммуникация” (маълумот алмашиш), “ижтимоий перцепция” (одамни одам томонидан қабул қилиш ва тушуниш), “интеракция” (ўзаро ҳаракат). *Педагогик жараёнда муомала шубҳа компонентларнинг мажмуи сифатида* чиқади.

АЛГОРИТМ (алгоритҳми, алгорисмус дан, даставвал – Ал-Хоразмий исмининг лотинча транслацияси) – натижани қандай ва қайси кетма-кетликда олишни аниқ кўрсатма берувчи, ҳисоблаш ва бошқа масалаларни ечиш усули.

АКТУАЛИЗАЦИЯ (лотинча астуалис дан – амалда мавжуд, ҳозирги, замонавий) – 1) фалсафада – имконият ҳолатидан нақил ҳолатига ўтиш; 2) педагогикада – ўқувчиларнинг маълум бир муаммо, масала, мавзу ва ҳоказога оид мавжуд бўлган билимларини активизация қилиш.

АНАЛИЗ (юнонча анализис – парчалаш, бўлиб ташлаш) – объектни (ҳодиса, факт, воқеа ва ҳоказони) таркибий қисмларга (элементларга) бўлиб ташлашга асосланган кўриб чиқиш, ўрганиш. Таҳлил асосий ва иккинчи ўринли алоқаларни, ҳамда таҳлилнинг элементларини хосса ва функцияларини аниқлашга йўл кўяди.

АССОЦИАЦИЯ (лотинча ассосиатио – боғланиш), аниқ бир шароитларда иккита ва кўпроқ психик пайдо бўлган нарсалар орасида (хислар, тасаввурлар, хиссиётлар ва ҳоказо) пайдо бўлувчи боғланиш. Ассоциацияларни пайдо бўлиш шакл ва усуллари бўйича ажратадилар: бўшлиқда ёки вақтда, ўхшашлик ва контраст ва ҳоказолар бўйича.

Баҳолаш мезонлари – бу, ўқувчининг ўзлаштиришини, ягона битта рақамли балл ёрдамида эмас, балки бутунлай баҳолашни мақсад деб биладиган баҳолаш бўйича қўлланмадир.

Биргаликдаги ўқиш – бу, кичик гуруҳларда интерактив ва инструкцион иш процедураларини аниқлайдиган умумлаштирилган термин.

ГРАФИК ТАШКИЛОТЧИЛАР – бу ўрганилаётган масалага (мавзу, бўлим, назария ва ҳоказо) оид *асосий элементлар ва ахамиятли алоқаларни кўргазмали акс эттиришининг* усули ва методлари жамлиги. График ташкилотчилар катта ҳажмдаги маълумотни тахлид қилишга ва компакт “қадоклашга” йўл қўядилар.

ДИСКУССИЯ (лотинча *диссуссион* дан – *ўрганиш, тадқиқот*) – 1) қандайдир бир масалани суҳбатда, мажлисда, босмада ва хоказода муҳокама, мунозара қилиш; 2) масалани умумий ечимини ишлаб чиқишга ёрдам берувчи қўшма фаолиятни ташкил этиш усули; 3) ўқувчиларни биргаликдаги ҳақиқатни излашга қўшиш ҳисобига таълим жараёни самарасини оширувчи таълим услуги.

ДИФФЕРЕНЦИАЦИЯ (франц. *дифференциатсион*, лотинча *дифферентиа* – хар хиллик, фарқ, тафовут) – бу яхлитни турли қисмларга, шаклларга ва босқичларга ажратиш, бўлиш. Педагогикада *таълим дифференциацияси* – бу таълим фаолиятининг, ўқувчиларнинг мойилликлари, қизиқишлари ва қобилиятларини *ҳисобга олувчи, ташкил этиш шаклидир*.

ИНДИВИДУУМ (индивид) (лотинча индивидуум – бўлинмас; жонзот) – *зот*; хар бир мустақил мавжуд организм; *одам*.

ИНТЕГРАЦИЯ (лотинча *интегрatio* дан – тиклаш, тўлдириш, бирлашиш, *интегер* дан – бутун) – ривожланиш *жараёни*, унинг натижаси, алоҳида махсуслаштирилган элементларни (масалан, илмдаги интеграция, иктисодий интеграция) ўзаро боғлиқлигига асосланган система ичидаги *бирлик ва яхлитликка* етишиш бўлади.

ИНТЕЛЛЕКТ (интеллест лотинча интеллестус – англаш, тушуниш, фаҳмлаш) – одамнинг аклий операциялар *стили* (таққослаш, қўчириш, аналогия, абстрактлашиш ва ҳоказо) ва муаммоларни ечиш стратегияси билан ифода этилувчи *фикрлаш қобилияти*.

ИНТЕРАКТИВ МЕТОДЛАР – ўқувчилар ўртасида, ҳамда ўқувчилар ва ўқитувчи ўртасида ўзаро харакатни талаб қилувчи методлар. «Интерактив» сўзи инглизча «интераст»дан келиб чиққан. «Интер» – бу «ўзаро», «аст» – «харакат қилмоқ».

ИНТРОВЕРТ (лотинча *интро* – ичга ва *верто* – айлантирялман, йўллаялман) – бу, ўз ичига, ўз фикр ва кечинмаларининг ички дунёсига мурожаат қилган инсон. Одатда интровертлар – ўз ичига чуқурлашиб кетган инсонлардир. Улар одамови ва қўшилмайдиган бўладилар.

КОММУНИКАТИВ УҚУВЛАР – одамнинг, *ижтимоий уқувларга* (тинглаш, диалог, музокара олиб бориш, компромисс топиш, тоқатли бўлиш уқувлари) асосланган турли одамлар билан муносабат ва биргаликдаги ишга бўлган қобилияти.

КОММУНИКАЦИЯ (лотинча *коммунисatio* – *коммунисо* дан – *муамлаштираман, боғлайман, муомала қиламан*) – 1) Муомала, одамдан одамга маълумотни узатиш – бу одамларнинг, уларнинг билиш-меҳнат фаолияти жараёнидаги ҳамкорлик шакли, у асосан, тил ёрдамида амалга оширилади (камдан-ка бошқа белги системалари ёрдамида). 2) Алоқа йўли, бир жойнинг бошқа жой билан боғланиши.

КАРТотеКА – карточкаларнинг – информация тарқатувчи, бирлаштирилган, системалаштирилган ва аниқ бир тартибда жойлаштирилган, масалан, алфавит, мавзулар, саналар бўйича, аниқ бир сонининг жаъми.

Конструктивизм – Д. Дьюи назарияси, ушбу тушунчада – бола оитогенезда инсониятнинг атроф-муҳитни англашдаги йўлини қайтаради, деган ғоя марказий бўлган. Лотинча Сонструстиодан – тузиш, қуриш. Социологияда – концепция, унга биноан, тадқиқот жараёнида олинган маълумотлар тадқиқотчининг конструктив фаолияти натижаси бўлиб, назарияни текширишда мустақил инстанция тарикасида хизмат кила олмайди.

Когнитивизм – психологиядаги йўналиш. Одамлар – фақатгина ички факторлар ва ташқи ҳодисалар таъсирига механик тарзда жавоб берувчи оддий машиналар эмаслигини даъво қилади; инсон идроки, ташқаридан келувчи маълумотдан кўра кўпроқ бир нимани қамраб олишга қодирдир.

Когнитивизм дарс беришда – тингловчилар, маълумот билан танишаётиб, схема, жадваллардан фойдаланган холда, улар олдин билган ва билиб олган нарсалар ўртасидаги алоқани топганларида актив таълим жараёни рўй беришини назарда тутлади.

КОНЦЕПЦИЯ (лот.) – қандайдир бир предмет, ҳодиса, факт ва ҳоказога оид ақлий қурилма, қарашлар системаси.

КАРТОТЕКА – карточкаларнинг – информация тарқатувчи, бирлаштирилган, системалаштирилган ва аниқ бир тартибда жойлаштирилган, масалан, алфавит, мавзулар, саналар бўйича, аниқ бир сонининг жаъми.

КОММУНИКАТИВ УҚУВЛАР – одамнинг, ижтимоий уқувларга (тинглаш, диалог, музокара олиб бориш, компромисс топиш, тоқатли бўлиш уқувлари) асосланган турли одамлар билан муносабат ва биргаликдаги ишга бўлган қобилияти.

КОММУНИКАЦИЯ (лотинча *communisatio* – *communis* дан – умумлаштираман, боғлайман, муомала қиламан) – 1) Муомала, одамдан одамга маълумотни узатиш – бу одамларнинг, уларнинг билиш-меҳнат фаолияти жараёнидаги ҳамкорлик шакли, у асосан, тил ёрдамида амалга оширилади (камдан-ка бошқа белги системалари ёрдамида). 2) Алоқа йўли, бир жойнинг бошқа жой билан боғланиши.

ЛОЙИХАЛАШТИРИШ – лойихани – эҳтимол қилинаётган ёки мумкин объект, ҳолатнинг прототипини, прообразини – яратини жараёни. Аънавий турлар (архитектура- ва машина-қурилиш, технологик ва хок.) билан бир ўринда, мустақил йўналишлар тузилишни бошлади: ташкилотларни лойихалаштириш, экологик, ижтимоий, инженер-психологик, генетик, педагогик ва хоказолар.

МЕЗОН – (юнонча критерийон – мулоҳаза воситаси) – унинг асосида бир нимани баҳолаш, аниқлаш ёки классификацияси ўтказиладиган хусусият; баҳолаш ўлчови.

Ментал хариталар (Минд мапс) – куйидагиларга йўл қўяди:

- маълумотни эффектив структуралаштириш ва қайта ишлашга;
- ўзида мавжуд бўлган бутун ижодий ва интеллектуал потенциални қўллаган ҳолда фикрлаш.

Мотивация – одам хатти-ҳаракатларини ифодаловчи факторлар системаси, одам хатти-ҳаракатлари, унинг боши, йўналиши ва активлигини тушунтириб берувчи эҳтиёж ва талаблари мажмуи.

МЕТОД – (юнонча метҳодос – тадқиқот, ўрганиш, баён этиш йўли, усули) – қандайдир бир йўл билан *иш тутishi*, *ҳаракат қилиш усули*, йўли; билиш усуллари ва операциялари ҳаммаси; билиш ва амалиётда аниқ бир *натижаларга эришиш усули*.

МЕТОДОЛОГИЯ (*метод* ва ...*логия* дан) – фаолият *структураси*, логик *ташкilotи*, *усуллари* ва *воситалари* ҳақидаги *таълимот*; фан методологияси – илмий табилишни куриш принциплари, шакллари ва усуллари ҳақидаги таълимот.

МОДУЛЬ – 1) маълумотнинг нисбатан *яқунланган* ва *мустақил* бирликлари, *қисмлари*; 2) ҳар қандай система, ташкilotнинг бўлинадиган, нисбатан мустақил қисми.

МОДУЛЛИ ҲҚИТИШ – таълим *жараёнини ташкил этиши*, унда *Ҳқиш информацияси* *модуларга бўлинад*. Бир неча модуларнинг жамлиги аниқ бир таълим мавзуси ёки хаттоки бутун Ҳқув дисциплинаси мазмунини очиб беришга йўл қўяди. Модулар (янги ҳодисалар, фактлар ҳақида маълумот сиклайдилар), *информацион* (материаллар, дарсликлар, китоблар), *операцион* (амалий машғулотлар ва топшириқлар) бўлиши мумкин.

МЕТОД – (юнонча метҳодос – тадқиқот, ўрганиш, баён этиш йўли, усули) – қандайдир бир йўл билан *иш тутishi*, *ҳаракат қилиши* *усули*, йўли; билиш усуллари ва операциялари ҳаммаси; билиш ва амалиётда аниқ бир *натижаларга эришиши* *усули*.

МУАММОЛИ ВАЗИЯТ (юнонча проблема – масала, топшириқ ни лотинча ситуатио – вазият) – зиддиятни ўз ичига олган ва бир хил маъноли ечими бўлмаган вазият. Фаолият жараёнида қандайдир бир зиддиятни англаш (масалан, олдин ўзлаштирилган билимлар ёрдамида назарий ёки амалий топшириқни бажара олмаслик), майдонга келган зиддиятни ечишга йўл қўювчи янги билимлар эҳтиёжи келиб чиқишига олиб келади. Муаммони англаш ва унинг ечимини қидиришни боши ўз-ўзига савол қўйишдан бошланади.

МУАММОЛИ ТАЪЛИМ – таълим, унда Ҳқитувчи, системали равишда муаммоли вазиятларни тузган ва Ҳқувчиларнинг Ҳқув муаммоларини ечишга оид фаолиятини ташкил этган ҳолда, уларнинг мустақил қидириш фаолиятини, илмнинг таййёр хулосаларини ўзлаштирган ҳолда, оптимал боғлиқлигини таъминлайди. Муаммоли таълим Ҳқувчиларнинг билиш мустақиллигига, уларнинг логик, рационал, критик ва ижодий фикрлашига ва билиш қобилиятларига қаратилган. Фикрлаш психологияси қонунийлигига, илмий тадқиқот логикасига

асосланган холда, муаммоли таълим ўқувчининг зехнини, унинг эмоционал сферасини ривожланишига ва унинг асосида, дунёқарашни шаклланишига ёрдам беради. Айнан шу муаммоли таълимнинг анъанавий тушунтириш-иллюстратив таълимдан асосий фарқини ташкил этади. Муаммоли таълим фақатгина илмий билишнинг натижаларини ўзлаштиришни эмас, балки билиш йўлини ўзгинасини хам, ижодий фаолият усулларини хам кўзда тутаяди.

МУНОСАБАТ – бир ёки ундан кўпроқ одамларнинг, *шахсaro муносабатларни ўрнатилиш ва қўллаб-қувватлаш*, биргаликдаги фаолиятнинг кўшма *натижасига* келиш мақсадидаги *ўзарo харакати*; бола психик ва иэтимойй ривожининг энг мухим факторларидир бири. Алоқанинг етишмовчилиги ва чегараланиши бола ривожалниши секинлаштиради ва саёзлаштиради.

ОНТОГЕНЕЗ (юнонча *он*, қар. келишиги *онтос* – борлиқ ва *генесис* – туғилиш, келиб чиқиш) - индивидуал организмни юзага келишидан ўлимигача бўлган *ривожланиш жараёни*. Термин немис биологи Э. Геккел томонидан таклиф этилган. Педагогикада "онтогенез" тушунчаси билан *психиканин* индивидуал *ривожланиш жараёнини* атай бошлашди. Онтогенезнинг асосий мазмуни *боланинг предметли фаолияти ва муносабатидан* ташкил топади (авваламбор, биргаликдаги фаолият ва катталар билан муносабат).

Портфолио – италян тилидан таржима қилганда “хужжатлари бор папка”, “мутахассис папкаси”ни англатади. Портфолио – бу, асосан ўз имкониятларини кўрсатишга қаратилган ишлар тўплами (банки)дир.

РИВОЖЛАНИШ – *одамда*, ташқи ва ички факторлар таъсирида ўз-ўзидан юз берадиган, тўпланган ва сифатли *ўзгартишлар*.

Замонавий жамият шароитларидаги тарбиянинг самараси ва натижалари фақат, у, одам маданий қадриятлар ва ижтимоий тажрибани ўзлаштириш ва чиқаришини қандай таъминлашни билангина эмас, балки жамият аъзоларининг, уларга, бурунги авлодлар тажрибасида мисли кўрилмаган масалаларни кўйишга ва ечишга йўл кўювчи онги активлик ва эркин ижодий фаолиятга *таййёрлиги ва таййёргарлиги* билан ифодаланади. Тарбиянинг

нинг муҳим натижаси – одамнинг ўз-ўзини ўзгартиришига (ўз-ўзини қуришига, ўз-ўзини тарбиялашига) таййёрлиги ва қобилияти.

РЕФЛЕКСИЯ - (лотинча *рефлексио* – орқага мурожаат), 1) ўй, ўз-ўзини кузатиш, ўз-ўзини билиш; 2) философияда – одам фаолиятининг, ўз *харакат* ва уларнинг сабабларини англашга қаратилган, билиш шакли.

СТИМУЛ (лотинча *стимулус*, айнан – учи ўткир, хайвонларни хайдайдиган таёқ) – *харакатга ундаш*, хулқнинг ундовли сабаби.

СТРАТЕГИЯ (يونонча стратегос — харбий санъат) – 1) уруш фани ва олиб бориш санъати; 2) кўчирма маънода – ижтимоий ва сиёсий уруш олиб бориш ва раҳбарлик қилиш санъати; 3) тўғри ва узоққа олиб боровчи *прогноزلарга асосланган режаслаштириш, раҳбарлик қилиш санъати*.

СТРУКТУРА (лотинча структура - қурилиш – жойлашиш, тартиб) – объектнинг, уни *яхлитлигини, яъни*, турли ички ва ташқи *ўзгаришларда асосий хоссаларни сақлашни* таъминловчи, тургун алоқалари *барчаси*.

СИСТЕМАЛИ ФИКРЛАШ – бу, ўрганилаётган ёки кўриб чиқилаётган система моделини тузишга қаратилган фикрлашдир. Фикрлашнинг ушбу тури системали таҳлилни қўллайди.

СИСТЕМАЛИ ТАҲЛИЛ – муркаб муаммолар (сиёсий, харбий, ижтимоий, иқтисодий, илмий ва техник сифатга эга бўлган) бўйича ечимларни таййёрлаш ва асослаш учун қўлланиладиган методологик воситаларнинг жаъмидир. Системали ёндашувга таянади. Асосий муолажа – реал вазият ўзаро алоқасини акс эттирувчи умумлаштирилган моделини қуриш. “Системали таҳлил” термини гоҳида системали ёндашишнинг синоними сифатида ишлатилади.

СИСТЕМАЛИ ЁИДАШИШ – объектларга системалар сифатида қараш усули. Объект яхлитлигини очиб беради ва ундаги алоқаларни кўп турлилигини аниқлаб беради. Системали ёндашув системанинг функциялашиш мақсадларини ва унинг бошқа системалар билан бўлган алоқасини аниқлайди.

СИСТЕМАЛИ ФИКРЛАШ – бу, ўрганилаётган ёки кўриб чиқилаётган система моделини тузишга қаратилган фикрлашдир. Фикрлашнинг ушбу тури системали таҳлилни қўллайди.

СИСТЕМАЛИ ТАҲЛИЛ – муркаб муаммолар (сиёсий, харбий, ижтимоий, иқтисодий, илмий ва техник сифатга эга бўлган) бўйича ечимларни таййёрлаш ва асослаш учун қўлланиладиган методологик воситаларнинг жамидир. Системали ёндашувга таянади. Асосий муолажа – реал вазият ўзаро алоқасини акс эттирувчи умумлаштирилган моделини қуриш. “Системали таҳлил” термини гоҳида системали ёндашишнинг синоними сифатида ишлатилади.

СИСТЕМАЛИ ЁНДАШИШ – объектларга системалар сифатида қараш усули. Объект яхлитлигини очиб беради ва ундаги алоқаларни кўп турлилигини аниқлаб беради. Системали ёндашув системанинг функциялашиш мақсадларини ва унинг бошқа системалар билан бўлган алоқасини аниқлайди.

СТИМУЛ (лотинча *стимулус*, айнан – учи ўткир, хайвонларни хайдайдиган таёк) – *харакатга ундаш*, хулқнинг ундовли сабаби.

СТРУКТУРА (лотинча *структура* – қурилиш – жойлашиш, тартиб) – объектнинг, уни *яхлитлигини*, *яъни*, турли ички ва ташқи *ўзгаришларда асосий хоссаларни сақлашни* таъминловчи, турғун алоқалари *жамлиги*.

ТАДҚИҚОТ – янги билимларни ишлаб чиқишни мақсад қилган, билиш фаолияти турларидан бири.

Тажриба – бу амалий йўлда ўзлаштирилган билим, укув ва малакалар мажмуасидир.

«ТЕСҚАРИ ЙЎНАЛИШДА ИШЛАБ ЧИҚИШ» (рус тилидаги адабиётда – системаларни лойихалаштириш) – бу, педагогик технологияда дарс (машғулот), мавзу, курс ва хоқазоларни ишлаб чиқишда қўлланиладиган жараён.

Ишлаб чиқиш хусусиятлари: 1) қутилган натижаларни шакклантириш; 2) қутилган натижаларни ўлчашга йўл қўядиган саволлар, машқлар ва топшириқларни ишлаб чиқиш; 3) қутилган натижаларга эришишни таъминловчи мавзу, услуб ва воситаларни танлаб олиш.

ТАРБИЯ – 1) аниқ бир мақсадга қаратилган *шахсни маданиятга* қўшиш *жараёни*; 2) исонни онгли ва мақсадга қаратилган равишда ўстириш оила, жамият, давлат мақсадларига оид ҳолда. Тарбия – кўп қийматлидир, уни *ижтимоий ҳодиса*, *фаолият*, *жараён*, *қиймат*, *система*, *таъсир*, *ўзаро харакат* ва *хоказо сифатида* кўзда тутадилар.

ТАЪЛИМ – 1) шахс, жамият ва давлат манфаатларига кўра, шахснинг аниқ бир мақсадга қаратилган *таълим ва тарбияси жараёни*; 2) системалаштирилган билим, уқув ва малакаларни ўзлаштириш *жараёни ва натижаси*; 3) одамни хаёт ва меҳнатга тайёрлашнинг зарур шарти.

ТАЪЛИМ ВОСИТАЛАРИ – ўқув кабинетлари ва уларнинг информатсион-предмет муҳитининг *таъминининг* зарур элементи, шунингдек мактаблар ўқув-материал базасининг энг муҳим компоненти. “Таълим воситалари” терминига қуйидаги эквивалентлар мос келади: “*ўқув ускуналари*”, “*ўқув кўргазма қуроллари ва ўқув қуроллари*”, “*Дидактик воситалар*”. Алоҳида гуруҳни “*техник ўқув воситалари*” – компьютар ва компьютар тармоқлари, интерактив видео; электрон техникаси асосидаги медиа-таълим воситалари, ўқув ускуналари ва хоказолар – ташкил этади.

Таълим муҳити – бу, ўқувчилар аниқ бир билим, уқув ва малакаларни эгаллашига қаратилган махсус ташкил этилган муҳитдир, унда ўқитиш шакллари ўзгартириш учун ҳаракатчан ва очиқ бўлади. Бошқачасига айтганда, бу, ўқитиш ва ривожланиш жараёнини стимуллаштирадиган ташқи ташкилий кучдир.

ТРАНСФОРМАЦИЯ – лотинча трансформатив – айланиш, ўзгариш.

УҚУВ – кўп марттали *қайтариш* йўли орқали шакллантирилган, *деталма-детал онгли регуляция ва назорат йўқлиги билан* ифода этилган *ҳаракат*. Уқувлар *перцептив* – яхши таниш бўлган, олдин бир неча бора қабул қилинган предмет хосса ва характеристикаларини автоматик равишда таниш, *интеллектуал* – олдин учраган масалани ечишнинг автоматлаштирилган усуллари, йўллари, *ҳаракатли* – олдин бир неча бора ҳаракатга келтирилган ташқи объект билан бўлган автоматлаштирилган ҳаракат.

ФАОЛИЯТ – атрофдаги воқелик билан *актив ўзаро ҳаракат*, унинг жараёнида одам *объектга* мақсадли *таъсир кўрсатади ва*, шунинг билан, ўз эҳтиёжларини қондиради. Инсон фаолиятининг асосий тури *меҳнат* бўлади. Меҳнат билан инсон фаолиятининг бошқа турлари генетик боғлиқдир (*уйин, ўқиш ва хоказо*). Меҳнат асосида ижтимоий-тарихий ривожланиш жараёнида, *ақлий*

мехнат, инсон ва жамиятнинг алоҳида бир ривожланиш босқичи сифатида келиб чиқади.

ФУНКЦИЯ - (лотинча фунгио – бажариш – амалга ошириш) – фаолият, мажбурият, иш; қандайдир бир объектнинг берилган алоқалар системасидаги хоссаларини ташқи ифодаси (масалан, сезги органлари функцияси, пул функцияси).

ХУЛОСА ЧИҚАРИШ – *янги хулосани бир нечта мулоҳазалардан олишдан иборат* ақлий операция.

ЧИЗИҚЛИ ФИКРЛАШ – қаттиқ мантиқийлик ва тақлиф этилган вариантлар орасида ягона тўғри ечимни топишга қаратилганлик.

ҒОЯ (юнонча *идеа*) – 1) даставвал "*кўринаётган бир нарса*", "*кўринар*" (худди "эйдос" каби), кейинчалик "*кўринар моҳият*", *тимсол*. Платон ғоя деб хиссиёт олами нарсаларининг ақл идрок этадиган тимсолларини атаган. Кант бўйича, ғоялар – хиссиёт тажрибасида уларга лойиқ предмет бўлмаган ақл тушунчаларидир (озодлик, абадийлик, Худо); 2) *фикр, тасаввур*; 3) *ният, режа*.

ЎҚИТИШ – *ўқитувчи ва ўқувчиларнинг биргаликдаги* бир мақсадга қаратилган *фаолияти*, унинг жараёнида шахснинг ривожланиши, унинг таълими ва тарбияси амалга оширилади. Ўқитиш жараёнинг асосий ташкилий қисмлари – *дарс бериш ва ўқиш*. Уларнинг бирлиги ўз ичига таълимнинг асосий дидактик функциясини қамраб олади.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир. – Президент Ислом Каримовнинг 2009 йилнинг асосий яқунлари ва 2010 йилда Ўзбекистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги маърузаси // Халқ сўзи, 2010 йил 30 январь.

2. Мамлакатимизни модернизация қилиш ва кучли фуқаролик жамияти барпо этиш – устувор мақсадимиздир. – Президент Ислом Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисидаги маърузаси // Халқ сўзи, 2010 йил 28 январь.

3. Каримов И.А. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари / И.А.Каримов. – Т: Ўзбекистон, 2009. – 56 б.

4. Мамлакатимизни модернизация қилиш ва янгилашни изчил давом эттириш – давр талаби. Президент Ислом Каримовнинг 2008 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2009 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамаси мажлисидаги маърузаси // Халқ сўзи, 2009 йил 14 февраль.

5. Каримов И.А. Энг асосий мезон – ҳаёт ҳақиқатини акс эттириш. Т.: Ўзбекистон, 2009. – 24 б.

6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори. «Баркамол авлод йили» Давлат дастури тўғрисида. 2010 йил 27 январь, ПҚ-1271-сон.

7. Каримов И.А. «Ўзбекистон ХХІ аср бўсағасида». – Т.: 1997.

8. Каримов И.А. «Баркамол авлод – Ўзбекистон тараққётининг пойдевори». Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлис сессиясида сўзлаган нутқ. — Т.: 1999 йил 29 август.

9. Каримов И.А. «Миллий мафкура – келажак пойдевори». — Т.: 2000.

10. Абдурахмонов Ф. Пунктуация ўқитиш методикаси. – Т.: 1968.

11. Бобокалонов Р, Неъматова Г. Она тили ўқитишнинг янги технологияси ҳақида. — Т.: 1998.

12. «Таълим ҳақда»ги Қонун. «Маърифат», 1987 йил 30 август.

13. Ўзбекистон Республикаси «Давлат тили ҳақида»ги Қонун, 1989.

14. Зиёдова Т.У. «Ҳозирги ўзбек адабий тилини ўрганишда коммуникатив жадваллардан фойдаланиш». Ўқув-методик қўлланма. Академик лицейлар учун. — Т.: 2002.

15. Зиёдова Т. Ўқувчиларни мустақл фикрлашга ўргатиш. — Т.: «Ўқитувчи», 2000.

16. Назарова С. «Ўзбек тили ўқитиш методикаси» (Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги талабалар учун қўлланма сифатида тавсия этган). «Ўқитувчи», 1992.

17. Маҳмудов Н., Нурмонов А., Аҳмедов А., Солихўжаева. «Ўзбек тилининг мазмуний синтаксиси». — Т.: «Фан», 1992.

18. Маҳмудов Н., Нурмонов А. «Ўзбек тилининг назарий грамматикаси» — Т.: «Ўқитувчи», 1995.

19. Маҳмудов Н., Нурмонов А. ва бошқ. «Она тили» 5-7-синфлар, 9-синф. — Т.: «Маънавият», 2004-2006.

20. Маҳмудов Н., Тўхлиев Б. «Ўзбек тилини ўрганамиз» расмий луғат. Т.: 1991.

21. Раҳматуллаев Ш. Ҳожиёв А., «Ўзбек тилининг имло луғати». — Т.: «Ўқитувчи», 1995.

22. Шамсиева М. Ўрта мактабларда уюшиқ бўлакли гапларни ўргатиш. Қўлланма. — Т.: 1991.

23. Шамсиева М. Сўз туркумларини синтаксис асосида ўрганиш. Илмий- методик тўплам. — Т.: 1993.

24. Шамсиева М. Ажратилган II даражали бўлакли гапларни ўргатиш. Илмий методик тўплам. — Т.: 1993.

25. Раҳматуллаев Ш. «Ўзбек тилининг янги алифбоси ва имлоси» — Т.: «Университет», 1999.

26. «Ўзбекистон Республикасининг Давлат тили ҳақидаги қонунига шарҳлар». — Т.: «Ўзбекистон», 1999.

27. Ўзбек тили ўқитиш методикаси (методик қўлланма). Тузувчилар: Алмаматов Т., Ядгаров Қ., Почаева Г. Жиззах 2006.

28. Ғуломов А., Қодиров М., Она тили ўқитиш методикаси. «Университет» нашриёти. Т. 2001.

29. Тўхлиев Б., ва б. Ўзбек тили ўқитиш методикаси. «Янги аср авлоди». 2006.

30. Тўхлиев Б. Адабиёт ўқитиш методикаси. Т.: Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон миллий кутубхонаси нашриёти. 2010.

31. Юлдашева Ш., Давлат тили таълимининг лингводидактик асослари. Методик қўлланма. Т., 2007.
32. Розиков О. ва б. Она тили дидактикаси. “Янги аср авлоди”. 2005.
33. Қодиров М. ва б. Тил таълимида миллий истиқлол ғояси. Т., 2003.
34. Абдураимова М. Она тили таълимида илғор педагогик технология. Т., РТМ. 2005.
35. Абдиев М., Сафаров П., Ноанъанавий дарс шакллари. (Она тили ва адабиёти учун қўлланма). Самарқанд. 1996. 22-б.
36. Зиёмухамедов Б., Педагогик технология-замонавий миллий модели. Т., 2009. 103-б.
37. Йўлдошев Ж.Ф. Усмонов С.А. Замонавий педагогик технологияларни амалиётга жорий қилиш. “Фан ва технология”. Т., 2008. 130-б.
38. Ишмухамедов Р., Абдуқодиров А., Пардаев А. Таълимда педагогик технологиялар. Т., 2008. 181-б.
39. Ишмухамедов Р., Абдуқодиров А., Пардаев А. Тарбияда педагогик технологиялар. Т., 2010. 142-б.
40. Очилов М., Янги педагогик технологиялар. Қарши. “Насаф”. 2000.
41. Жўраев Р.Х., Рахимов Б.Х., Холматов Ш.Ф., Янги педагогик технологиялар. “Фан”. Т., 2005. 66-б.
42. Позилова А., Ўзбек тили дарсларида ўқув ўйинлари. Т., 2002. 115-б.
43. Толипов Ў. Усмонбоева М., Педагогик технологияларнинг татбиқий асослари. “Фан”. Т., 2006.
44. Зиёмухаммадов Б, Абдуллаева Ш., Илғор педагогик технология: Назария ва амалиёт. Т.: “Абу Али ибн Сино”, 2001.
45. Болиев М. «Янги инновацион технологиялар – давр талаби», «Маърифат», 26.10.02
46. Инновацион технологиялар ёрдамида таълим самарадорлигини ошириш йўллари. Низомий номидаги ТДПУ. – Т.: 2003.
47. Йўлдошев Ж. Педагогик инновацияларни ҳаётга татбиқ этишнинг ташкилий асослари. «Халқ таълими» журнали. 1999. 6-сон.
48. Саидов М. Ўқувчи тафаккурини ўстиришда ижодий топшириқлар. ТАТ. 2000 й. 1-сон.

49. Хорижий тилларни ўрганишда янги педагогик технологиялар. «Маърифат». 2002 йил 14.12
50. Абдурахмонов Ғ. Хўжаева Д. (Академик лицейлар учун дарслик.) Т «Ўқитувчи.» 1999 йил.
51. Абдурахмонов Ғ. Рустамов Ҳ Она тили. 10-11 синфлар учун. Т. «Ўқитувчи.» 1999 йил
52. Ботиров О. Ўқувчиларнинг илмий иншоси. «Тил ва адабиёт таълими.» журнали. Т 1999 8-сон.
53. Болиев М. «Янги инновацион технологиялар-давр талаби.» «Маърифат.» газетаси. 26.10.2002.
54. Бўрибоев И. «Ҳаёт ҳам ҳусн.» «Маърифат.» 3.11.2001.
55. Ишмуҳаммедов Р. Ж. Инновацион таълим жараёнларида таълим самарадорлигини ошириш юллари. Т- 2004 ТДПУ.
56. Интернет янгиликлари. (Ахборот технологиялари масофавий ўқитиш маркази) Т – 2004. 01. 22 – сон. 101 – бет.
57. Зиёмуҳаммедов Б. Абдуллаева Ш. Илгор педагогик технология. (Маънавият асослари) Т – 2001
58. Зиёдова Т. Шамсиева М. М. Ҳозирги ўзбек адабий тили услубияти. Т «Мерос». 2003.
59. Маҳмудов Н. Нурмонов. «Она тили» 5–синф учун дарслик.Т «Маънавият». 2010.
60. Маҳмудов Н. «Она тили ва ижодий тафаккур такомил». Т. «Маърифат». 2001. 11. 4
61. Назарова С. Ўзбек тили ўқитиш методикаси. Т «Ўқитувчи» 1992.
62. Нурмонов А. Йўлдошев Б. Тилшунослик ва табиий фанлар ўқув қўлланмаси. Т «Шарк» 2001.
63. Очилов М. Таълим - қалб меъмори. Т. «Ўқитувчи» 2001.
64. Тожиёв Ё. ва б. Ўзбек нутқ маданияти ва услубият асослари амалиёти.(ўқув қўлланма) Т. 1994.
65. Шомаксудов А. Ўзбек тили стилистикаси.(1.2) Т. 1981-1982 йиллар.
66. Шамсиева М. М. Феъл нисбатлари услубияти «Тил ва адабиёти таълими» ж 2003. 4-сон.
67. Шарипов Ш. «Ўзлуксиз таълимдаги муҳим бугун» Маърифат.25.05. 02.
68. Ғуломов А. Қобулова Б. Нутқ ўстириш машгулотлари. Т. 2002.
69. Ғуломов А. Неъматов Ҳ. Она тили таълим мазмуни методик қўлланма. Т. «Ўқитувчи» 1995.

70. Ўзбек тили доимий анжумани тезислари. 1989. 25. 09.1) Таълим жараёнида матн устида ишлашнинг асосий омиллари. – Т 95. (3-анжумани) 2) Таълим жараёнида сўз бойлигини оширишнинг асосий омиллари. Т. 93. (2-анжумани) 3) Таълим жараёнида сўз бойлигини оширишнинг асосий омиллари. Т 1997. (4-анжуман) 4) Таълим жараёнида нутқ маданиятини шакллантириш масалалари. Т. 99. (5- анжуман) 5) Таълим жараёнида ижодий тафаккурни ривожлантириш масалалари. Т. 2001. (6-анжуман) 6) Таълим жараёнида миллий истиқлол гоёсини сингдириш масалалари. Т. 2003. (7-анжуман)

71. Она тили ва адабиёт фанини ўқитиш самарадорлигини оширишнинг долзарб вазифалари. Республика илмий-услубий анжумани тезислари. Гулистон -2002.

72. Филологик таълим: муаммо ва ечимлар (Республика илмий-назарий анжумани материаллари) Т. 2004.

73. Филологик таълимда инновацион технологиялар Т, 2004.

74. Тил ва адабиёт таълими. Ж 2000-2011.

75. Зиёдова Т. ва бошқалар «Ўқитувчи китоби» Т.: 2002.

76. Миртожиев М., Махмудов Н. «Тил ва маданият» Т.: 1992.

77. Мукаррамов М ва бошқалар «Имло қоидалари юзасидан машқлар тўплами» -Т.: 1996.

78. Неъматов Ҳ. Бозоров О. Тил ва нутқ. Т.: «Ўқитувчи». 1993.

79. Куронов М. ва б. Тил таълимида миллий истиқлол гоёси. Т.: 2003.

80. Фуломов А. Қодиров М., Она тили ўқитиш методикаси. Т: «Университет». 2001. 221-бет

81. Фуломов А., Неъматов Ҳ. Она тили дасрларида активлик принципини амалга оширишнинг назарий асослари. Т.: Фан, 1989.

Ўқув-услубий адабиётлар ва электрон таълим ресурслари рўйхати

Асосий дарслик ва ўқув қўлланмалар

1. Каримов И., Юксак маънавият – енгилмас куч. Т.: Ма’навият, 2008.

2. Йўлдошов Ж., Усмонов С. Педагогик технология асослари (Услубий қўлланма) Т. 2004

3. Толипов Ў. Усмонбоева М., Педагогик технологияларнинг татбиқий асослари. “Фан” Т., 2006.

4. Тўхлиев Б., Шамсиева М., Зиёдова Т. Ўзбек тили ўқитиш методикаси. Т.: «Янги аср авлоди». 2010.

5. Зиёмухаммадов Б, Абдуллаева Ш., Илғор педагогик технология: Назария ва амалиёт. Т.: “Абу Али ибн Сино”, 2001.
- 6, Тўхлиев Б. Адабиёт ўқитиш методикаси. Т.: Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон миллий кутубхонаси нашриёти. 2010.
7. Ниёзметова Р.Х. Ўзбек тили дарсларида янги ўзбек адабиёти ўқитиш масалалари. Т., 2010.

Қўшимча адабиётлар

1. Инновацион технологиялар ёрдамида таълим самарадорлигини ошириш йўллари. Низомий номидаги ТДПУ. – Т.: 2003.
2. Йўлдошев Ж. Педагогик инновацияларни ҳаётга татбиқ етишининг ташкилий асослари. «Халқ таълими» журнали. 1999. 6-сон.
3. Саидов М. Ўқувчи тафаккурини ўстиришда ижодий топшириқлар. ТАТ. 2000 й. 1-сон.
4. Қодиров В. Мумтоз адабиёт ўқитиш муоммолари ва ечимлар. Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон миллий кутубхонаси нашриёти. 2010.
5. Мирқосимова М. Сўз изтироблари. Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон миллий кутубхонаси нашриёти. 2010.
6. Адабий таълим ва ёшлар тарбияси. 2-китоб. (Республика илмий-назарий кутубхонаси). Т., 2010.
7. Хорижий тилларни ўрганишда янги педагогик технологиялар. «Маърифат». 2002 йил 14.12
8. Асаллаев А., Шеърый санъатлар. Андижон. 2009.
- 9, Очилов М. «Янги педагогик технологиялар». Қарши. «Насаф».2000.
- 10, Адабий таълим ва ёшлар тарбияси. 3-китоб. (Республика илмий-назарий кутубхонаси). Т., 2010.
- 11, Қаҳрмонов Қ. Адабий танқид янгиланиш жараёнлари. – Т., 2010.

Электрон таълим ресурслари

1. www.tdpu.uz
2. www.pedagog.uz
3. www.Ziyonet.uz
4. www.edu.uz
5. tdpu-INTRANET.ped
6. www.nutq.intal.uz

Хорижий адабиётлар

1. Акулова О.В. Информационная работа в условиях профильного обучения. СПб, Каро, 2005.
2. Анатолий Гин. Приемы педагогической техники. Москва, «Вита –пресс», 2003.
3. Вартаньянц А.Д., Якубовская М.Д. Пособие по анализу художественного текста для иностранных студентов – филологов, М.: Русский язык, 1989.
4. Гаврилова Г.Ф. Редкозубова Т.М. Изучение грамматики русского языка в школе. Рособие для учителей Ростов на Дону, Феникс, 2007.
5. Грецов А.. Тренинг креативности. – М., СПб, «Питер», 2008.
6. Капустин Н.П. Педагогические технологии адартивной школы. – М.: Академия, 2001.
7. Клименко А.В. Ремесло перевода. ИМ.: Восток-Запад, 2997.
8. Ксензова Г.Ю. Инновационные технологии обучения и воспитания школьников. – М. Педагогическое общество России, 2005.
9. Писарева С.А. Образовательная среда профильного обучения. СПб, Каро, 2005.
10. Введение в литературоведение. под общей редакцией Л.М. Крупчанова. Москва . Оникс, 2009
11. Семенов А.Н., Семенова В.В. Вопросы и задания по методике преподавания литературы. Москва. Владос пресс. 2004
12. Турсунов Б.Ж. Нурахметов Д.Н. Эргалиев И.Е. Иргibaева Н.М. Нравственно-духовное просвещение. Алматы, Фараби-фонд, 1995.
13. Шуркова Н.Е. Прикладная педагогика в оспитания. М.СПб, «Питер», 2005.

ИЛОВАЛАР

Таълим дейилганда, одатда, билим, кўникма ва малакларни шакллантириш жараёни тушунилади. Эндиликда педагогика соҳасида “компетенция” деган атама ҳам фаоллашиб бормоқда. Уни лаёқатлилиқ деб таржима қилиш анъанаси кўзга ташланади. Бу атама остида амалий билим ва кўникмалар назарда тутилади.

152

Билим олишни шакллантириш бир неча даражада амалга оширилади. Унинг асосий даражалари сифатида қуйидагиларни кўрсатиш мумкин:

1. Танишиш босқичи. У ўзида ажратиш, фарклаш, алоқалантиришни бирлаштиради.
2. Қайта ишлаб чиқиш даражаси.
3. (намуна асосида) билим-кўникма даражаси. Ушбу даража кўникмалар ҳосил қилишга алоқадор бўлиб, амалий ҳаракатлар билан амалга оширилади.
4. Билим – ўсиб ўтиш даражаси. (А.К.Колеченко, 15)

Тушунчаларни тушунтириш – изоҳлашда қуйидаги даражалар мавжуд:

1. Сўзни тушунтиришда предметнинг ўзини кўрсатиш.
2. Муляжни кўрсатиш.
3. Икки ўлчамли (динамик, статик) предметни кўрсатиш.
4. Сўз билан тасвирлаб бериш.
5. Формула, рамзлар воситасида тасвирлаб бериш.
6. Новербал тарзда (имо-ишоралар, жестлар, пантомимика, ҳаракат, позалар ва б. воситасида) тасвирлаш. (А.К.Колеченко, 16)

153

Эсда тутинг:

*Малака – автоматлашган
кўникмадир.*

(А.К.Колеченко, 18)

154

Ривожланиш икки йўналишда кузатилади: табиий ва педагогик ривожланиш. Табиий ривожланиш деганда тегишли муддат давомида руҳий жараёнларнинг қонуний ўзгаришлари назарга олинади ҳамда уларнинг миқдор, сифат ва таркибий ўзгаришларида намоён бўлади.

(А.К.Колеченко, 19-20)

155

Ривожланиш қуйидаги йўналишларда
амалга ошади:

ақлий

эмоционал

мотивацион

иродавий

психомоторли

156

Ақлий йўналиш биринчи навбатда ҳиссиётларни қамраб олади. Фанда кўпроқ, унинг 13 та тури қайд этилади.

- 1) кўриш ҳиссиёти;
- 2) эшитиш ҳиссиёти;
- 3) ҳид билиш ҳиссиёти;
- 4) таъм билиш ҳиссиёти;
- 5) тактил ҳиссиётлар;
- 6) ҳарорат ҳиссиёти;
- 7) оғрик билан боғлиқ ҳиссиётлар;
- 8) кинестик ҳиссиётлар;
- 9) мувозанат ҳиссиёти;
- 10) қалтираш билан боғлиқ ҳиссиётлар;
- 11) органик ҳиссиётлар;
- 12) сексуал ҳиссиётлар;
- 13) эмоционал ҳиссиётлар;
- 14) маънавий ҳиссиётлар. (А.К.Колеченко, 21)

157

Бола шахсининг ривожда унинг нутқи алоҳида аҳамият касб этади. Инсоннинг нутқи муайян белгилар воситасидат образларни етказишнинг руҳий жараёнидир. Нутқнинг қуйидаги кўринишлари ажратилади: оғзаки ва ёзма, ички ва ташқи.

158

Ишчи ўқув дастурини тузиш

Адабиёт ўқитишнинг асосий мазмуни:

Амалий адабиётшунослик;

Ўргатиш санъати

Дарсларни ўтказишга ёрдам берадиган
маслаҳатлар;

Таълим жараёнини ташкил этиш.

159

Адабиёт ўқитиш методикаси фанининг асосий вазифалари:

- Шахсда мавжуд бўлган ижодий имкониятларнинг ривожланишига ёрдам бериш;
- Бўлажак ўқитувчиларда ўқувчиларнинг адабий-эстетик жihatдан ривожланишлари ҳақидаги тасаввурларини шакллантириш;
- Адабий таълимга хос бўлган метод ва усуллар силсиласи билан таништириш;
- Адабиёт ўқитувчисига хос бўлган асосий фазилатлар билан ошно қилиш.

160

Адабиёт ўқитишнинг яқин келажакдаги энг муҳим вазифалари:

- Ўқув-тарбиявий жараёнларни инсонпарварлаштириш;
- Таълимни табакалаштириш;
- Предметлар интеграцияси;
- Ўқитиш даражасини илм-фан, маданият, техника ва технологияларнинг ривожланиш даражасига яқинлаштириш;
- Дарсларнинг энг энги технологияларини йўлга қўйиш;
- Муқобил дастурлар асосида ишлашни амалга ошириш;
- Ўқитишнинг янги шакл ва усулларини топиш.

161

Таълимнинг турли босқичларида адабий таълимни такомиллаштириш деганда қуйидагилар тушунилади:

- Адабий асарнинг ўқувчи-китобхонга кўрсатадиган маърифий, маънавий, ахлоқий-эстетик, эмоционал таъсирини кучайтириш;
- Адабий таълимнинг узвийлиги ва узлуксизлигига мумкин бўлган даражада тўлароқ эришиш;
- Ўқувчилардаги мустақил, ижодий фикрлаш малакасини барқарорлаштириш;
- Ўқувчиларни бадиий адабиёт билан ошно қилиш, уларнинг адабиётга бўлган қизиқишларини мунтазам орттириб бориш;
- Улардаги гўзалликка оид тасаввурларини кенгайтириб ва унга боғлиқ туйғуларини ривожлантириш;
- Адабиётга нисбатан ёндашувлардаги бирхилликнинг ўрнига рангбарангликни, ижодий, индивидуал ёндашувларни ҳосил қилиш;
- Адабиёт дарсларининг ҳаддан ташқари ғоялаштирилишидан асраниш.

162

Ўқувчиларнинг адабий-эстетик ривожини

- Ўқувчиларнинг адабий қобилиятлари;
- Ривожланиш жаражасини кўрсата оладиган адабий ривожланиш мезонлари;
- Ўқувчи шахсининг ривожланиш босқичлари, ҳар бир босқичнинг ўзига хос хусусиятлари;

163

Адабий қобилият:

Китобхонлик (келажакни кўзда тутади) қобилияти ва ижодий (бадий ижодкорлик билан боғлиқ) қобилият;

164

Адабий қобилият китобхон ва ёзувчида турли-туман бўлиб, турли даражада ривожланиши мумкин бўлган фазилатдир. У:

- Ҳис-туйғуларни, тасаввур, ўй-орзулар ва фикрни сўз воситасида ифодалаш эҳтиёжи ва амалда унга эришишнинг мутаносиблиги;
- Сўзнинг образли ифодасидаги аниқликка бўлган эҳтиёж, кўриш, эшитиш ва бошқа ассоциациялар воситасида сўз захираларининг ортиб бориши;
- Сўзга нисбатан эмоционал таъсирчанлик;
- Нутқ услубларига нисбатан эътиборлилик;
- Сўз ўйинларига нисбатан ҳассослик;
- Алоҳида сўз, ифодалар воситасида суҳбатдошнинг кўнглини топа олиш;
- Адабий асар қаҳрамонлари билан дарддошлик;
- Бадий асарга яхлит адабий ҳодиса сифатида қарай олиш.

Адабий қобилият юқорида саналганларнинг алоҳида олинган биттаси билан эмас, балки уларнинг барчаси бирлашган ҳолдагина намоён бўлади.

165

Адабий ривожланиш мезонлари:

- Ўқувчидаги китобхонлик қизиқишларининг йўналишлари;
- Ўқувчи учун муҳим бўлган адабий ҳодисалар қамрови;
- Бадиий асарни ўқиб-ўрганишга нисбатан меҳринг мавжудлиги;
- Китобга меҳрнинг доимийлик даражаси;
- Адабиёт ва санъат асарларидаги ижитмой-маънавий муаммоларнинг ўқувчи учун муҳим бўлган қирралари;
- Ўқилган асарга нисбатан баҳолаш ёки муносабат билдиришнинг мавжулик жаражаси.
- Тарихий ҳамда адабий-назарий билим ва малакаларнинг мавжудлиги ва уларни бадиий асарни таҳлил қилишга татбиқ эта олиш ҳолати;

166

Ўқувчининг бадиий асарни қабул қилиши билан боғлиқ бўлган ривожланиш даражаси:

- Эмоционал таъсирчанлик;
- Китобхонлик тасаввурларининг фаолиги ва объективлиги;
- Бадиий асар мазмунини тушунишнинг репродуктив, аналитик, яхлитлаштирувчи даражалари.

167

Бадий асарни таҳлил қилишга оид кўникмалар:

- Бадий асардаги асосий бадий-эстети йўналишни аниқлай олиш;
- Унинг баҳс муаммосини аниқлашни удалаш;
- Эпик асарларда сюжет ривожини илғаш;
- Драмтик асарлардаги конфликтни топиш;
- Лирик асарлардаги кайфиятлар ўзгаришини ҳис этиш;
- Сўз-образларни илғаш;
- Ҳикоялаш тарзидаги эмоционал бўёқдорликни фарқлаш;
- Бир асардаги қаҳрамонларнинг ўзига хосликларини кузатиш;
- Турли асарлардаги қаҳрамонларни қиёслай олиш;
- Турли асарлардаги эпизодларни солиштириш;
- Уларни қиёслаганда муаллиф нуктаи назарининг умумий ва фарқли томонларини кўра олиш;
- Бир хил жанрдаги асарларнинг умумий жиҳатларини белгилаш;
- Уларнинг индивидуал айирмаларини ҳис эта олиш;
- Ёзувчининг умумий ҳамда ҳар бир асарига хос бўлган усулбий ўзига хосликларини сезиш;
- Асардаги тасвирий воситаларнинг қўлланишидаги ўзига хосликларни туйиш.

Академик лицейлар ва касб-хунар коллежларининг ўқувчилари учун хос бўлган асосий кўникмалар:

- Турли жанрларда ёзилган асарларга ҳиссий муносабатда бўлиш;
- Турли мавзу ва жанрлардаги асарларни ифодали ўқий олиш;
- Ифодали ўқиш жараёнида муаллиф ғоясига муносиб ва мос оҳангларни топа билиш;
- Алоҳида асардаги қаҳрамонларнинг бадий-эстетик вазифаларини таҳлил қила олиш;
- Турли ёзувчиларнинг адабий қаҳрамонларидаги турфаликларнинг ўрни ва аҳамиятини тушуниш;
- Ўқилган матн ва унга берилган иллюстрацияларни ўзаро боғлаган ҳолда изоҳлай олиш;
- Бадий асардаги муаллиф талқинининг изоҳини топиш;
- Экранлаштирилган ёки сахналантирилган бадий асарларга ихчам тақризлар ёзиш;
- Янги эълон қилинган ёки ўқилган асар ҳақида ўз мулоҳазаларини оғзаки ва ёзма шаклда ифодалаш.

Китобхонлик тасаввурлари ривожининг ёш даврлари:

1. Бошланғич синфлар

2. V – VI

3. VII – VIII

4. IX

5. АЛ ва КХК

170

Ўқувчи ривожининг ҳар бир даври учун алоҳида вазифалар белгиланган:

Бошланғич синфлар (I – IV)нинг асосий вазифаси санъат асарлари, жумладан, бадиий адабиёт билан илк танишувларни йўлга қўйиш, боланинг бадиий асарни кўришдаги тасаввур доирасини кенгайтириш. Ривожланишдаги асосий аедагогик восита – ўйин.

Ўрта бўғиннинг асосий вазифаси ўқувчининг шахс сифатидаги ривожига хизмат қиладиган фаолият ва эҳтиёжларини бадиий асарга боғлиқ ҳолда ривожлантириш. Бунинг натижасида бола шахсидаги қизиқиш ва қобилиятларнинг умумий йўналишида намоён бўлади.

Юқори босқичда, бадиий асарни тушуниш ва ҳис қилиш нисбатан юқори босқичга кўтарилади, уларнинг мутахассиликларни ёки олий ўқув юртларини танлаши нисбатан асослироқ даражга кўтарилади.

171

Адабиёт дастурлари ва дарсликлари:

Янги дастурларда асосий эътибор нималарга қаратилади?

1. Адабий манба ва материалларнинг, улардаги мавзу ва муаммоларнинг ўқувчиларнинг ёш хусусиятлари билан уйғунлигига.
2. Адабий материалларни ўрганиш ва адабий таълимнинг болаларнинг ёш хусусиятларидаги асосий фаолият турлари билан мутаносиблигига.
3. Адабиётнинг санъат турларидан бири сифатидаги тарихий тараққиётидаги асосий босқичларнинг ўзига хос хусусиятларини идрок этишга. Бу, айти пайтда, ўқувчилардаги умумий дунёқарашининг кенгайишига ҳам олиб келади.
4. Дастур ва дарсликлардаги материалларнинг замонавий ижтимоий, маънавий ҳамда бадиий-эстетик муаммолар моҳиятини англаш ва англаштишга йўналтирилганлиги.

Ўқувчиларнинг адабий ривожини уларнинг умумий ривожланиши, дунёқарашларининг шаклланиши, ахлоқий-маънавий баҳо ва тасаввурларининг такомилли билан чамбарчас боғлиқ ва бундан ташқарида бўла олмайди.

Савол-жавоблар ўқувчилардаги китобхонлик қобилиятларини ривожлантирувчи омилдир.

Адабий асар, дарсликдаги асар матнини қайта ҳикоялаш, синфдаги суҳбат, ўқитувчининг нутқи синфдаги сўровларнинг асосий мазмунини ташкил этади.

Сўровлар силсиласига қуйидагилар киради:

- Реплика;
- Синов саволлари;
- Адабий мавзулардаги суҳбат;
- Индивидуал сўровлар;
- Фронтал сўровлар;

V – VI синфлардаги адабий таълимнинг асосий вазифаси “ёзувчи ва ҳаёт” муаммосининг ўзига хос ечимларини топишдан иборат. Бунда бадиий асар ўзида акс этган воқеаларга, ҳаётинг ҳодисаларга боғлиқ ҳолда ўрганилади. Бу пайтда ҳаётинг лаҳзалар, йил фасллари, тарихий даврлар силсиласи асосий мавзулар доирасини белгилайди.

Айни пайтда ушбу синфларда инсон, унинг ҳаёти, айниқса, унинг хатти-ҳаракатлари, қаҳрамонлик, жасорат, инсон ва Ватан энг муҳим баҳс мавзулари ҳисобланади.

V синфдаги асосий мавзуларнинг камрови куйидагича:

“Эртақларнинг сеҳрли олами”

VI синфдаги асосий рубрикалар:

1. VII синфдаги асосий рубрикалар
2. VIII синфдаги асосий рубрикалар
3. IX синфдаги бўлиниш
4. АЛдаги адабиётга оид предметлар рўйхати
5. КХКдаги адабий таълим йўналишлари

176

Таълимнинг турли босқичларида адабиётни ўрганишнинг метод ва усуллари

1. Таълим босқичларида бадиий асарни ўрганиш методлари.

2. адабий асарларни ўқиш ва таҳлил қилиш.

3. адабий асарларни ўқишнинг турлари.

177

Метод

Юнон тилидан олинган “methods” сўзи “бирор нарса (жой)га элтувчи йўл” демакдир. Унинг истилоҳий маъноси эса билиш воситаси, мақсадга эришиш усули, тегишли тарзда тартибга солинган фаолият тури демакдир.

Билим манбасига кўра методнинг қуйидаги турлари ажратилади:

Ўқитувчининг маърузаси;

Сухбат;

Ўқувчиларнинг мустақил ишлари.

(В.В.Голубков)

**Ўқувчиларнинг
фаолият тури сифатида:**

- Ижодий ўқиш
- Репродуктив
- Эвристик
- Тадқиқотчилик

(Н.И.Кудряшев)

**Адабиёт дарсларида ўқувчи – ўқитувчи –
ёзувчи мулоқотининг амалга ошиши учун
зарур бўлган шароитлар:**

- Таълимнинг турли босқичлари учун ўқувчиларнинг ёш хусусиятларига боғлиқ бўлган тафаккур тарзларига хос ва мос бўлган асарларни танлаш;
- Бадиий асар таҳлилида, изоҳ ва шарҳларида бадиий асар муаллифининг бадиий тафаккурига муносиб бўлган ижодий усулларни топиш.

Бадий асарни ўқиш ва таҳлил қилиш:

Таҳлил бадий асарни ўқиш натижасида юзага келади. Бадий асарни ўқиш ва англаш бадий таҳлил туфайли мустаҳкамланади.

182

Адабий асарларни ўқиш турлари:

Гўдаклик ва илк болалик даврларида адабий ўқиш **ота-оналарнинг бадий китобларни ўқиб берганларидаги илк овозлари** билан бошланади. Улар китобдаги ҳарфларни саслантириш билан биргаликда, боланинг назарида илк инсоний туйғу ва кечинмаларни, оҳангларни жонлантириб беради.

Ичида ўқиш боланинг тасаввур ва тафаккуридаги буюк эврилишларнинг бешигидир. Аммо илк мактаб ёшида ўқувчиларнинг мустақил, ичларида ўқишларидан кўра эшитишга рағбатлари кучли бўлишини ҳам унутмаслик жоиз.

Монолог ва диалогларни, сйрим шеърый асарларни, драматик асарлардаги персонажлар нутқларини ўқиш орқали суҳбатдошига хос бўлган оҳангларни илгаш малакалари шаклланиб боради, энг муҳими бу йўл билан синф ўқувчиларининг **жамоавий ўқишлари** амалга ошади.

Адабий таълимда ифодали ўқишнинг алоида аҳамият касъ этишни таъкидлаш ўринли бўлади. Бунда матнни тўғри ўқишнинг ўзи камлик қилади. Бу ерда тўғри ўқишнинг ёнига матн мазмуни талаб қиладиган туйғу ва оҳанглар ифодаси ҳам қўшилиши керак. Бу ифодали ўқишни бадий ўқишга, актерларнинг ўқишига яқин қилиб қўяди.

183

Бадиий асарни таҳлил қилиш:

- Бир асарни атрофлича таҳлил қилиш
- Бадиий асар тилини таҳлил қилиш
- Бадиий асар услубини таҳлил қилиш
- Бадиий асарнинг ижодий тарихини ёрганиш
- Бир ёзувчининг турли асарларини қиёслаб ўрганиш
- Турли ёзувчиларнинг асарларини ўзаро қиёслаш.

*Таълимнинг барча
босқичларидаги адабий
таълимда адабиётшунослик
концепцияси асосий тамал
тоши бўлади*

Методика фани бадий асар таҳлилида ҳар доим адабиётшунослик фани ютуқларига таяниши лозим. Бунда фақат асарни изоҳлаш, шарҳлашгина эмас, балки бадий асарнинг асосий концепцияси ҳам назарда тутилади. Бадий асарнинг адабиётшунослик нуқтаи назаридан таҳлили мактаб таҳлилининг мазмунини ҳам белгилаб беради. Бу эса ўқувчиларнинг илмий дунёқарашларининг шаклланишидаги таянч нуқталаридан бири бўлади.

- Мактаб таҳлилида ўқувчиларнинг бадий асарни қабул қилишлари адабиётшуносликнинг ўзи қанчалик муҳим бўлса, шунчалик катта аҳамият касб этади.
- Мактаб таҳлилининг вазифаси илмий тадқиқотни амалга ошириш эмас, балки бадий асар матнини амалий жиҳатдан, китобхон сифатида ўзлаштиришдан иборатдир.

Умумий ўрта таълим ва ўрта-махсус касб таълими босқичидаги таҳлилнинг асосий вазифалари:

Асарни шарҳлаш ва унинг илмий тадқиқотлар билан муносабатларини изоҳлаш;

Китобхоннинг субъектив тасаввурларини асарнинг адабиётшунослик фани инкишоф этган объектив мазмунига таянган ҳолда “таҳрир қилиш”;

Ҳар бир бадиий асарнинг мазмун ва моҳиятига таянган ҳолда ўқувчиларнинг оғзаки ҳамда ёзма нутқий кўникма ва малакларини такомиллаштириш;

Таълимнинг турли босқичларида бадиий асарни таҳлил қилиш усуллари ниҳоятда ранг-баранг. Ҳар бир жиддий бадиий кашфиётларга бой бўлган асар таҳлилнинг ҳам фақат шу асарга мос бўлган усуллари топишни тақозо этади.

Бадиий асар композициясини таҳлил қилиш ўқувчилар учун асарнинг мазмун ва моҳиятини тўла ва тўғри англашлари ва ҳис этишлари учун катта имкониятларни очиб беради. Бадиий асар композициясини ўрганишдаги асосий усуллар сифатида бадиий матннинг қисмлари ва турли унсурларининг қиёсланиши, қаҳрамонлар образларини ажратиш ва қиёслаш, матннинг умумий йўналиши билан пейзаж, портрет тасвирларининг боғланишларни инкишоф этиш ва бошқаларни кўрсатиш мумкин.

МАЪРУЗА МАШҒУЛОТЛАРИ

1-мавзу. Ўзбек тили ўқитишнинг замонавий муаммолари, унда янги педагогик технологияларнинг ўрни ва аҳамияти.....	3
2-мавзу. Ўзбек тили дарсларида методология, методика ва технология тушунчаларининг талқини.....	9
3-мавзу. Педагогик ҳамкорлик технологиялари.....	15
4-мавзу. Ўзбек тили дарсларида ўйин технологиясидан фойдаланиш.....	20
5-мавзу. Шахснинг индивидуал имкониятлари ва замонавий педагогик технологиялар.....	28

АДАБИЁТ ЎҚИТИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ

1-мавзу. Методология, методика ва технология тушунчаларининг ўзаро муносабати.....	32
2-мавзу. Янги педагогик технология ва унинг тамойиллари.....	35
3-мавзу. Адабий таълимда ўқитувчи ва ўқувчи муносабатларининг ўзига хос хусусиятлари.....	38
4-мавзу. Анъанавий ва ноанъанавий дарс шакллари, янги педагогик технологиялари.....	42
5-мавзу. Бадий асар таҳлили ва замонавий педагогик технологиялар.....	45

ЎЗБЕК ТИЛИ ЎҚИТИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ фанидан амалий машғулотлар технологик хариталари

1-мавзу. Янги педагогик технологияга асосланган анъанавий дарснинг жорий дарсдан фарқи. Мусобақа дарси-ўқувчиларни фаоллаштирадиган, мустақил фикрлашни оширадиган дарс.....	48
2-мавзу. Дарсни ташкил этиш усуллари.....	55
3-мавзу. Ўзбек тили дарсларида адабий матнлардан фойдаланиш.....	62
4-мавзу. Ўзбек тили дарсларида кўргазмалилик. Уни тайёрлаш ва фойдаланиш йўллари.....	66
5-мавзу. Ўзбек тили дарсларида аудио, видео материалларидан дарслик ва қўлланмаларнинг электрон версияларидан фойдаланиш йўллари.....	72

АДАБИЁТ ҲҚИТИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ фанидан амалий машғулотларнинг технологик харитаси

1-мавзу. Мусобака дарси – ўқувчиларни фаоллаштирадиган, мустақил фикрлашни оширадиган дарс. Дарсни ташкил этиш усуллари. Экскурсия дарсини ташкил этиш усуллари. Адабий таълимни ташкил қилишда ўқув режасидаги бошқа предметларнинг имконият ва хусусиятларини эътиборга олиш.....	80
2-мавзу. Янги дарс мавзусини ўқишда қарточкалардан фойдаланиш йўллари қузатиш. Бадиий асар режасини тузишга ўрганиш усуллари. Бадиий тасвир воситаларига оид жадваллар тузиш методикаси. Ребус ва қрасвордлар тузишни ўрганиш методикаси.....	92
3-мавзу. Конференция дарси учун мавзу танлаш. Ушбу дарсдан қузатилган мақсад ва вазиқалар. Унга тайёрланиш ва уни ўтқишининг ташқилий-методик томонлари.....	99
4-мавзу. Адабиёт дарсларида тарқатма материаллар. Уларнинг турлари ва уларга қўйиладиган талаблар. Ўқувчиларни баён ва иншо ёзишга ўргатишдаги замонавий педагогик технологиялар. Ёзувчи ҳаёти ва ижодини ўрганишда хронологик жадваллар тузиш методикаси.....	104
5-мавзу. Бадиий асарнинг образлар тизимига оид жадвал ва қўргазмали қуролларни тузиш. Адабиёт дарсларида аудио, видео материалларидан дарслик ва қўлланмаларнинг электрон версияларидан фойдаланиш йўллари. Электрон слайдлар тайёрлаш методикаси.....	116
Ўзбек тили ва адабиётини ўқишининг замонавий технологиялари фанидан оралиқ назорат саволлари.....	127
Умумий саволлар.....	128
Глоссарий.....	135
Фойдаланилган адабиётлар.....	145
Иловалар.....	152

ЎЗБЕК ТИЛИ ВА АДАБИЁТИНИ ЎҚИТИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ

Мухаррир
Техник муҳаррир
Дизайнер
Саҳифаловчи

Б. Ботиров
А. Назаров
Б. Тўхлиев
Н. Раҳмонов

Босишга 2011 йил 21 октябрда рухсат этилди.
Бичими: 60x84 ¹/₁₆ Times гарнитураси.
Офсет босма. Шартли б.т.: 14,0. Адади 100 нусха.
Буюртма №33

"БАЁЗ" МЧЖ матбаа корхонасида чоп этилди.
100100, Тошкент. Юсуф Хос Ҳожиб кўчаси, 103-уй.

9.000 =

